

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL KULÜBÜ YÖNETİCİLERİNİN
ANTRENÖRLERİNİN VE FUTBOLCULARIN
FUTBOL HAKEMLERİNİN SAHA İÇİ YÖNETİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Hamza Kaya BEŞLER

**SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hakan SUNAY**

**ANKARA
2016**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL KULÜBÜ YÖNETİCİLERİNİN
ANTRENÖRLERİNİN VE FUTBOLCULARIN
FUTBOL HAKEMLERİNİN SAHA İÇİ YÖNETİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Hamza Kaya BEŞLER

**SPOR BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Hakan SUNAY**

**ANKARA
2016**

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Futbol Kulübü Yöneticilerinin Antrenörlerinin Ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin Saha içi Yönetimine İlişkin Görüşleri” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanıma ve bana aittir. Tezde yer alan durumsal nitel araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Hamza Kaya BEŞLER

Tarih: 13.07.2013

İmza:

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Spor Bilimleri Anabilim Dalında Hamza Kaya Beşler tarafından hazırlanan
‘‘Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol
Hakemlerinin Saha içi Yönetimine İlişkin Görüşleri’’
adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak OY
BİRLİĞİ İLE KABUL EDİLMİŞTİR.

Tez Savunma Tarihi: 13.07.2016

İmza

Doç. Dr. Rıdvan EKMEKÇİ

Pamukkale Üniversitesi

Jüri Başkanı

İmza

Doç. Dr. Hakan SUNAY

Ankara Üniversitesi

Üye

İmza

Yrd. Doç. Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU

Ankara Üniversitesi

Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İmza

Prof. Dr. K. Zafer KARAER

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	viii
Şekiller	ix
Çizelgeler	x

1.GİRİŞ

1.1. Futbol Hakemlerinin Saha İçi Yönetimine Etki Eden Faktörler	4
1.1.1. Fiziksel Faktörler	4
1.1.2. Psikolojik Faktörler	5
1.1.3. Kişilik Özellikleri	5
1.1.3.1. Dürüstlük-Bütünlük-Doğruluk (Integrity)	5
1.1.3.2. Cesaret (Courage)	6
1.1.3.3. Özgüven (Self Confidence)	6
1.1.3.4. Kararlılık (Decisiveness)	6
1.1.3.5. Tutarlılık (Consistency)	7
1.1.3.6. Soğukkanlı (Being even-tempered)	7
1.1.3.7. Alçak Gönüllülük (Humility)	8
1.1.3.8. İnsanın Doğasını Anlama (An Understanding of Human Nature)	8
1.1.3.9. Olayları Kontrol Edebilme Becerisi (Ability to Control Situations)	9
1.1.4. Deneyimsel Faktörler	9
1.1.5. Çevresel Faktörler	10
1.2. Müsabaka Yönetimi	10
1.2.1. Müsabaka Öncesi Yönetim	10
1.2.2. Müsabaka Sırasında Yönetim	11
1.2.3. Müsabaka Sonrasında Yönetim	12
1.3. Hakemlik ve Liderlik	12
1.3.1. Dönüşümcü Liderlik ve Hakemlik	14
1.3.2. Antrenör (Coaching) Tarzı Liderlik	15
1.3.3. Karizmatik Liderlik ve Hakemlik	16
1.3.4. Otokratik Liderlik ve Hakemlik	17
1.4. Hakemlik Stilleri (Officiating Style)	18
1.4.1. Kural Kitabı Stili (Rule Book Style)	18
1.4.2. Önleyici Stil (Preventive Style)	19
1.4.3. Bırakın Oynasınlar Stili (Laissez-Fair Style)	19
1.4.4. Avantaj veya Dezavantaj Stili (Advantage or Disadvantage Style)	20
1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi	21

1.6. Problem Cümlesi	22
1.6.1. Alt Problemler	22
1.7. Sayıtlar	22
1.8. Sınırlılıklar	23
1.9. Kavramsal Çerçeve Ve İlgili Araştırmalar	23
1.9.1. İdeal Hakem	24
1.9.2. Hakemin Etkilenmesi	26
1.9.2.1. Hakeme Etki Eden Sosyal (Çevresel) Faktörler	27
1.9.2.1.2. Hakemin Seyirciden Etkilenmesi	27
1.9.2.2. Hakemin Ev Sahibinden Etkilenmesi	28
1.9.2.3. Hakemin Sporcudan Etkilenmesi	30
1.9.2.4. Hakemin Medyadan ve Kamuyoundan Etkilenmesi	31
1.9.3. İletişim	32
1.9.3.1. İletişimde Dinlemek	33
1.9.3.2. Hakemlik ve İletişim	34
1.9.3.3. Hakemin Dinleme Becerisi	34
1.9.3.4. Hakemin Sözlü İletişim Becerisi	35
1.9.3.5. Hakemin Sözsüz İletişim Becerisi	36
1.9.4. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zeka	43
1.9.5. Çatışma Yönetimi	46
1.9.6. Grandiyöz Kişilik (Grandiose)	49
1.9.7. Hakemlik Eğitimi ve Sistemi	51

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni	55
2.2. Çalışma Grubu	56
2.3. Veri Toplama Aracı	56
2.4. İşlem Yolu	57
2.5. Analiz	58
2.6. Araştırmacının Rolü	59

3. BULGULAR

3.1. Kategori 1 (Hakemliğin Temel Özellikleri)	60
3.1.1. İdeal Futbol Hakemi	64
3.2. Kategori 2. (Türkiye'deki Mevcut Hakemlerin Durumu)	68
3.2.1. Etkilenme	69
3.2.2. İletişim	72
3.2.3. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zekâ	75
3.2.4. Çatışma Yönetimi	78
3.2.5. Grandiyöz Kişilik	80
3.3. Kategori 3 (Türkiye'de Hakemlik Süreci)	84
3.3.1. Eğitim ve Sistem	84

4. TARTIŞMA

4.1. Hakemliğin Temel Özellikleri (1. Kategori)	88
4.1.1. İdeal Hakem	88
4.2. Türkiye'deki Mevcut Hakemlerin Durumu (2. Kategori)	90
4.2.1. Etkilenme	90
4.2.2. İletişim	93
4.2.3. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zeka	91
4.2.4. Çatışma Yönetimi	94
4.2.5. Grandiyöz Kişilik	96
4.3. Türkiye'deki Hakemlik Süreci (Kategori 3)	97
4.3.1. Eğitim ve Sistem	97

5.1. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar	100
5.2. Öneriler	101
5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	101
5.2.2. Türkiye Futbol Federasyonu Yerel Temsilciliklerine Yönelik Öneriler	102
5.2.3. Futbol Hakemlerine Yönelik Öneriler	102

ÖZET	104
-------------	-----

SUMMARY	106
----------------	-----

KAYNAKLAR	107
------------------	-----

EKLER	114
--------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	119
-----------------	-----

ÖNSÖZ

Dünyanın en popüler branşı olan futbol zamanla değişerek ve gelişerek bir endüstri haline gelmiştir. Gelişen bu endüstri zamanla kazanma ve kaybetmenin sadece sahada değil maddi ve manevi birçok alanda olmasına sebep olmaktadır. Maçın mutlak hâkimi olan futbol hakemleri bu endüstride önemli bir konumda yer almaktadırlar. Futbol hakeminin vermiş olduğu veya vermemiş olduğu bir karar maçın sonucuna direk etki edebilmektedir. Bunun sonucu olarak futbol hakemleri yerine göre futbolun önüne geçerek tartışmalara sebep olabilmektedirler. Bir futbol hakeminin kararı önce futbolcuyu ardından antrenörü dolaylı ve uzun vadeli olarak kulüp yönetimini etkilemektedir. Bu bağlamda futbol kulübü yöneticilerininim, antrenörlerin ve futbolcuların futbol hakemlerine ilişkin görüşleri önemli olduğu düşünülebilir.

Geçmişimde futbolun içinde futbolcu, hakem, yönetici ve antrenör olarak bulunmuş biri olarak yaşamış olduğum deneyimlerden esinlenerek bu çalışmayı yapmış bulunmaktayım. Çalışmanın futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerindeki eksikliklerini ortaya koyma noktasında faydalı olacağına inanıyorum.

Çalışma sürecinde benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Hakan Sunay'a sonsuz teşekkürlerimi sunmanın yanında çalışma esnasında nitel çalışmalardaki mevcut bilgisini benimle paylaşan ve çalışma sürecinde bana destek olan mesai arkadaşım Arş. Gör. Hidayet Süha Yüksel'in yanı sıra, Hakan Karabıyık, Göktuğ Ertetik ve Onur Mutlu Yaşar'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak ise her koşulda karşılıksız yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

SİMGELER VE KISALTMALAR

FIFA:	Federation Internationale de Football Association
TFF:	Türkiye Futbol Federasyonu
MHK:	Merkez Hakem Kurulu
1.K.A.A:	1. Küme Amatör Antrenör
1.K.A.F:	1. Küme Amatör Futbolcu
1.K.A.Y:	1. Küme Amatör Yönetici
S.A.A:	Süper Amatör Antrenör
S.A.F:	Süper Amatör Futbolcu
S.A.Y:	Süper Amatör Yönetici
B.A.A:	Bölgesel Amatör Antrenör
B.A.F:	Bölgesel Amatör Futbolcu
B.A.Y:	Bölgesel Amatör Yönetici
3.L.A:	3. Lig Antrenör
3.L.F:	3. Lig Futbolcu
3.L.Y:	3. Lig Yönetici
2.L.A:	2. Lig Antrenör
2.L.F:	2. Lig Futbolcu
2.L.Y:	2. Lig Yönetici
S.L.A:	Süper Lig Antrenör
S.L.F:	Süper Lig Futbolcu
S.L.Y:	Süper Lig Yönetici

ŞEKİLLER

Şekil 1.1 Futbol Hakemlerinin Saha İçi Yönetimine Etki Eden Faktörler	4
Şekil 1.9.1.1. Yararlı Hakemin Özellikleri	24
Şekil 1.9.2.1. Hakeme Etki Eden Faktörler	27
Şekil 1.9.3.4.1. Müsabaka Öncesi Hakem Ekibi	37
Şekil 1.9.3.4.2. Pierluigi Collina'nın Bir Müsabaka Esnasındaki Sert Yüz İfadesi	38
Şekil 1.9.3.4.3. Direk Serbest Vuruş	39
Şekil 1.9.3.4.4. Avantaj	39
Şekil 1.9.3.4.5. Endirekt Serbest Vuruş	39
Şekil 1.9.3.4.6. Bir Müsabaka Öncesi Cüneyt Çakır ve Ekibi	41
Şekil 1.9.3.4.7. Fırat Aydınus Avantaj İşareti	42
Şekil 1.9.3.4.8. Bibiana Steinhaus Türk Oyuncuya Kırmızı Kart Gösterirken	43
Şekil 1.9.5.1. Önleyici Hakem Olarak Çatışmayı Önleme Yolları	48
Şekil 1.9.5.2. Çatışma Yönetimi Esnasında Kullanılabilecek Araçlar	49
Şekil 3.1. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Kategori ve Temalar	61

ÇİZELGELER

Çizelge 1.9.2.2.1. Farklı Spor Branşlarına Göre Ev sahibi Takımı Galibiyet Yüzdeleri	29
Çizelge 3.1. Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgiler	60
Çizelge 3.2. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Temalara Yönelik Görüş Beyan Eden Katılımcı Sayıları ve Alanyazındaki Karşılıkları	62
Çizelge 3.3. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Temaların Kodlarına Yönelik Görüş Beyan Eden Katılımcı Sayıları ve Alanyazındaki Karşılıkları	62

1. GİRİŞ

19. yüzyılın ürünü olan futbol oyununun Büyük Britanya'daki endüstriyel devrimle yakından ilişkisi vardır (Koller & Brandle, 2015). Futbol oyunu geçirmiş olduğu evrelerden sonra maddi kazançların ve kayıpların söz konusu olduğu bir endüstri haline gelmiş ve kendi ekonomisini oluşturmuştur. Gelişen bu endüstri dünyanın en popüler spor branşı olmakla birlikte bütün dünyaya yayılmış olup kitleleri peşinden sürüklemektedir. Futbolun bu kadar ilgi odağı olması kulüplerin yönetim anlayışını değiştirerek futbol kulüplerin daha çok kazanma ve başarıya odaklanan şirketler haline gelmesine sebep olduğu savunulabilir (Akşar, 2005).

Futbol oyununun geldiği bu evre göz önünde bulundurulduğunda futbolun yönetimi, sevk ve idaresi, ekonomik ve ticari düşünen insanların daha çok ilgisini çekmiş, futbolun spor boyutunun geri planda kalmasına neden olmuştur. Doğal olarak bu durumun futbolun saha içi yönetimine etki edecek veya etmeye çalışılacak durumların ortaya çıkmasına sebep olduğu savunulabilir. FIFA (2015)'e göre futbol maçlarını oyunun kuralları doğrultusunda tam yetkili olarak yöneten hakemdir ve sahanın mutlak hâkimidir. Ancak futbolun bir endüstri haline gelmesi hakemliğin önemini ve ciddiyetini artırmanın yanında futbol hakemlerini ve kararlarını ileri seviyede tartışılır hale getirmiştir. Artık kazanma ve kaybetmenin sadece sahada olmadığı futbolda hakemlerin sorumlulukları daha da artmış ve hakemlik kritik ve riskli bir konuma gelmiştir.

Futbolun gelişmesiyle kendini geliştirmek zorunda kalan hakemlik daha önceleri hobi amaçlı, bireylerin asıl mesleklerinin yanında bir yan uğraşı olarak icra edilirken futbolun gelişimiyle paralel olarak gelişerek profesyonelleşmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu 'da futboldaki küresel gelişime ayak uydurarak 2014 yılında 6 hakem ile profesyonel hakemlik uygulamasını başlatmıştır (tff.org.tr, 2015). Profesyonelliğe imza atan FIFA kokartlı hakemlerden Cüneyt Çakır ise imza töreninde

yaptığı açıklamada futbolun endüstriyel boyutunu ve değişimini şu cümleler ile dile getirmiştir: *"Profesyonel hakemlikle ilgili ilk kez düşüncelerimi 2007 yılında söylemiştim. O zamanlarda bu konu bir ütopya gibiydi. Destek de görmemiştik. Ama şimdi bugünlere geldik. Bir karar açıklandı. 'Dünya Kupası'nda profesyonel hakem olmayanları görevlendirmeyeceği' denildi. Bundan sonra bu konu ciddiye alınmaya başlandı. Futbolun küresel boyutta büyüdüğü, milyon dolarların havalarda uçtuğu bir dönemde hakemlerin kendi işlerinden arta kalan zamanlarda hakemlik yapması doğru değildi. Yılın yarıya yakını seminerlerde, toplantılarda, idmanlarda, maçlarda geçiriyorsunuz. Bugünden sonra çok daha fazla derinlemesine çalışacağımızı düşünüyorum. Destek veren herkese teşekkür ediyorum."* Çakır'ın açıklamalarından anlaşılacağı üzere artık hakemlerin profesyonelleşmekle beraber hakemliği hayatlarına merkezine koymaları gerekmektedir. Ancak hakemler her ne kadar yeni uygulamalara imza atsalar da kendilerini geliştireseler de eleştirilmekten, hatalı bulunmaktan, suçlu görülmekten ve baskı görmekten kurtulmaları çok zordur. Bunun sebebi ise hakemin bir futbol maçı esnasında sahanın mutlak hâkimi olması, anlık kararlar vermek zorunda olması ve vermiş olduğu kararlar ile direk maça etki edebilecek konumda olmasıdır.

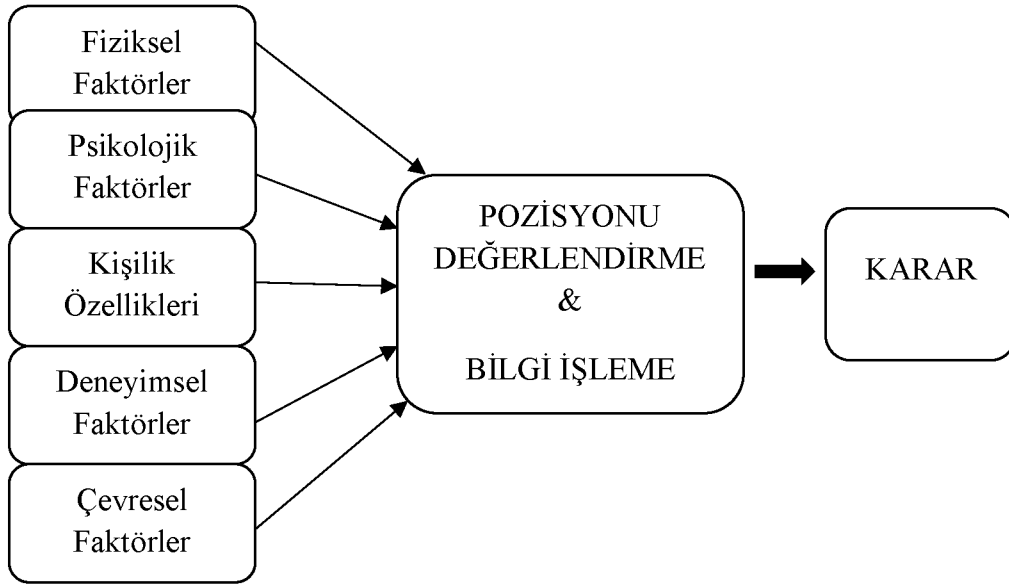
Futbol hakemlerinin maça olan etkisi ve önemi göz önünde bulundurulduğunda, futbol hakemlerinin kulüp yöneticileri, antrenörler ve futbolcular ile çatışma yaşaması kaçınılmazdır. Özellikle de saha içi yönetimde sürekli iç içe olduğu futbolcular ve antrenörler ile daha fazla çatışma yaşayabilmektedirler. Yaşanan bu çatışmalardan dolayı futbolun ana unsurlarından olan futbolcu, antrenör ve yöneticilerin hakemlerin saha içi yönetimine yönelik görüşleri önem arz etmektedir. Bu görüşleri önemli kılan en büyük unsur ise bir futbol hakeminin vermiş olduğu karardan önce futbolcu sonra antrenör ardında dolaylı ve geniş vadeli olarak kulüp yönetiminin etkilenmesidir. Bu etki hakemler ile futbolun ana unsuru olan futbolcu, antrenör ve yöneticiler arasında bir çatışma doğurmaktadır. Hiçyılmaz (1995)'e göre, daha önceleri eğlence amaçlı olan futbolda hakemler sevilen ve sayılan insanlar iken günümüzde bu durum tersine dönmüştür. Günümüzde bir hakem doğru veya yanlış karar verdiğinde eleştirilmenin ötesinde hakarete, insan onurunu ve şerefini zedeleyici küfürlere; bununda ötesinde şiddete maruz kalabilmektedir. Bu tür olaylar bir tek Türkiye'de değil gelişmiş ülkelerde bile görülebilmektedir. Hollanda da amatör bir maçta futbolcuların

saldırısına uğrayan yardımcı hakem hayatını kaybetmiş ve bunun sonucu olarak Hollanda Kraliyet Futbol Federasyonu (KNVB) 33 bin amatör müsabakayı iptal etmiştir (theguardian.com, 2012). Türkiye’de hakemlere ciddi tepkiler verilirken hakemler yer yer darp edilmektedir. Ancak Türkiye’deki haber kaynaklarında Türkiye’deki hakemlerin öldürülmesiyle ilgili bir habere rastlanmamıştır. Ancak Türkiye’de hakemlerin fiziki saldırıya uğramasıyla ilgili birçok haber mevcuttur. Türkiye’de hakemlere yönelik saldırı ve baskı aslında daha çok sözlü, yazılı ve psikolojik boyutta olmaktadır. Bir hakem sadece maç sırasında ve sonrasında değil maça atıldığı günden itibaren bile tartışılabilmektedir. Hatta baskı altına alınmaya çalışılmaktadır. Buna örnek olarak İbrahim Hacıosmanoğlu’nun maç öncesi hakemi arayarak maçı hakkaniyetli yönetmesini istemesi hakemin etkilenmeye çalışıldığı bir etik dışı davranış olarak nitelendirilebilir (haberturk.com, 2015). Görüldüğü üzere bir futbol hakeminin vermiş veya vermemiş olduğu bir karar yönettiği ve yöneteceği bir maç toplumun birçok kesimini etkileyerek ciddi tartışmalara ve sorunlara yol açabilmektedir. Yukarıdaki bilgiler göz önünde bulundurulduğunda futbol hakemliğinin ve saha içi yönetimlerinin ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Spor müsabakalarında objektif üçüncü bir şahsın hakemlik yapması modern çağın değil eski yunan uygarlıklarından süre gelen bir uygulamadır (Duvinae, 2012). Hakem kavramı Arapça kökenli olmanın yanında hak kelimesinden türemiş olup hükmeden, karar veren, hâkim olan kişi anlamlarında kullanılmaktadır (Karagöz, 2005). Hâkim kelimesi ise doğruyu yanlışı, güzeli çirkini ayırt eden ve gereğini yapan kişi olarak tanımlanmaktadır (Kaşani, 2004). Hakemlik kelimesinin İngilizce karşılığı ise ‘referee’dir. Sözlük anlamı ile bakıldığında taraflar arasında anlaşma sağlanamadığı zaman anlaşmayı sağlayan ve doğruyu gösteren kişidir. Futbol hakemlerinin kararları, saha içi yönetimleri ve performansları bilim dünyasının da ilgisini çekerek yönetim alanında, psikososyal alanda ve spor bilimleri gibi birçok alanda bilimsel çalışmalara da konu olmuştur. Sadece hakemlik üzerine yazılmış olan kitaplar bile mevcuttur.

Futbol hakemlerinin karar vermesine etki eden ve saha içi yönetimlerini etkileyen faktörleri şekil 1.1 deki gibi özetlenebilir:

1.1. Futbol Hakemlerinin Saha İçi Yönetimine Etki Eden Faktörler

Şekil 1.1 Futbol Hakemlerinin Saha İçi Yönetimine Etki Eden Faktörler

Kaynak: (Satman, 2015)

1.1.1. Fiziksel Faktörler

Günümüzde futbol oyunun hızlandığı ve temposunun yükseldiği bir gerçektir. Hakemlerin saha içi yönetimlerinde bu tempoya ayak uydurabilme ve doğru kararlar verebilme adına fiziksel özelliklerini geliştirmesi gerekmektedir. Bu fiziksel özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Genel dayanıklılık, kuvvet, çeviklik, süratte devamlılık (Kızılet, 2013).

1.1.2. Psikolojik Faktörler

Günümüzde futbolun geldiği nokta dikkate alındığında hakemlerin üzerindeki baskı oldukça yüksektir. Bu durum hakemlerin psikolojik olarak da güçlü olmalarını gerektirir. Psikolojik faktörler şu şekilde ifade edilebilir: Özgüven, konsantrasyon, kararlılık, muhakeme yeteneği, motivasyon, iletişim becerisi, duygu kontrolü vb. (Weinberg & Peggy A. Ricardson, 1990)

1.1.3. Kişilik Özellikleri

Amerika Spor Eğitimi Programı'nın yayınlamış olduğu "Başarılı Spor Hakemliği" kitabında iyi bir spor hakeminde bulunması gereken kişilik özellikler şu şekilde ifade edilmiştir: Dürüstlük, cesaret, özgüven, kararlılık, tutarlılık, soğukkanlılık, alçak gönüllülük, insan doğasını anlama ve olayları kontrol edebilme becerisi (Grunska, Officiating Style, 2011).

1.1.3.1. Dürüstlük-Bütünlük-Doğruluk (Integrity)

Sözlük anlamı olarak dürüstlük, tamlık, bütünlük doğruluk gibi anlamlara gelen bu kavram doğru sebep için doğru şeyi yapmak olarak ta ifade edilebilir. Daha geniş bir tanım yapmak gerekirse maddi ve manevi, ruhsal, etik sanatsal değerlere ve prensiplere bağlılığı gerektiren kişisel bir tercihtir (Killinger, 2010). Bir hakemde bulunması gereken en önemli özelliklerden birisidir.

1.1.3.2. Cesaret (Courage)

Maç içindeki birçok an hakemin cesaretini ölçer. Her pozisyon kendi içinde değerlendirildiğinde doğru olan bir karar dışarıdan izlendiğinde öyle algılanmayarak tepkilere yol açabilir. Özellikle deplasman maçlarında yaşanan bu durum hakemin en zor anlarından birisidir. Hakemin böyle bir durumda dışarıdan gelebilecek baskılardan korkmayarak doğru kararı verebilmesi gerekir.

1.1.3.3. Özgüven (Self-Confidence)

Sağlıklı ve mutlu bir yaşamda öz güven önemli bir yere sahiptir. Özgüven başarılarımızı, ilişkilerimizi, aile yaşantımızı ve serbest zaman aktivitelerimizi etkiler. Yaptığımız aktivitelerdeki performansımıza direkt etkisi vardır (Preston, 2007). İyi bir hakemin maça ve oyunculara hâkim olabilmesi ve performansını yüksek tutabilmesi açısından öz güvenli olması ve bunu sahada herkese hissettirmesi gerekir.

1.1.3.4. Kararlılık (Decisiveness)

Hakem verdiği kararlar açısından kararlı ve tutarlı olmalıdır. Hakemlerin benzer pozisyonlarda kararları farklılık göstermemelidir. Futbolun bütün paydaşları özelliklede futbolcular, hakemlerden öncelikli olarak tutarlı ve kararlı olmalarını beklerler. Bazı kararlar anlık ve doğru verilmek zorundadır. Hakemin tereddüt yaşaması hakeme olan güveni sarsıp hakemi zora sokabilmektedir. Kararlılık, karar mercii olan hakemin dikkat etmesi gereken en önemli özelliklerinden birisidir. Aksi takdirde hakeme olan güven sarsılır ve daha ciddi problemler ortaya çıkabilir. (Koruç, 2013).

1.1.3.5. Tutarlılık (Consistency)

Tutarlılıkla ilgili birçok teori ortaya atılmıştır. Bilim insanları arasında tutarlılıkla ilgili teoriyi ilk Heider “Tutarlılık Kuramı” olarak ortaya atmıştır. Her ne kadar farklı teoriler ortaya atılmış olsa da birçok bilim insanı tarafından kabul edilen tutarlılık düşünce, hisler ve eylemlerin değerlendirilmesi açısından gerekli bir olgudur (Huxley, 2005). İnsanın düşünce, hisleri ve değer yargıları eylemleri ile örtüşmelidir. İnsanın aynı durumlar karşısında farklı davranışlar sergilemeleri tutarlılık açısından güven sarsıcı olabilir (Heider, 1958). Futbolda her ne kadar her pozisyonu kendi içinde değerlendirmek gerekse de benzer pozisyonlarda farklı kararlar çıkması adaleti sağlama açısından hakemi zora sokabilir. Bu bağlamda hakemlerin maç içerisinde benzer pozisyonlarda farklı kararlar vermekten kaçınması ve tutarlı olmaları gerekmektedir.

1.1.3.6. Soğukkanlı (Being even-tempered)

Her şey yolunda giderken sakin olmak çok kolaydır ancak insanlar kararlarınıza karşı gelirken sakin kalmak çok zor zordur. Bu bağlamda hakemlerin böyle durumlarda duygu kontrolünü iyi yapmaları gerekir. Duygu kontrolünü iyi yapamayan hakemler maçın kontrolünü de kaybeder ve oyuncular ve teknik heyetle daha fazla sorun yaşayabilir. Böyle bir durumda hatalı karar verme olasılığı daha yüksektir. Weinberg ve Richardson (1990)’a göre hakemler rahat oldukları dönemlerde maçları daha kolay ve sorunsuz yönetmektedirler.

1.1.3.7. Alçak Gönüllülük (Humility)

Alçak gönüllülük kişinin sınırlarını ve limitlerini tam manasıyla bilmesi ve ona göre davranması olarak tanımlanabilir (Grenberg, 2005). Bir hakemin de maç sırasında limitlerini bilerek yetki ve otoritesini kullanması gerekir. Hakemin sahanın futbol anlamında mutlak hakimi olması, ona çevresindeki kişilere tepeden bakması veya sert davranması hakkını doğurmaz. Bazı hakemler çok katı, sert ve aşırı otoriter tavırlar sergilerler. Hakemler bu tür tavırlar sergileyerek saygı gördüklerini ve otorite sağladıklarını sanarlar ancak unutmamak gerekir ki en çok saygı gören hakemler yanlış yaptığını veya yapabileceğini kabul eden hakemlerdir (Grunska, Officiating Style, 2011). Bu açıdan bakıldığında iyi bir hakemin alçak gönüllü olması saha içi yönetimini daha da kolaylaştırarak sevilen ve sayılan bir hakem olmasını sağlayabilir.

1.1.3.8. İnsanın Doğasını Anlama (An Understanding of Human Nature)

İnsanın duygusal bir varlık olduğu, hata yapabileceği düşünüldüğünde bir hakemin insan doğasını iyi bilmesi gerekir. Maç esnasında oyuncular veya teknik heyet maçın atmosferine kapılarak anlık tepkiler vererek ardından pişman olabilmektedirler. Bu doğrultuda hakemin işini kolaylaştıracak en güzel kavram empatidir. Çünkü empati (duygudaşlık) karşı tarafın yerine kendimizi koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlama çabasıdır ve o kişiyi sempati duymayı gerektirmez. Bu durum ise hakemliğin en önemli ilkelerinden birisi olan tarafsızlığı koruma açısından önemlidir (Koruç, Hakemlik Psikolojisi, 2013). Örneğin tekme yiyen bir sporcunun sinirlenip hakeme itiraz etmesini hakem yerine göre hoş görerek affedebilmelidir.

1.1.3.9. Olayları Kontrol Edebilme Becerisi (Ability to Control Situations)

Bir futbol maçı esnasında garip veya beklenmedik olaylar cereyan edebilir, bu olaylar yerine göre futbol ile alakalı yerine göre futbol dışında gelişen olaylar olabilir. Zaten kazanma amacıyla iki takımın sahaya çıkması başlı başına bir olaydır. Maç esnasında hakem; oyuncular, antrenörler, yöneticiler ve seyircilerle sürekli bir çatışma yaşayabilecek konumdadır. Hakemin bu çatışmaları zihnini rahatlatarak, tarafları tanıyarak, tarafsız kalarak, olayları kişisel algılamayarak ve müsabakanın şartlarını göz önünde bulundurarak profesyonelce kontrol etmesi hatta olaylar gerçekleşmeden önleyici (proaktif) olması gerekmektedir (Bible, 2011). Kısacası iyi bir hakemin olayları zihninde tekrar canlandırarak akıl mantık süzgecinden geçirerek herkesin kabulleneceği şekilde kararlarını vermesi gerekir. Aksi takdirde önüne geçilmesi zor olan daha büyük olayların gerçekleşmesi kaçınılmazdır.

1.1.4. Deneyimsel Faktörler

İnsan hayatında yaşanmış olan deneyimlerin iş hayatında büyük öneminin olduğu söylenebilir. Hakemlikte de yaşanmış olan hayat deneyimleri saha içi yönetime etki etmektedir. Hakemlik belli başlı yetenekleri ve özellikleri olan kişilerin yapabileceği bir iştir. Ancak bu beceri ve yeteneklerin yanında hakemlik deneyimi ve hayat deneyimi gerekmektedir. Hakemliğe çok erken yaşta başlayarak bu yükü kaldıramayan birçok insan olmuştur. Kısacası hakemlikte birtakım deneyimler gereklidir, bu deneyimler hakemlik deneyimi, yaşam deneyimi ve eğitimsel birikim olarak özetlenebilir (Satman, 2015).

1.1.5. Çevresel Faktörler

Sosyal psikolojiye göre birey gurubu, grup bireyi etkileyebilmektedir. Sporcuların antrenmanda iyi derece yaparken müsabakada iyi derece çıkaramamalarında birey grup etkileşimleri yer almaktadır. (Shelly ve Ark. 2006). Hakemde sosyal bir varlık olarak bireylerden veya gruplardan etkilenebilmektedir. Hakem her ne kadar kendini geliştirip maçı iyi yönetmeye çalışsa da kontrol edemediği bazı çevresel faktörler vardır. Bu faktörler Satman (2015)'e göre stattaki taraftar baskısı, medya baskısı, oyuncuların reaksiyonları ve ekipteki diğer hakemlerin uyandırdıkları güvendir. Örneğin deplasmana maça giden bir hakemin vermiş olduğu bir karar sonucunda binlerce kişinin onu ısıklaması hakem üzerinde bir baskı yaratabilmektedir.

1.2. Müsabaka Yönetimi

Bir hakemin görevini başarıyla icra edebilmesi adına futbolu kural olarak ve teknik olarak bilmesi gerekir. Hakemin asıl görevi futbol oyun kuralları çerçevesinde futbolcuları ve saha içindeki görevlileri yönetmektir (FIFA, 2015). Müsabaka yönetimi üç başlık altında değerlendirilebilir: Müsabaka Öncesi Yönetim, Müsabaka Sırasında Yönetim, Müsabaka Sonrasında Yönetim (Çelik, 2013).

1.2.1. Müsabaka Öncesi Yönetim

İyi bir saha içi yönetim aslında müsabakanın öncesinde başlar. Hakem ekibi maç öncesinde hem fiziksel hem de zihinsel olarak hazır olmak zorundadır. Ayrıca hakemler müsabaka öncesi oyun alanında hazır bulunmak zorundadırlar. Maç

öncesinde sahada bulunulması gereken zaman ülke federasyonlarına göre değişiklik göstermektedir. Türkiye Futbol Federasyonuna göre bu süre maçın statüsüne göre değişim gösterirken amatör liglerde müsabaka öncesi en az 1 saattir (MHK, Hakem ve Gözlemci El Kitabı, 2015). Hakemler bu süre zarfında sahanın, müsabaka takımlarının esame listelerinin ve formlarının kontrolünü sağlarlar. Ayrıca memorandum (maç öncesi konuşma) yaparak maça psikolojik olarak hazır olmaya ve hakem ekibi olarak uyum sağlamaya çalışırlar.

1.2.2. Müsabaka Sırasında Yönetim

Hakemler için zor olan kısım müsabakanın başlama düdüğünü çaldıktan sonra başlar. Hakemlerin müsabakanın başlamasından itibaren dış dünya ile irtibatı keserek tamamıyla maça odaklanmaları gerekir. Bunun en önemli sebebinin hakemlerin bir kez görme şansının olduğu olaylara ve pozisyonlara anında müdahale etmesi ve karar vermesinin gerekmesidir. Hakemin müsabaka sırasında dikkat etmesi gereken noktaları belli standartlara oturtmak oldukça zordur çünkü futbol oyunu farklı olayların yaşanabileceği sürprizlere açık bir oyundur. Ancak Çelik (2013)'ün ussoccer.com (2012)'den aktardığına göre:

- Pozisyon esnekliği için, çapraz (diagonal) kontrol sistemini kullanmak,
- Aktif oyunu gözlemek ve yardımcılarına liderlik etmek,
- Topa, oyuna ve oyunculara müdahale etmeden pozisyonları yakından süzmek,
- Sertlik yapabilecek hırçın oyuncuları önceden gözlemek, maç sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar olarak belirtilmiştir.

1.2.3. Müsabaka Sonrasında Yönetim

Müسابakada bitiş düdüğü çalındığında her ne kadar maç bitmiş olsa da olaylar devam edebilmektedir. Özellikle kritik ve önemli maçların ardından ciddi olaylar yaşanabilmektedir. Hakemlerin bu durumlarda da görev bilincinde olarak süreci iyi yönetmeleri gerekir. FIFA oyun kuralları kitabına göre hakemin yetki ve sorumlulukları maçın bitiş düdüğünden sonra da devam etmektedir. Çelik (2013)'e göre müsabaka sonrası yönetimi şu şekildedir:

- Hakemlerin sahanın ortasında dairede toplanması,
- Gergin bir durum var ise hakem ekibini güvenli bir alana çekmesi,
- Maç sonrasında herhangi bir olay olmayacağına kanaat edene kadar beklemesi.

1.3. Hakemlik ve Liderlik

Birçok kaynakta hakemlerin lider olması gerektiği savunulmaktadır. Amerika'da profesyonel ve amatör 300 hakem üzerine yapılan nitel ve nicel karma bir çalışmada hakemlerin %90'ı hakemlik deneyimleri sürecinde liderlik becerilerini geliştirdiklerini dile getirmişlerdir (Kashani, 2013). Hakem her ne kadar yetkiyi federasyondan alıyor gibi gözükse de aslına bakıldığında iyi bir hakem yetkiyi lider olabildiği takdirde sahadaki takipçilerinden almaktadır. Bir başka ifadeyle hakemin önce lider sonra yönetici olması başarılı olması noktasında daha faydalı olabilir. Bunun sebebi ise yerine göre resmi olarak verilen yetki resmi olmadan liderlik özellikleriyle takipçiler tarafından verilen yetkiden daha etkisiz olabilmektedir. Bunun yanında liderin ne olduğu ve kim olduğuna dair de birçok fikir mevcuttur. Takipçilerini etkileyen kişi olarak tanımlanan liderlik hayatın gerekliliklerindedir, bunun sebebi ise bireylerin ve grupların olduğu yerlerde her zaman yönetilme ve idare edilme ihtiyacı olmasıdır (Gini & M. Green, 2013). İyi bir liderde bulunması gereken birçok

özellik mevcuttur, makam, mevki, sosyal statü para ve bilgi gibi literatürde bu özellikler farklı şekillerde de ifade edilmektedir. Gini & M. Green (2013)'e göre en önemli 10 özellik şu şekilde ifade edilmiştir:

- İleri Seviyede Dürüstlük (Deep Honesty)
- Medeni Cesaret (Moral Courage)
- Ahlaki Vizyon (Moral Vision)
- Merhamet ve Değer Verme (Compassion and Care)
- Adillik (Fairness)
- Entelektüel Mükemmellik (Intellectual Excellence)
- Yaratıcı Düşünme (Creative Thinking)
- Estetik Hassasiyet (Aesthetic Sensitivity)
- İyi Zamanlama (Good Timing)
- Bencil Olmama (Deep Selflessness)

Yukarıdaki özellikler dikkate alındığında iyi bir hakemde bulunması gereken özellikler ile iyi bir liderde bulunması gereken özellikler birbirine yakındır. Bu açıdan bakıldığında iyi bir hakem aynı zamanda iyi bir liderdir denilebilir. Literatürde farklı liderlik kuramları ve türleri mevcuttur. Liderlik türleri ve kuramları Spor yönetimi alanında da birçok çalışmaya konu olmuştur. Otokratik Lider, Etkileşimci Liderlik, Dönüşümcü Liderlik, Laissez Faire (Tam Serbesti Tanıyan), Katılımcı veya Demokratik Liderlik ve Karizmatik Liderlik yeni liderlik yaklaşımları ve türleri olarak tanımlanmaktadır (Scott, 2014).

Bir kulüp içerisinde sporcular, takımlar ve antrenörler her ne kadar kulüp başkanı tarafından yönetilseler de müsabaka esnasında birçok açıdan hakemin yönetimine tabidirler. Hakeme verilen yetkiler ve sorumluluklar göz önünde bulundurulduğunda bir futbol hakeminin görevinin maçı sadece yönetmek değil aslına bakıldığında liderlik etmek olduğu da anlaşılmaktadır. Bu bakış açısından yola çıkarak Çelik (2013)'e göre hakemler yeşil sahaların yalnız liderleridir. Çelik bazı liderlik türleri ile hakemliği şu şekilde bağdaştırmıştır:

1.3.1. Dönüşümcü Liderlik ve Hakemlik

Dönüşümcü liderliğin literatürde yeni olduğu savunulabilir. Dönüşümcü kavramından da anlaşılacağı üzere bu liderlik tarzında lider gelişime ve değişime açık, koruyucu, yol gösterici, örgütteki kültürün tanımlanması, çalışma gruplarının oluşturulması, değiştirilmesi, yönetilmesi ve harekete geçirilmesi gibi bir özelliğe sahiptir (Donuk, 2007). 1986’da yapılan bir çalışma sonucunda etkin dönüşümcü liderin aşağıdaki özelliklere sahip olabileceği savunulmuştur:

- Değişim temsilcisi olarak kendileriyle özdeşleşirler,
- Yürekli ve cesaretlidirler,
- Örgütsel değerleri sürdürürler,
- Bir ömür boyu öğrencidirler,
- Karmaşıklık ve belirsizlikle uğraşmada yeteneklidirler,
- İleri görüşlüdürler (Tichy, Devanna, 1986; Akt; Donuk 2013).

Bu liderlik tarzından yola çıkıldığında hakemin hem kendi ekibine hem de müsabaka alanındaki diğer bireylere futbolcu, antrenör, yönetici hatta seyircilere örnek olacak davranışlar sergilemek durumundadır. Bunun sonucu sergilenen dönüşümcü liderlik davranışları ile takipçilerinin güvenlerini kazanma olasılıkları daha fazladır (Çelik, 2013). İdarecilerin, yöneticilerin ve otorite olan insanların özür dilemesi genelde bir güçsüzlük veya zayıflık olarak algılandığı için birçok lider veya yönetici hataları karşısında düzeltici ve yapıcı tavırlar sergileyememektedir. Hokey hakemleri üzerine yapılan bir çalışmada, hokey maçları esnasında hata yapan hakemlerin hatalarını kabul etme ve özür dileme durumları ile özür dilemeyen hakemler, hokey antrenörleri tarafından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak özür dileyen hakemlerin diğerlerine göre daha dönüşümcü (transformational) olarak algılandıkları ortaya çıkmıştır (Tucker ve Ark. 2006). Özür dilemenin erdemlik olduğu göz önünde bulundurulduğunda futbol hakemlerinin hata yaptıklarında ve hatalarının farkına vardıklarında bu durumu kabullenip özür dilemeleri oyuncular, antrenörler, yöneticiler ve futbolun diğer paydaşları tarafından dönüşümcü lider olarak algılanmalarına katkı

sağlayabilir. Ancak her ne kadar bilimsel çalışmalar özür dilemenin erdemlik olduğunu gösterse de bir futbol hakeminin özür dilemesi çok rastlanılmayan, hatta olduğu zaman şaşkınlıkla karşılanan bir durumdur. Yakın tarihte üst klasman hakemlerinden Deniz Çoban'ın Kasımpaşa ile Çaykur Rizespor arasında oynanan maçtan sonra özür dilemesi bazı kesimler tarafından garip karşılanmıştır. Hatta Lig TV tarafından bu durum, *“Lig TV’de tarihi anlar! Canlı yayında özür diledi” “Konya bölgesinden Deniz Çoban uzun yıllar konuşulacak bir harekete imza attı”* şeklinde haber edilmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu'nun bile tepki verdiği Çoban'ın özründen sonra en büyük destek aleyhine hatalı karar vermiş olduğu takımın antrenörü Rıza Çalımbay'dan gelmiştir. Çalımbay kendisinden özür dilenmesinden sonra *“Sizin gibi hakemlere ihtiyacımız var. Herkes hata yapar. Kafanıza takmayın. En büyük yüreklilik sizin yaptığımız”* ifadelerini kullanarak Çoban'ı teselli etmiştir (ligtv.com.tr, 2016). Yaşanan bu durum göz önünde bulundurulduğunda hakemin hatasından zarar gören futbol paydaşları Çoban'ın özrünü kabul ederek ona saygı duyarak takdir ederken hatadan etkilenmeyen diğer kişilerin bu duruma tepki vermesi Tucker ve arkadaşlarının çalışmasını destekler niteliktedir.

1.3.2. Antrenör (Coaching) Tarzı Liderlik ve Hakemlik

Antrenör, yetenek tespiti yapan ve bu yetenekleri geliştirerek kullanılmasında diğer insanlara öncülük eden ve başarıya ulaştıran kişi olarak tanımlanabilir (Tuncel, 2007). Antrenörlük tanımından yola çıkarak ta bu tip liderler, liderlik ettiği kişilerin farklı özelliklerini, yeteneklerini ve ilgi alanlarını göz önünde bulundurarak onların gelişimine katkı sağlayan aynı zamanda sürekli başarılı olmaları için çabalayan ayrıca problemler karşısında onları çözümleyebilecek şekilde takipçilerini yönlendiren kişi olarak nitelendirilebilir (White, 2006). Bu tarz yöneticiler, yönetmenin yanında örgütteki diğer kişilerin daha rahat çalışacağı ortamlar sağlarlar aynı zamanda bu tip liderlikte liderin her zaman iyi ve doğru olanı bildiği varsayımı yoktur aksine lider takipçilerine kaynak sunar, problemleri ekip olarak çözümler ve takipçileri gelişirken kendisini de geliştirir (Çelik, 2013). Türkiye Futbol Federasyonunun hakemlik

eğitimlerinde ve seminerlerinde vurgu yapmış olduğu eğitici hakemlik yaklaşımı göz önünde bulundurulduğunda, özellikle gelişmekte olan yaş gruplarının liglerinde hakemlerin bu liderlik tipinde olması hem futbolcular hem de hakem ekibi açısından daha faydalı olabilir. Örneğin ma esnasında ta atışını yanlış kullanan bir genç takım oyuncusu takım arkadaşları ve antrenöründen tepki alırken hakemin herkesin duyacağı şekilde orada bulunan diğer oyunculara hızlı bir şekilde doğru ta atışını anlatması antrenör tarzı liderliğe güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu liderlik ve yönetim anlayışıyla hakemlerin saha içinde sevilerek saygı görme ve otorite kurabilmelerinin daha olası olacağı düşünülebilir.

1.3.3. Karizmatik Liderlik ve Hakemlik

Karizmatik lider farklı yeteneklere, becerilere ve özelliklere sahip sıra dışı olan kısacası sıradan olmayan insan olarak tanımlanmaktadır. Karizmatik liderler herkesin yapmadığını yapan, özgüveni yüksek, etkileyici, takipçilerinin gönül rızasıyla sadakatini kazanan ve takipçileri ile arasında duygusal bağ olan kişilerdir (Weber, 1978). Belli bir cazibe doğuştan gelen bir güç olan karizmatik liderlik genellikle kriz ve kaos ortamlarında çıkmaktadır. Tarihte genel itibariyle bakıldığında birçok karizmatik lider savaş halinde ve zor durumda olan toplumlardan çıkmıştır. Ancak karizmatik liderliğin olumsuz sayılabilecek yönlerinden birisi demokrasi ile ters orantılı olmasıdır. Bunu sebebi ise karizmatik liderler kendilerine sadakate önem veren sıra dışı işler yapan, radikal kararlar alarak köklü değişiklikler yapmasıdır (Donuk, 2007). Fakat futbolun kaoslar ve krizlerle dolu olduğu göz önünde bulundurulduğunda hakemin karizmatik lider özelliklerine sahip olması, kriz yönetiminin daha başarılı olmasının yanında hakemin maçın geri kalan bölümü daha rahat yönetmesine ve kendisine olan güvenin artmasına fayda sağlayabilir. Özellikle oyuncuların, antrenörlerin ve taraftarın çok ta iyi niyetli olmadığı maçın önemi ve atmosferi doğrultusunda gerildiği maçlarda hakemlerin etkili iletişim yöntemleriyle, ses tonlarıyla, jest mimikleriyle, koşu şekli ve beden dili ile takipçilerini etkilemeleri

gerekir (Çelik, 2013). Aksi takdirde önüne geçilmesi zor olan daha büyük olayların gerçekleşme olasılığının olduğu söylenebilir.

1.3.4. Otokratik Liderlik ve Hakemlik

Otokratik liderlikte otoriter bir tutum hâkimdir. Bu liderlik türünde sosyal olgular, takipçilerin duygu ve düşünceleri çok değer görmemektedir (Donuk, 2007). Otokratik liderlik ve liderin kendini feda etmesi üzerine yapılan bir araştırmada iki durumun da takipçilerin duygularına etki ettiği saptanmıştır. Fedakâr liderler takipçilerin duygularına olumlu yönde etki eder iken otokratik liderliğin ekip ruhu, grup istikrarı, grup havası, memnuniyet ve mutlu olma üzerinde olumsuz etki yarattığına rastlanmıştır (Cremer, 2006). Futbol açısından düşündüğümüzde otokratik bir hakemin antipati toplayarak futbolcuların, antrenörlerin, yöneticilerin, seyircilerin ve medyanın daha fazla tepkisini alacağı düşünülebilir. Otoriter olmak ile otokratik olmak arasında ince bir çizgi olduğunu düşünürsek bazı durumlarda hakemlerin aşırı sert tutumlar sergilemesi, iletişime geçmeyerek takipçileri umursamaması hatta onları azarlaması hakemin otoritesini artırma yerine hakemin otoritesini daha da sarsabilir. Fenerbahçe spor kulübü oyuncularından Nani'nin *"Benim gördüğüm hakemler üst düzey ismi olan futbolcularla rekabet etmeye çalışıyor. Hakem dışarıya ben ondan daha güçlüyüm imajı vermeye çalışıyor"* şeklindeki ifadelerinden Türkiye'de oynadığı dönemde karşılaşmış olduğu otokratik tutumların aslında hakemi değer kaybına uğrattığını vurguladığı savunulabilir (milliyet.com.tr, 2015). Bunun aksine Türkiye'de sert ve otoriter hakem olunmasını da savunan görüşler mevcuttur örneğin Bünyamin Gezer yapmış olduğu bir röportajda Türk futbolcusunun otoriteyi istediğini vurgulamıştır. Bunun aksine sert bir mizacı ve otoriter yapısı olmasına rağmen Gezer futbolcular ile kötü bir diyalog yaşamadığını ve hayatında hiçbir futbolcunun kendisini şikayet etmediğini hatta kendisini çok seven ve sayan futbolcularında olduğunu dile getirmiştir (Gezer, 2008).

1.4. Hakemlik Stilleri (Officiating Style)

Hakemlik alanında 200'den fazla makalesi 24 adet kitabı bulunan aynı zamanda 16 yıl antrenörlük ve 4 farklı spor branşında 45 sene hakemlik yapmış olan Jerry Grunski (2011)'e göre dört farklı hakemlik stili vardır;

1.4.1. Kural Kitabı Stili (Rule Book Style)

Bazı hakemlere göre hakem her zaman kural kitabının arkasına saklanabilir. Oyuncunun sınırları zorladığı bir durumda hakem her zaman en ağır cezayı vererek durumu oyuncunun aleyhine çevirebilir. Bir futbol hakeminin kuralları adalet duygusundan taviz vermeden esnetebilmesi önemli bir özelliktir. Genelde bu şekilde sorumluluk alamayan hakemler kural kitabının arkasına sığınarak sorumluluk almaktan kaçınmaktadırlar. Ancak bu stil her zaman maçın adil yönetilmesini veya kararın doğru olmasını sağlamayabilir. Örneğin bir futbol maçında güvenlik güçlerinin ve sağlık ekibi gibi yardımcı unsurların bulunması gerekir. Ancak Türkiye'de özellikle amatör maçlarda bunu sağlamak zor olmaktadır. Birçok amatör müsabakaya ambulans ve polis gelmemektedir veya gelememektedir. Hakemin bu durumda eğer kendisi veya başkaları açısından güvenliği tehdit edici bir durum yok ise sorumluluğu alarak maçı oynatması uygun olanıdır. Aksi takdirde amatör seviyedeki birçok müsabakanın oynanamaması gibi bir durum ortaya çıkabilir. Saha içi yönetimden örnek verilecek olursa oyuncular maçın atmosferi gereği gerilebilmekte ve hakeme itiraz edebilmektedirler. Hakemlerin bu itirazları aşırı olmadığı ve otoriteyi sarsmadığı takdirde sözlü uyarı ve iletişim becerileri ile üstesinden gelmeleri hakemin daha başarılı olmasını sağlayabilir. Bunun aksini yapan hakemler genelde maçın önüne geçerek oyunun fazla durmasına sebep oldukları ve bunun sonucu olarak sporcu, antrenör ve taraftar tarafından, bu tür hakemlerin rahatsız edici, aşırı katı hatta zarar verici bulunmaktadır (Grunski, Officiating Style, 2011).

1.4.2. Önleyici Stil (Preventive Style)

Bir spor müsabakası esnasında hakemin sporcular ile konuşması kabul edilebilir ve gerekli bir davranıştır. Özellikle iyi oyunu ve sportmence davranışları hakemin takdir ederek bunu uygun zamanda ve yerde dile getirmesi hem oyuncunun saygısını kazanma hem de daha sonra oluşabilecek olumsuzlukları önleme açısından etkili bir yaklaşım olabilir. Özellikle sertleşmeye ve gerilmeye müsait oyuncuların bulunduğu maçlarda hakemin önleyici bir stil sergilemesi daha da önemlidir. Aksi takdirde ilerleyen dakikalarda önlenmesi daha güç olaylar cereyan edebilir. Bir futbol maçından örnek verilecek olursa sert oynanan bir maçta oyuncular fiziki mücadeleye girdiğinde hakemin pozisyona yakın olup “ellere dikkat” “Sakin, sakın” “görüyorum” gibi terimler kullanarak oluşabilecek gerilime veya krizlere önceden müdahale etmesi önleyici stile güzel bir örnek teşkil edebilir. Önleyici hakemlik aynı zamanda alan yazında proaktif hakemlik olarak ta geçmektedir. Proaktif hakemlik hakemin maçı okuma ve olayları gerçekleşmeden önce sezebilme ve önlem alma becerisi olarak tanımlanmaktadır (American Youth Soccer Organization, 2013). Ancak önleyici olacağım diyerek sürekli her şeye düdükle çalarak futbolu durdurmak ve maçın önüne geçmemekte gerekir. Hakem bu noktaya dikkat ettiği takdirde önleyici stili benimsemesi aslında saha içi yönetimin daha iyi olmasına katkı sağlayabilir.

1.4.3. Birakın Oynasınlar Stili (Laissez-Fair Style)

Bazı hakemler oyuna fazla müdahale etmeden oyuncuların sadece oynamasına izin verirler. Müsabaka sorunsuz devam ettiği sürece bu stil de iyi gibi gözükebilir. Ancak müsabaka kızıştığı zaman hakem tarafından gerekli müdahaleler yapılmaz ise hakem için zor anlar başlayabilir. Aslında hakemin bu şekilde davranmasının nedeni bu davranışın doğuracağı sonuçlar kadar önemlidir. Hakemlerin bu stili uygulamasındaki neden oyunu iyi bilmeme, kuralı iyi bilmeme, maçı umursamama gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu tür hakemlere

(lackadaisical officiating) ilgisiz hakem terimi de kullanılmaktadır (Grunska, Officiating Style, 2011). Bu stil futbol açısından değerlendirilecek olursa hakemin işinin daha zor olduğu söylenebilir. Bunun sebebi ise futbol maçında bir hakemin zihinsel ve fiziksel olarak maçın içinde sürekli aktif olması gerekmesidir. Futbolda hakemin oyunu olurluna bırakması daha zor bir durumdur çünkü futbol sürekli ikili mücadelelerin olduğu ve beklenmedik olayların yaşanabileceği bir branştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde bir futbol hakeminin bu stili uygulamasının çokta doğru olmayacağı söylenebilir.

1.4.4. Avantaj veya Dezavantaj Stili (Advantage or Disadvantage Style)

Doğal olarak en ideal hakemler müsabakayı derinlemesine okuyabilen yönettikleri müsabakanın değerini bilerek onu ciddiye alan oyuncularını sayan ve kuralların üzerine çıkabilen hakemlerdir. Bu stilde hakemlerin temel amacı oyunun hâkimiyetini ele geçirmektir. Ancak bunu yaparken müsabakayı olabildiğince akıllı ve akıcı yönetmekle beraber gerekli yerde doğru zamanda oyuna müdahale etmeleri gerekir (Grunska, Officiating Style, 2011). Bir futbol müsabakasından örnek verilecek olursa bazı durumlarda takımlar kendilerine karşı üstünlük sağlayan rakiplerinin direncini bozma ve oyun akışlarını bozabilme adına rakibe karşı tatlı sert müdahalelere başlarlar bu tip durumlarda hakemin her pozisyonda faul vermesi tatlı sert oynayan takımın amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Bu sebepten dolayı hakemin maçı çok iyi okuyarak tatlı sert fauller gerçekleştiğinde devam ettirmesi faule maruz kalan takımın lehine ise oyunu sürekli durdurmamak futbol oynamak isteyen takımın avantajına olacaktır (Ilgaz, 2013). Hakemlikte avantajı gözetebilme becerisi sadece hakemi değil hakemleri izlemek ve değerlendirmekle görevli olan gözlemcileri de ilgilendirmektedir. Gözlemciler hakemler etkili bir avantaj oynattıklarında özellikle de bu atak gol ile sonuçlanırsa gözlemcilerden fazla puan alabilmektedirler. Bunun aksine gereksiz bir avantaj uygulamasında da hakem gözlemci tarafından puanı düşürülmesi bile uyarılmakta ve bu durum gözlemci raporuna yansımaktadır (MHK, Hakem ve Gözlemci El Kitabı, 2015). Bu bilgiler ışığında futbolda avantaj ve dezavantajın önemi

anlaşılmaktadır. Avantaj ve Dezavantaj Stilinin bir hakem için önemli ve gerekli bir stil olduğu söylenebilir.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Ankara'daki profesyonel ve amatör futbol kulüplerinde çalışan yönetici, antrenör ve futbolcuların, futbol hakemlerinin saha içi yönetimine ilişkin görüşlerini incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda:

- Futbolcu, futbol antrenörü ve futbol kulübü yöneticilerine göre, ideal bir hakem profilini tespit edilmesi,
- Futbolcu, futbol antrenörü ve futbol kulübü yöneticilerinin, futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerini nasıl buldukları,
- Futbol hakemlerinin saha içinde otorite kurma yönetim şekillerine yönelik görüşlerin tespit edilmesi,
- Futbol hakemlerine saha içi yönetimine etki eden sosyal ve çevresel faktörlerin antrenör, futbolcu ve yöneticilerin görüşlerine göre tespit edilmesi,
- Futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerinde iletişim şekillerine yönelik görüşlerin alınması,
- Son olarak da antrenör, futbolcu ve yöneticilerin görüşleri doğrultusunda futbol hakemlerinin saha içi yönetimine yönelik detaylı bir bakış açısının ortaya konması hedeflenmektedir.

Bu araştırma, sürekli futbol hakemleri ile çatışma yaşayan futbolcu, antrenör ve yöneticilerin futbol hakemleri hakkında ki görüşlerini ve bakışlarını derinlemesine anlayabilme açısından önemlidir.

1.6. Problem Cümlesi

Futbolcu, futbol antrenörü ve futbol kulübü yöneticilerinin futbol hakemleri ile sürekli çatışma yaşaması ve futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerindeki başarısızlık ve eksiklikler nedeniyle olumsuz tepkilerin olması.

1.6.1. Alt Problemler

- Türkiye'deki futbol hakemleri saha içi yönetimlerinde nelerden etkilenmektedir?
- Türkiye'deki futbol hakemlerinin iletişim tarzları nasıldır?
- Türkiye'deki futbol hakemleri duygularını saha içi yönetimlerine yansıtmakta mıdır?
- Türkiye'deki futbol hakemleri olaylı, kriz yönetimi gerektiren maçlarda nasıldır?
- Türkiye'deki futbol hakemleri saha içi yönetimleri esnasında nasıl bir kişiliğe bürünmektedirler?

1.7. Sayıtlar

Araştırmanın temel sayıtları katılımcıların soruları samimiyetle ve içtenlikle cevaplamış olmasıdır.

1.8. Sınırlılıklar

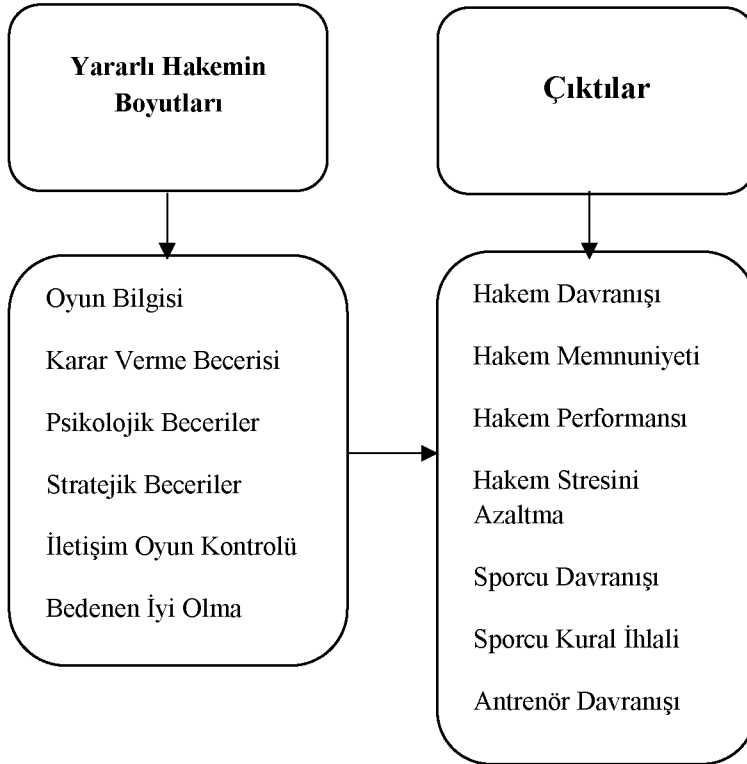
- Araştırma 2015-2016 sezonunda Ankara'daki farklı futbol kulüplerinde bulunan 6 futbolcu, 6 antrenör ve 6 yönetici ile sınırlıdır.
- Türkiye'deki futbol hakemlerinin saha içi yönetimine yönelik veriler ve bulgular araştırmacının gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmeler esnasında katılımcılara yönelttiği sorularla ve katılımcıların verdiği cevaplarla sınırlıdır.

1.9. Kavramsal Çerçeve Ve İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular sonucunda kavramsal çerçeve 3 kategori altında değerlendirilmiştir. Buna göre *Hakemliğin Temel Özellikleri*, *Türkiye'deki Mevcut Hakemlerin Durumu* ve *Türkiye'de Hakemlik Süreci* bu değerlendirme sonucu ortaya çıkan kategorilerdir. Birinci kategori olan “Hakemliğin Temel Özellikleri” Guillen ve Feltz'in ortaya koymuş olduğu faydalı (Reffıcacy) hakem özellikleri kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. İkinci kategori olan “Türkiye'deki Mevcut Hakemlerin Durumu” ise çalışmanın ana bölümünü oluşturmuş olup Bayar ve Koruç'un çeşitli kaynaklardan faydalanarak ortaya koyduğu hakemin etkilene süreciyle ilgili kavramlar, Grunski'nin hakemin karakteri ile ilgili ortaya koyduğu, Steffen'in hakemlikte iletişim ile ilgili ortaya koyduğu kavramlar, Thorndike'in 1920'lerde ortaya atmış olduğu duygusal zekâ kavramından, Bible'in ortaya koymuş olduğu hakemlikte çatışma yönetimi yaklaşımından ve Freud tarafından ele alınan ardından takipçilerinden Kohut tarafından detaylı olarak ortaya konan narsistik kişilik bozukluğu olan “grandiyöz kişilik” kavramından oluşmaktadır. Son kategori olan “Türkiye'de Hakemlik Süreci” ise çalışmanın ana bölümü olmamasının yanında katılımcıların Türkiye'deki hakem olma süreci ve hakemlik camiasındaki sisteme yönelik kayda değer oranda olumsuz görüş beyan etmesi sebebiyle değerlendirmeye alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın kavramsal çerçevesi aşağıda detaylı olarak verilmiştir.

1.9.1. İdeal Hakem

İdeal hakemle ilgili alan yazında birçok fikir mevcuttur. Bu fikirler her ne kadar farklı gibi görülsede aslında temelde hakemlik için olmazsa olmaz bazı temel özelliklere vurgu yapmaktadır. Guillen ve Feltz (2011)'e göre ideal bir futbol hakemi futbol kurallarını iyi bilmenin yanında tutarlı, kararlı, eşit, dürüst, sakin, güven veren ve fiziksel kondisyonu yüksek olan kişidir. Bir başka deyimle ise yararlı ve etkili bir hakem (Refficity) oyun bilgisi, stratejik beceriler, karar verme becerisi, psikolojik özellikler, iletişim ve müsabaka hâkimiyeti aynı zamanda fiziksel kondisyon başlıkları altında değerlendirilmiştir (Guillen & Feltz, 2011). Yararlı hakem (Refficity) olarak Guillen ve Feltz tarafından adlandırılırken bir nevi ideal hakem olarak ta düşünülebilir. Şekil 1.9.1.1. (Refficity) yararlı hakemin özelliklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 1.9.1.1. Yararlı Hakemin Özellikleri

Kaynak: (Guillen & Feltz, 2011)

İdeal hakemlik iki farklı başlık altında da incelenebilir: Başlangıç seviyesindeki hakem ve üst düzey hakem (Grunska, 2011). Başlangıç seviyesindeki bir hakem Grunska (2011)'e göre kuralları okuyan, karar verirken kuralları özümseyen, diğer hakemleri izleyen, diğer hakemlere sorular soran, oyunu oyuncuların bakış açısıyla öğrenen, işin mekaniğini kapan, seyirciden etkilenmeyen aynı zamanda antrenörlerin sorularını ve itirazlarını dikkate alan, karmaşık durumlarda yumuşak ve politik davranan, olumsuz huylarını ve davranışlarını azaltabilen, itibarlı ve özgüvenli olan, kibirden ve bencillikten kaçınan son olarak ise her zaman öğrenmeye açık olan ve olması gereken kişidir. Üst düzeye gelmiş hakemlerin seviyeyi ve buldukları konumu koruyabilme adına dikkat etmeleri gereken bazı noktalar mevcuttur. Grunska bu noktaları şu şekilde vurgulamıştır:

- **Aşırı Özgüven (Overconfidence):** Aşırı derecede özgüvenli olmak gelişimizi engelleyebilir. Bu sebepten dolayı üst düzey hakemler seçilirken aşırı bilmiş karakterler çok tercih edilmemektedir.
- **Yavaş Reaksiyon (Slow Reaction):** Anlık kararsızlıklar ileri seviyede hakem için zorluklar yaratabilir. Bu durumda rahat sakin yönetim tarzı faydalı olabilir.
- **İnat (Stubbornness):** Hakemin öğrenmeye ve kendini geliştirmeye karşı istekli olması gerekir. Aynı zamanda eleştiriye açık olup bu konuda savunmacı olmaması gerekmektedir.
- **Antagonizm (Antagonizm):** Türk Dil Kurumu'na göre düşmanlık anlamına gelen bu terim kin, karşıtlık, zıtlık, husumet, hasımlık ve karşı gelim gibi manalarda da kullanılmaktadır (tureng.com, 2016). Eğer antrenörleri ve futbolun diğer paydaşlarını düşman gibi görerek bu doğrultuda tavırlar sergilerseniz hakemlikte çok fazla ilerlemeniz mümkün olmayabilir. Bunun aksine politik davranma becerisi hakemlikte ileri seviyede daha faydalı olabilir. Aynı şekilde hakem ekibine karşıda uygun tavırlar sergilemek ve ekibin bir parçası olarak hareket etmek zirveyi yakalama anlamında gereklidir.
- **Güncel Olmama (Not Staying Current):** Güncel olabilmenin birçok yöntemi vardır. Bunlar Hakem dergilerini bu alanda yazılan makaleleri,

yeni kuralları ve spordaki gelişimleri takip ederek olabilmektedir. Ayrıca hakemlik alanında yapılmış olan birçok bilimsel çalışmada mevcuttur. Hakemler bu çalışmalarını takip ederek hatta yerine göre katılarak ta kendilerini geliştirerek güncel kalabilirler.

İdeal, uygun, başarılı veya üst düzey olarak nitelendirebileceğimiz bir hakemle ilgili özellikler alan yazında her ne kadar farklı şekillerde veya kelimelerle ifade edilse de aslında temelde benzer ve gerekli özelliklere vurgu yapmaktadır.

1.9.2. Hakemin Etkilenmesi

Hakemi ve hakemliği etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bu faktörlerin etkileri daha çok müsabaka yönetimi esnasında görülmekte hakemin saha içi yönetimini olumsuz etkileyebilmektedir. Hakemler üzerine yapılan birçok çalışmada genelde bu faktörler iki başlık altında değerlendirilmektedir: Kişisel faktörler ve sosyal (çevresel) faktörler (Bayar Koruç, 2013).

Şekil 1.9.2.1 Hakeme Etki Edene Faktörler

Kaynak: (Bayar Koruç, 2013)

1.9.2.1. Hakeme Etki Eden Sosyal (Çevresel) Faktörler

1.9.2.1.2. Hakemin Seyirciden Etkilenmesi

Hakemlerin seyirciden, taraftardan, olaylı ve kritik maçlarda etkilenmelerine yönelik birçok çalışma ve araştırma mevcuttur (Lehman ve Reifman, 1987 Nevill ve Ark. 2002; Lane ve Ark. 2006; Peter ve Dobson, 2010; Aktaş ve Ark. 2011).

Hakemlerin kararlarına ve saha içi yönetimlerine yönelik alan yazında nitel ve nicel birçok çalışmaya rastlanmıştır. Lane ve Ark. (2006)'da yapmış oldukları nitel bir çalışmada futbol hakemlerinin kararlarını etkileyen faktörleri incelemişlerdir.

Hakemlerle yapılan görüşme sonunda elde edilen sonuçlara göre görüşme yapılan hakemlerin hepsi seyircinin kararlara etki eden bir faktör olduğunu dile getirmişlerdir.

Basketbol hakemleri üzerine yapılan bir diğel nitel araştırmada ise basketbol hakemlerine göre karar vermelerine etki eden en önemli faktör olarak seyirci faktörü çıkmıştır. Hatta bu çalışmada sadece seyircinin baskısı değil seyircinin fazla veya az olmasının da hakemlerin yönetimini olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Aktaş ve Ark. 2011).

Yapılan daha eski bir çalışmada ise basketbol hakemlerinin taraftarın da etkisinde kalarak yıldız oyunculara karşı daha toleranslı olabileceklerini savunmuştur (Lehman & Reifman, 1987). Futbol hakemleri üzerine yapılan başka bir çalışmada ise seyirci sesinin hakemlerin kararları üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma iki farklı hakem gurubu üzerinde gerçeleşirken birinci gruba sesli maç görüntüleri izletilmiştir. Diğel gruba ise aynı pozisyonlar sessiz izletilmiştir. Araştırma sonucunda sesli görüntü izletilen hakem gurubunun kararlarını sessiz izleyen gruba göre daha fazla ev sahibinden yana kullandığı ortaya çıkmıştır (Nevill ve Ark. 2002).

1.9.2.2. Hakemin Ev Sahibinden Etkilenmesi

Hakemlerin taraftardan etkilenmesinin yanında takımların ev sahibi olup olmamaları da hakemlerin saha içi yönetimine etki edebilmektedir. Birçok spor branşında genel itibariyle ev sahibi olmak avantajlıdır. Bunun en önemli sebeplerinden birisinin yapılan çalışmalar ışığında seyirci etkeni olduğu söylenebilir. Ancak seyircinin yanında ev sahibi algısının da hakemler üzerinde etkisi olduğu düşünülebilir. Örneğin 1998 Dünya Kupasını Fransa kendi topraklarında daha öncesinde final bile oynamamış olmasına rağmen kazanmıştır. Aynı şekilde 1984 Avrupa Kupasını kazanması da şampiyonaya ev sahipliği yaptığı dönemde olmuştur.

Çizelge 1.9.2.2.1. ev sahibi olmanın avantaj olduğuna kanıt teşkil edebilecek bazı veriler sunulmuştur.

Çizelge 1.9.2.2.1. Farklı Spor Branşlarına Göre Ev sahibi Takımı Galibiyet Yüzdeleri

Branş	Çalışma Sayısı	Maç Sayısı	ESGY %
Beysbol	1	133560	54.3
Amerikan Futbolu	5	2592	57.3
Buz Hokeyi	5	5312	61.2
Basketbol	9	13686	64.4
Futbol	3	40493	68.3
ESGY= Ev sahibi galibiyet yüzdesi (beraberlikler hesaplanmadan)			

Kaynak: (Nevill ve Holder, 1999)

Nevill ve Holder (1999)'a göre ev sahibi olmanın birçok avantajı vardır. Farklı çalışmaların gözden geçirilip derlendiği bu çalışmada hakemlerin ev sahibi takımının seyircilerinden etkilenmenin yanında seyirci sayısı ile orantılı olarak hakeme olan ev sahibi etkisinin de arttığı belirtilmiştir. Şekil 1.9.2.2.1 veriler bu bilgiyi doğrulamaktadır. Özellikle futbolda ev sahibi olmanın diğer branşlara göre yüzdeler olarak daha fazla galibiyet getirmesi futbol branşında ev sahibi etkisinin daha fazla olduğu yorumunu ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca hakem açısından da değerlendirildiğinde futbolda hakemin ev sahibi takımdan etkilenme olasılığının daha fazla olduğu sonucuna da ulaşılabilir.

Türkiye'de ise futbol süper liginde ev sahibi olma avantajını incelemeye yönelik 10 sezonda oynanmış olan toplam 3060 maç çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışmanın sonucuna göre süper ligde ev sahibi olma avantajı ortalaması %60,07 olarak bulunmuştur (Göral, 2015). Bir başka çalışmada ise Süper Lig'deki 1996-2009 yılları toplamda 13 sezon ev sahibi ve deplasman takımları toplamda attıkları goller, aldıkları sarı ve kırmızı kartlar aynı zamanda verilen penaltılar

açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucu yerli ve yabancı literatürü desteklemektedir. Buna göre ev sahibi takımların maçlarının %63'ünü kazandığı, daha fazla gol attığı, daha az sarı kart gördüğü, daha az kırmızı kart gördüğü ve daha az penaltı cezası aldığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Esenyel, 2010). Alan yazın incelendiğinde ev sahibi olmanın önemli bir avantaj olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu avantajın sadece hakemi değil rakip oyuncularını ve takımlarını farklı noktalardan da etkileyebileceğini unutmamak gerekir.

1.9.2.3. Hakemin Sporcudan Etkilenmesi

Bir müsabaka esnasında hakemin en çok iletişime geçtiği, yerine göre çatışma yaşadığı kişiler sporcudandır. Özellikle hakemin sahada olduğu takım sporlarında bu durum daha fazla yaşanabilmektedir. Örneğin futbolda bu branşın doğası gereği futbolcular hakeme itiraz ederek takım halinde hakemin üzerine yürümek gibi davranışlar sergileyebilmektedirler. Aslına bakıldığında seyirciden etkilenen sporcu hakemi etkilemekte ya da tam tersi olarak oyuncu seyirciyi etkilemekte seyirci ise hakemi etkilemektedir. Bunun sonucu olarak gerek hakem gerekse oyuncu performansında düşüklük olmasıyla birlikte bu durum “Boğulma Kavramı” ile açıklanmaktadır (Wallace ve Ark. 2007). Yapılan nitel bir çalışmada hakemler futbolcuların kendilerine küfür ettiğini yerine göre şiddet uyguladıklarını dile getirmişlerdir. Yapılan çalışmada hakemler her ne kadar bu olaylardan etkilendiklerini açıkça itiraf etmeselerde vermiş oldukları cevaplarda ve ifadelerinde bu durumlardan etkilenerek tepki verdikleri anlaşılmaktadır (Zekioğlu ve Ark. 2011). Aktaş ve Ark. (2011)'e göre ise basketbol hakemleri bazı oyuncuların davranışlarını önceden bildikleri için maç esnasında yaşanan olaylarda bu oyunculara karşı hakemlerde ön yargı oluştuğunu dile getirmişlerdir. Bu açıdan da bakıldığında oyuncuların dolaylı yoldan da olsa hakemi etkilediği düşünülebilir.

Hakemin oyuncudan etkilenmesi sadece oyuncuyla ters düşüp oyuncu ile çatışma yaşaması şeklinde değil yerine göre oyuncuya kollama şeklinde de olabilmektedir. Lehman & Reifman (1987)'ye göre hakemler yıldız oyuncu ve yıldız olmayan oyunculara yönelik verdikleri kararlar açısından incelenmiştir. Çalışmanın souncunda hakemler yıldız oyuncuların aleyhine daha az faul çalarken yıldız olamayan oyuncuların aleyhine daha fazla faul çalmışlardır. Çalışmada bu durum hakemlerin yıldız oyuncudan etkilenerek onları kollaması olarak yorumlanmıştır. Yapılan çalışmalar dikkate alındığında hakemin sporcudan etkilenmesinin olumlu veya olumsuz olabileceği söylenebilir.

1.9.2.4. Hakemin Medyadan ve Kamuyoundan Etkilenmesi

Hakemler akademik çalışmalara konu olmanın yanında medya kurumlarında ilgi alanına girmektedir. Özellikle Türkiye’de derbi maçlarından önce maça atanan hakem maç öncesi yazılı ve görsel basında ciddi tartışma konusu olabilmektedir. Süper Ligde 29 Şubat 2016 tarihinde Fenerbahçe ve Beşiktaş arasında oynanan derbi maçı öncesinde de “*Derbi Öncesi Deprem*” şeklinde manşet atılarak medyada hakemi etkileyebilecek haberler yer almıştır. Beşiktaş cephesinden Cüneyt Çakır istenmezken Çakır’ın kendisinin de derbi öncesi yorgun olduğu gerekçesiyle bu maça çıkmak istemediği ileri sürülmüştür (cumhuriyet.com.tr, 2016). Hakemin medyadan etkilenmesini ölçmek her ne kadar zor olsa da alan yazında bu konuyla ilgili nitel ve nicel çalışmalar mevcuttur. Futbol hakemlerinin tehdit ve fiziksel saldırılara bakış açılarını inceleyen bir çalışmada üst klasman hakemi olan katılımcılar medyanın hakem kararlarını etkilemeye çalıştığını dile getirirken katılımcılardan bir tanesi gazete okumama kararı aldığını yöneticilerin açıklamalarının kendisini etkileyeceğini ve daha önce bu sebepten dolayı ciddi yanlışlar yaptığını dile getirmiştir (Zekioğlu ve Ark. 2011). Yapılan bir başka nitel çalışmada ise çalışmada katılımcı olan hakemlerden bazıları medyanın maçları takip etmesinin, maç sonrası pozisyonlar üzerine tartışmasının ve bu durumlar üzerinden polemik yaratmasının çok rahatsız edici olduğunu dile getirmiştir (Friman ve Ark. 2004). Türkiye’de 230 tane klasman

hakemi üzerine yapılan nicel bir çalışmada ise hakemler kamuoyu ve basının maç sonrası yapacağı eleştirilerden, yönetici ve futbolcuların vermiş olduğu olumsuz beyanlardan ileri seviyede olmasa da olumsuz etkilenebildikleri sonucu çıkmıştır. Bunun aksine aynı çalışmada hakemlerin müsabaka öncesi yöneticilerin tutarlı davranışlarından olumlu etkilenme düzeyleri yüksek çıkmıştır (Eygü, 2009).

1.9.3. İletişim

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar var olan iletişim çağımızda üretkenliğe ve organizasyonlara önem verilmesi sonucu olarak önemli ve gerekli bir psikolojik beceri olarak kabul görmektedir (Eroğlu, 2013). İletişim her ne kadar konuşan yetişkin insanların konusu gibi gözükse de aslında iletişim insanın ana rahmine ilk düştüğü andan itibaren sahip olduğu en temel beceri olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda iletişim insanın varlık sürdürme yöntemlerindedir. Buna ek olarak varlık sürdürme evresinde değişimlerden ve gelişimlerden kolayca etkilenebilen bir olgudur. Kısacası iletişim insana has bir olgudur (Oskay, 1992). İki yada daha fazla kişinin arasındaki düşünce alışverişi olarak da tanımlanan iletişim, organizasyonların hedeflerine ulaşması, devamlılığını sağlaması ve organizasyon içindeki bireylerin mutlu bir şekilde etkili ve verimli çalışabilmesi açısından da önem arz etmektedir (Van der Molen & Gramsbergen-Hoogland, 2005). İletişim dışarıdan bakıldığında çok basit gibi gözükse de aslında insanların en çok sorun yaşadığı olgulardan birisidir. Bu bağlamda iyi bir iletişimin bazı özellikleri olması gerekir. Eroğlu (2013)'e göre bu özellikler:

İletişim Bir Bütündür: İletişim kelimeler, ses tonu, beden dili ve mimiklerle bir bütündür. Ses tonu ve beden dili nasıl söylediğinizle kelimeler ise ne söylediğinizle ilgilidir. İletişimin % 10'u kelimelerden, % 30'u sestən ve % 60'ı beden dilinden oluşur.

Beden Dili: İletişimde en önemli ve etkili olgu beden dilidir. Söylediklerimiz ne kadar güzel anlama gelse de beden diliyle desteklenmediği takdirde anlamını yitirebilir.

Benden dilini sadece iyi kullanmak yeterli değildir başkalarının beden dilini okuyabilmekte etkili iletişim açısından gereklidir.

Ses Tonu ve Konuşma Akıcılığı: Ses tonu dinleyicinin dikkatini çekme ve etkileyebilme açısından önemlidir. Etkili ve konuya uygun bir ses tonu aynı zamanda akıcı bir üslup dinleyicinin rahatlamasına ve mesajın doğru iletilmesinde etkili olabilir.

Beden Duruşu: Beden duruşu verilmek istenen mesajın alıcı tarafından alınabilmesi açısından önemlidir. İyi bir beden duruşu sergilendiğinde alıcı dinlediği kişiyi daha rahat okuyabilir.

Mimikler: İnsan duyguları direk yüze yansıyabilmektedir. Bu bağlamda etkili iletişimde duyguları daha iyi aktarabilme adına mimikler önemli ve etkilidir. Mimikler özellikle beden diliyle bir bütün olarak alıcıda daha iyi etki bırakmaktadır.

Mesafe ve Bedensel Temas: İnsanlar yerine göre mesafe koyarak da iletişimde bulunurlar ve çevrelerine mesaj verirler. Örneğin iş yerinde kulaklığını takıp önündeki işe yoğunlaşan birisi çevresindekilere kulaklarını tıkalı beni rahatsız etmeyin çalışıyorum demek istiyor olabilir. Bunun aksine bazı insanlarda çevresindekilerle yakın ilişki kurarak yerine bedensel temas ile samimiyetlerini ifade edebilmektedirler.

1.9.3.1. İletişimde Dinlemek

İletişim esnasında insanların en çok yaptığı hata dinlememektir. Aslına bakıldığında iletişimin gerçekleşmesi iyi bir dinleme sonucu olabilmektedir. Ancak dinlemek demek karşı tarafın her dediğini onaylamak veya kabul etmek değil ona önem vermektir. Aslına bakıldığında dinlemek bir bağlantı kurma aracıdır. Bu bağlamda asıl amaç hayatımızdaki kişilere üstünlük sağlamak değil onlarla bağlantıya geçebilmektir (Van der Molen & Gramsbergen-Hoogland, 2005). İletişimde dinleme bir taraftan da bir geri bildirim yöntemi olarak kullanılabilir. İletişime geçtiğimiz kişilere ne derece ulaşabildiğimizi görme adına dinleme etkili bir yaklaşım olabilir. Bu

süreçte önce dinlemek ardından konsantre olmak son olarak soru sormak iletişimin dinleme evresini daha da etkili hale getirebilir (Tierney, 1997).

1.9.3.2. Hakemlik ve İletişim

İletişimi hakem açısından ele aldığımızda çok farklı değerlendirmek gerekir. Özellikle futbol hakemlerinin içinde bulunduğu şartlar ve futbolun doğası gereği bir futbol hakemin çok usta bir iletişimci olması gerekir. Hakemler yaptıkları işin doğası gereği herkesi mutlu edemeyecek konumdadır. Hakemler iletişim anlamında ayrı bir inceleme ve araştırma konusu olabilecek insanlardır. Bir müsabaka süresince hem çok az konuşarak hem de sürekli çevresindekilerle iletişim halinde olan aynı zamanda onları yönetebilen birisi olmak oldukça zor bir iştir (Eroğlu, 2013).

Amerika Spor Eğitimi Programı'nın yayınlamış olduğu Başarılı Spor Hakemliği kitabında hakemlikte iletişim becerileri ilgili bölümde hakemde bütün iletişim becerilerinin bulunması gerektiği özellikle de dinleme, sözlü sözsüz iletişim ve beden dilinin önemine vurgu yapılmıştır (Steffen, 2011).

1.9.3.3. Hakemin Dinleme Becerisi

İnsanlar beş sebep için dinlerler: Bilgi almak, karşılık görmek, empati yapmak, yargılamak ve sadece eğlenmek. Hakem olarak alanınızla ilgili değişimleri ve gelişmeleri takip edebilme adına iyi bir dinleyici olmak gerekir. Ayrıca saha içi yönetim açısından düşünüldüğünde hem hakem ekibiyle koordineli olabilme adına hem de oyuncular, antrenörler ve yöneticiler ile daha sağlıklı ilişkiler kurabilme adına hakemin iyi bir dinleyici olması önemlidir (Steffen, 2011). Örneğin bir futbolcu

hakeme “bu pozisyonda ne var hocam bi anlatır mısınız?” dediğinde hakemin oyuncuyu umursamaması oyuncuyu daha çok sınırlendirebilecek iken hakemin eğer şartlar uygun ise oyuncuyu dinleyerek açıklama yapması hakemin saygınlığını daha da artıracığı düşünülebilir.

1.9.3.4. Hakemin Sözlü İletişim Becerisi

Sözlü iletişim söz konusu olduğunda akla ilk gelecek olgu konuşmadır. Konuşma, insanların iletişimini sağlayan ve kendilerini anlatmaya yarayan bir işaretler sistemi ve örgütüdür. Daha geniş bir tanımla ise konuşma, duygularımızı ve düşüncelerimizi, hayata dair gördüklerimizi ve deneyimlerimizi karşımızdaki kişilere sözcükleri seslendirerek gönderme ve iletme işidir (Eroğlu, 2013).

Bir hakemin iletişim süreci sadece müsabaka esnasında saha içinde değil müsabaka alanına gelmesiyle başlamaktadır. Hakem müsabakanın yapılacağı tesise geldiğinde ilk karşılaştığı kişiler ile iletişimi başlar. Bu kişiler hakem ekibi veya tesis sorumlusu olabilir. Ardından maç saatine doğru antrenörler, malzemeciler, kulüp yöneticileri, sporcular ve o müsabaka ile alakası olan bir çok kişi ile iletişime geçme durumunda kalabilirler. Bu bağlamda bir futbol hakeminin kelimeleri iyi seçmesi, akıcı ve düzgün bir konuşma becerisine sahip olması gerekmektedir. Bunun yanında hakemin maç yönetimi sırasında sözlü iletişim kurabilme adına kısıtlı bir süresi vardır. Bu sebepten dolayı hakemin maç esnasında az ama özlü kelimeleri uygun bir şekilde kullanması gerekir (Steffen, 2011). Örneğin bir futbol maçı esnasında ve pozisyona tepki veren ve itiraz eden bir antrenöre “susun yoksa dışarı atarım demek yerine” antrenörün yanına giderek uygun bir ses tonuyla “sayın hocam lütfen bizi rencide etmeyiniz yoksa sizi tribüne göndermek zorunda kalabilirim” demek daha etkili bir yöntem olabilir.

1.9.3.5. Hakemin Sözsüz İletişim Becerisi

İlk defa 1955 yılında kullanılan “sözsüz iletişim” (nonverbal communication) terimi yazılı veya sözlü olmayan bilgiler elde edildiğinde ortaya çıkar. İnsanların yazılı veya sözlü olmadan bilgiye ulaşabilme gibi becerileri vardır. Dokunma, tatma, görme, duyma, koklama, işaretler, semboller, renkler, mimikler, jestler, duruş ve sezgilerimiz sözsüz iletişimdeki bilgi kaynaklarımız olarak bilinmektedir. Ne yaptığımızın ne söylediğimizden daha önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda sözsüz iletişimin gücünü ve önemini daha iyi anlamak mümkündür (Calero, 2005).

Hakem açısından sözsüz iletişimi ele aldığımızda hakemin en önemli özelliğinin sözsüz iletişim olduğu söylenebilir. Bunun sebebi ise hakemim sözlerinden çok müsabaka esnasında beden dilini kullanmasıdır. Hatta hakemlerin futbol ile ilgili kavramları ifade ettiği özel işaretleri bir başka deyimle kendine has bir beden dili vardır. Örneğin bir futbol hakemi en direk serbest vuruş verirken elini havaya kaldırması futbola özgü bir işarettir (MHK, Hakem ve Gözlemci El Kitabı, 2015). Futbola özgü işaretlerin yanında futbol hakeminin müsabaka alanına adım attığı andan itibaren sözsüz iletişim süreci başlar. Bu sebepten dolayı özellikle Türkiye’de Merkez Hakem Kurulu bütün hakemlerden müsabakalara takım elbise ile gitmelerini ve tıraş olmalarını istemektedir. Bununla ilgili örnek Resim 1.9.3.4.1. de sunulmuştur. Hatta maça uygun kıyafetle ve şekilde gitmeyen hakemler cezalandırılmaktadır.

Şekil 1.9.3.4.1. Müsabaka Öncesi Hakem Ekibi

Kaynak: (Hakem ve Yardımcı Hakem El Kitabı 2015).

Bu bağlamda bir futbol hakemini sözsüz iletişim türleriyle değerlendirmek gerekir. Bu türler Calero (2015)'e göre şu şekildedir:

Dokunuş (Touch) : İnsan doğası gereği yaşadığı dünya ile sürekli temas halinde olmak ister. İletişimde dokunmak samimiyeti içtenliği temsil etmenin yanında yanlış zamanda yanlış yerde ve yanlış şekilde yapılması tersi bir durumda oluşturabilir. Bu durum hakem içinde geçerlidir. Türkiye’de il hakem kurullarının sezon içinde düzenli olarak yapmış olduğu hakem eğitimi seminerlerinde oyunculara çok dokunulmaması tavsiye edilmektedir. Ancak yerine göre tartışmalı bir pozisyonda oyuncunun omuzuna samimi içten bir dokunuş ortamın yatışmasına da yarayabilir. Hakemin aynı zamanda bir yatıştırıcı işlevide bulunmaktadır (Eroğlu, 2013).

Sesler ve Sessizlik (Sound and Silence): Dillerin sonradan gelişmesinin aksine sesler ve sessizlik insanlığın varoluşundan beri vardır. İnsanlar yerine göre günümüzde dahi sesleri ve sessizliği iletişim amaçlı kullanmaktadır. Yerine göre bir durum karşısında sessiz kalmak kelimelerden daha fazla anlam ifade edebilir. Örneğin bir

futbol maçında hakemin itiraz eden bir futbolcuya yerine göre sessiz kalması cevap vermesinden daha etkili olabilir. Bunun yanında hakemin sesle iletişim kurması çok kullanılan bir yöntem olmasada yerine göre gerçekleşen bir durumdur. Bir futbol hakemi Türkiye’den örnek verilecek olursa yanlış bir davranış sergileyen bir futbolcuya hafif sert bir ses tonuyla “hey” diyerek onu uyarabilir.

Yüz İfadeleri (Facial Expressions): Sözsüz iletişim en bilindik türü olan yüz ifadeleri aslına bakıldığında duyguları en doğru ve etkili yansıtan bir yöntemdir. İnsanlar sözleriyle yalan söyleyebilirken yüzleri ile bunu yapmaları çok zordur. Bu bilgiler ışığında bilim dünyasında Facial Action Coding System (FACS) Yüz İfadesi Analizi yönetemi Paul Ekman tarafından geliştirilmiştir (paulekman.com, 2016). Yüz ifadelerinin bu kadar etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir futbol hakemiminde bu noktada ileri seviyede olması gerekir. Özellikle de üst düzey maçların canlı yayınlanması hakemlerin sadece futbolcular tarafından değil başka kişiler tarafından da görülmesine sebep olmaktadır. Bir futbol hakeminin sözlü iletişime geçme şansının zaman olarak çok mümkün olmadığını da göz önünde bulundurarak oyuncular ile iletişim kurarken yüz ifadelerini iyi kullanması gerekir. Örneğin sert bir müdahale sonrası veya sürekli itiraz eden bir oyuncuya etkili sert bir bakış oyuncuyu uyarma noktasında yeterli olabilir.

Şekil 1.9.3.4.2. Pierluigi Collina’nın Bir Müsabaka Esnasındaki Sert Yüz İfadesi

Kaynak: (football365.com, 2016).

Jest ve Duruş (Gestur and Posture): İnsanın varolmasıyla ortaya çıkan iletişimde ilk olarak ellerin, kolların, bacakların ve kafa işaretlerin kullanıldığı teorisi ortaya atılmıştır. Ancak zamanla bu tarz iletişimin yerini sözler ve kelimeler almıştır. Ancak bu durum jest ve duruşun hiç kullanılmayacağı anlamına gelmemelidir. Özellikle futbol hakemliğinde bir çok karar ve hüküm verilirken spesifik işaretler kullanılmaktadır. Merkez Hakem Kurulu vermiş olduğu eğitimlerde ve yayınlamış olduğu eğitim kitaplarında bu işaretlerin net, anlaşılır olması gerektiğini ve hakemin bu anlamda iyi bir duruşunun olması gerektiğini ve dışardan bakıldığında da göze hitap etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (MHK, Hakem ve Gözlemci El Kitabı, 2015).

Şekil 1.9.3.4.3.

Şekil 1.9.3.4.4.

Şekil 1.9.3.4.5.

Kaynak: (FIFA,2016).

Bunun yanında hakemin yazılı olarak olmasa da ülkesine göre tavsiye edilen bir takım kullanabileceği el kol işareti veya sergileyeceği duruşlar vardır. Örneğin Türkiye'deki hakemlere koşu stili olarak estetik olmaları ve hafif süzülür adımlarla uzayarak koşmaları tavsiye edilir (Ilgaz, 2013).

Kültürel Etkiler (Cultural Influence): Kültür tek bir tanımı olmamakla birlikte birkaç kelime veya sıfatla tasnif edilemez. Kültür geçmişten bugüne yaşanmışlıkların birikimi olarak her kültürün kendine has bir tutumu ve davranışı vardır. Bunun yanında kültür sözsüz iletişimin bir formudur. Bir kültür de normal veya iyi olan bir davranış başka bir kültürde çok farklı anlamlara gelebilmektedir. Bunun sonucu olarak

toplumlar yerine göre iletişim sorunu yaşayabilmektedirler (Macionis, 2013). İlk başlarda Çin’de askeri egzersiz yöntemi olarak kullanılan Futbolun tarihi MÖ 2. Ve 3. yüzyıllara kadar uzanmaktadır (Eriş, 2013). Asırlardır devam eden bu oyun aslında beraberinde bir kültürün de oluşmasına sebep olmuştur. Günümüzde futbol içinde holiganizm, vandalizm, fanatizm, ticaret, rekabet, dostluk, kardeşlik ve birliktelik gibi birçok olumlu olumsuz kavramla “Futbol Kültürü” olarak adlandırabileceğimiz bir kültürü oluşturmuştur. Hatta her ülkenin kendine has bir futbol kültürünün olduğu bile iddia edilebilir (Readhead, 2003). Futbol hakeminde bu kültürde yer edinebilmesi açısından futbol kültürünü iyi bilmesi bu camia ile iyi bir iletişim kurabilmesi açısından önemlidir. Özellikle Türkiye’de en popüler branş olan futbol 1980’lerden sonra en çok konuşulan konular arasına girmekle beraber mafyanın ve yer altı güçlerinin dikkatini çekerek şike gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasına hatta siyasetinde futbola el atmasına sebep olmuştur (Kılıç, 2003). Futbolda oluşan bu kültür ister istemez futbolcu profiline de etki etmiştir. Kulüp başkanların ve yöneticilerinin tutum ve davranışlarının sahadaya da etki ettiği maçlarda yaşanan olaylarda da görülebilmektedir. Bu bağlamda hakemin görevi oldukça zordur sahada milyonlar kazanan sporcuları yönetmek zorunda olan hakem aynı zamanda güçlü isimler tarafından izlenmektedir. Bu sebepten dolayı hakemlerin iletişimde sıkıntı yaşamaması adına bu kültürü iyi bilmesi gerekmektedir. Örneğin yerel bir ligde maça çıkan bir hakemin özellikle varoş bir semtte maça çıktığı zaman oradaki futbolcuların, yöneticilerinin, antrenörlerinin ve taraftarının değer yargılarının farklı olduğunu bilerek onları frekansını yakalaması iletişimi kolaylaştıracağı düşünülebilir.

Kıyafetlerimiz (The Things We Wear): Tarih boyunca kıyafetler sözsüz iletişimin bir unsuru olmuştur. Örneğin Julius Caesar savaş esnasında takipçileri tarafından daha rahat fark edilebilme adına mor bir tunik giymiştir. Orta çağlarda ise zenginliğin simgesi olarak insanlar açık renkli kaliteli kumaştan yapılmış uzun elbiseler giymiştir (Calero, 2005). Özellikle çağımızda kıyafetimizle ağırlanıp kişiliğimizle uğurlandığımız düşünülürse bir futbol hakeminin kılık kıyafetine özen göstermesi önemlidir. Hakemlerin müsabakanın yapılacağı tesise gidiş anlarından itibaren bu iletişim süreci başlar. Türkiye’de hakemler müsabakalara takım elbise ile giderler ve sahaya çıktıkları anda ısınma malzemeleri ile müsabakayı yönettikleri hakem formaları farklıdır. Buna ek olarak hakem ekibinin formalarının bir biri ile aynı renkte

ve tarzda olması tavsiye edilir. Bu formalar özel üretilmekte ve federasyonun hakemlere vermesinin yanında özel olarak ta sipariş edilebilmektedir. (Ilgaz, 2013; MHK, 2016). Futbol hakeminin otoritesini koruması ve saha içi yönetimi esnasında iyi bir izlenim bırakabilmesi adına genel görünümü ve giydiği kıyafetler önem arz etmektedir. Ayrıca hakem bu sayede sözsüz iletişim sırasında alıcıya daha etkili ulaşabilir. Türkiye'deki futbol hakemlerinin giydiği formalara örnek resim 1.9.3.4.6'da görüldüğü şekildedir.

Şekil 1.9.3.4.6. Bir Müsabaka Öncesi Cüneyt Çakır ve Ekibi

Kaynak: (sporx.com, 2016).

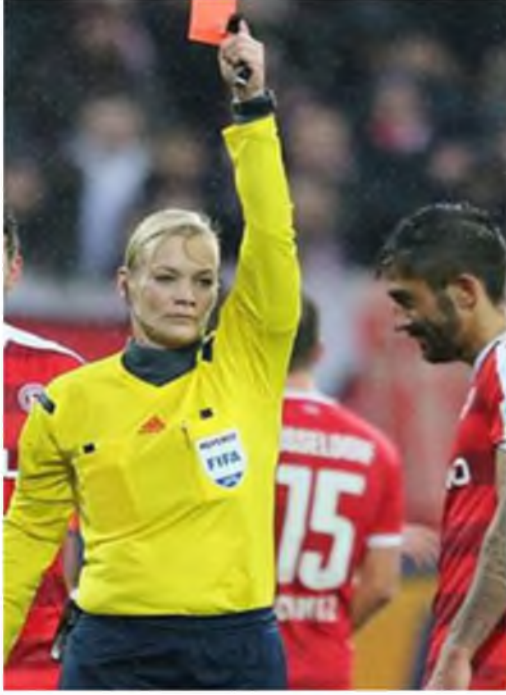
İşaretler, Semboller ve Renkler (Signs, Symbols and Colors): Sözsüz iletişim dünyası işaretler, renkler ve semboller ile doludur. Günlük hayatımızda bu iletişim türüyle sürekli karşılaşmaktayız. Ancak bu işaretlere veya sembellere çok dikkat etmeyiz halbuki dikkate alındığında sözlerden daha etkili olabilmektedirler. Futbol hakemliğinde de semboller, işaretler ve renkler çok önemlidir. Futbolda sarı kart ihtar iken kırmızı kart ihraç anlamı taşır. İşaretlerden örnek verilecek olursa faullü bir

pozisyonda hakem bazen pozisyonun durumuna göre faule maruz kalan takımın lehine avantaj verebilmektedir. Fakat bazı futbolcular bu duruma itiraz etmektedirler özellikle faule maruz kalan futbolcu tarafından bu durum yaşanabilmektedir. Böyle durumlarda bu avantaj işaretini saha içinde iletişim eksikliği olmaması adına herkesin bilmesi gerekmektedir. Hatta bazı durumlarda hakemler hem seyirciler görsün hemde herkes duyabilsin düşüncesiyle avantaj işaretini abartılı gösterebilmekte ve seslice “avantaj” diyerek bağırırlar (Ilgaz, 2013; MHK, 2016). Futbol hakeminin sözden çok sözsüz iletişimi kullandığı göz önünde bulundurulduğunda ve futbol hakemliğinin gereği bir futbol hakeminin beden dilini, işaretleri ve sembolleri iyi bir şekilde kullanması gerekmektedir. Aşağıda resim 5.1. ve 5.2. ‘de bu işaret ve semboller ile ilgili bazı örnekler verilmiştir.

Şekil 1.9.3.4.7. Fırat Aydınus Avantaj İşareti

Kaynak: (goal.com, 2015).

Şekil 1.9.3.4.8. Bibiana Steinhaus Türk Oyuncuya Kırmızı Kart Gösterirken

Kaynak: (haberturk.com, 2015)

1.9.4. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zeka

Duygu yönetimi ve duygusal zeka kavramlarını tanımlamadan önce duygu kavramını incelemek gerekmektedir. Duyguların, insanların hayatlarındaki temas ettiği herşey olduğu söylenebilir. Ancak burada temastan kasıt sadece ellerle ve ten ile gerçekleşen temas değil, görülen, duyulan, tadılan ve koklanan herşey ile gerçekleşen temastır. Kısaca özetlemek gerekirse duygu temas ettiklerimiz sonucu hissettiklerimiz ve bu hisler doğrultusunda bizi harekete geçiren ve motive eden bir olgudur (Hughes ve Ark. 2005). İnsanların hissettiklerini neden hissettikleri her zaman merak konusu olmuştur. Duygular bilimsel anlamda incelendiğinde beden ve zihin arasındaki dönüştürücü bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Pert, 1997).

Duygusal zeka kavramına ilk değinenlerden birisi olan Thorndike (1920)'e göre duygusal zeka diğer insanların hislerini anlama ve bu doğrultuda onları yönetebilme becerisi olarak tanımlanmıştır. 1940'ta Wechsler ise duygusal zekayı diğer insanların davranışlarından etkilenen ve başkalarını etkileyebilme adına kişinin kendi duygularını anlaması olarak tanımlamıştır (Akt. Suhaimi ve Ark. 2014). 1990 lardan sonra daha popüler olmaya başlayan duygusal zeka farklı bir kaynakta ise kişinin, başkalarının veya kendi duygularını kesin olarak anlama, ifade etme veya değerlendirme becerisi olarak tanımlanmıştır (Goleman, 1995).

Duygu yönetimi ise bireyin temasları sonucu hissetmiş olduklarının seviyesini ve etkisini arttırabilmesi, azaltabilmesi, belli seviyede tutabilmesi ve bu etkilerin sonucunun ve nelere sebep olabileceğini kesitrebilmesi kısacası bu hisleri kontrol edebilmesi olarak tanımlanabilir (Cote ve Ark. 2006).

Duygusal zeka ve ve duygu yönetimi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında duyguların, duygusal zekanın ve duygu yönetiminin liderliğe etkisi ve organizasyonlarda etkileri araştırılmış hatta organizasyonların dahi duygularının olabileceği ileri sürülmüştür (Bolton, 2005). Malezya'da yapılan bir çalışmada duygusal zekanın ve kişiler arası iletişim becerisinin afet yönetiminde önemli bir rolü olduğu tespit edilmiştir (Suhaimi ve Ark. 2014). Farklı ülkelerden ve kültürlerden 1527 kişi üzerinde yapılan küresel bir çalışmada ise duygusal zeka ve kültürün çatışma yönetimi üzerindeki rolü araştırılmıştır. Çalışmada çıkan sonuçlara göre kültürün ve duygusal zekanın çatışma yönetimine etki ettiği ve kültüre göre çatışma yönetimi türlerinin farklılık gösterdiği ifade edilmiştir (Gunkel ve Ark. 2016). Duygusal zekanın, lider olarak yönetime, kişilerarası ilişkiye ve iletişime olan etkisi ve iletişimle arasındaki ilişkiye yönelik yapılan bir çalışmada ise duygusal zeka ne kadar yüksek ise organizasyonel becerilerin, iletişim becerilerinin ve empati becerisinin o derece iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tolegenova, ve Ark. 2015).

Duygu kontrolü ve duygusal zeka üzerine alanyazında makalelerin yanında birçok kitapta da mevcuttur. Eylemler ve duygusal zeka konulu bir kitapta duygusal zekanın 15 adet yeterliliğinden söz edilmiştir. Bu yeterlilikler: öz saygı, duygusal farkındalık, girişkenlik, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme, empati, sosyal sorumluluk, kişilerarası ilişkiler, stres toleransı, nabız kontrolü, gerçeği değerlendirme yetisi, esneklik, problem çözme, iyimserlik ve mutluluk şeklindedir. Ayrıca bu yeterliliklerin duygusal zeka çalışmaları ile geliştirilebileceği etkili becerilerin elde edilebileceği de vurgulanmıştır (Hughes ve Ark. 2005). Duygusal zeka, liderlik ve çatışma yönetimi üzerine yazılan bir kitapta ise liderlerin genelde takipçilerinden daha zeki olduğu ancak sadece tek başına yeterli olmadığı fakat duygusal zekanın ve duygu yönetiminin iyi olması lideri başarılı kılabileceği öne sürülmüştür (Bass, 1960; Akt. Sharma ve Sehrawat 2014). Bunun yanında iyi bir liderin etkileyebilmesi, iletişimde etkili olması, eylemlerinin takipçileri tarafından kabul görmesinin, problemler karşısında çözümleyici olabilmesinin, kendisinin ve takipçilerinin duygularının farkında olmasının ve buna göre doğru eylemleri gerçekleştirebilmesinin duygusal zeka ile ilişkisi olduğu birçok çalışmada ifade edilmiştir (Sharma & Sehrawat, 2014).

Futbol hakeminin de bir lider olması gerektiği ve kişiler arası ilişkileri olması, sürekli sözlü sözsüz iletişim içerisinde olması, sahada otorite olması, sürekli çatışma yönetimi yaşayacak konumda olması ve yatıştırıcı işlevlerinin olduğu göz önünde bulundurulduğunda futbol hakemlerinin duygusal zekalarının iyi olması gerekmektedir yanında sahada en sakin olması gereken kişidir (Eroğlu, 2013). Bunun yanında futbol hakemliğinin stresli bir meslek olduğu göz önünde bulundurulduğunda mental antremanı da çok önemlidir. Weinberg (2011)'e göre hakemlerin baskıyı ve stresi aşabilmeleri için olumsuz duyguları olumluya çevirebilme becerilerinin ve mental antrenman yapma becerilerinin olması gerektiği ayrıca bunu yaparken kendisiyle yüzleşme ve konuşma yönteminin faydalı olabileceği savunulmuştur. (Weinberg, 2011).

1.9.5. Çatışma Yönetimi

Bütün canlılar hayatlarını idame ettirme adına mücadele etmeye ve yeri geldiğinde çatışmaya ihtiyaç duyarlar. İnsanlar açısından çatışma, gerek fizyolojik gerekse de sosyo-psikolojik ihtiyaçların tatminine engel olan sıkıntıların meydana getirdiği gerginlik halleridir. Örgüt açısından tanımlamak gerekirse bireyler ve grupların birlikte çalışma sorunlarından kaynaklanan ve normal faaliyetlerin durmasına veya karışmasına sebep olan olaylar olduğu söylenebilir (Eren, 2011).

Çatışma yönetimi ise insanlar arasında çıkan çatışmaların yarattığı sonuçları en aza indirme, olumsuzlukları olumluya çevirme, ortaya çıkan problemleri çözümlüyerek doğruya ve daha iyiye ulaşma çabası olarak ta tanımlanabilir. Ayrıca çatışma yönetimine tarihsel gelişim açısından bakıldığında geleneksel, davranışçı ve etkileşimci olmak üzere üç yaklaşım altında incelemek mümkündür (Sunay, 2016).

Hakemler müsabaka esnasında yaptıkları işin doğası gereği sürekli çatışma halinde olabilmektedirler. Hakemler bu süreçleri iyi değerlendiremedikleri takdirde çatışmaların kavgaya dönüşmesi özellikle de futbol oyununda çok olasıdır. Çatışmalarda çatışmayı kötü sanarak kaçmak, benim isteklerim ve dediklerim daha önemli ve yalnızca bir kişi kazanabilir düşüncesiyle hareket etmek çatışmayı kavgaya dönüştürebilir. Örneğin hakemin yalnızca bir kişi kazanabilir oda benim demesi yerine ikimizde kazanabiliriz demesi daha faydalı olabilir (Koruç, 2013).

Aslına bakıldığında kazanmak için sahaya çıkan iki takımın olması bile bir çatışma olarak düşünülebilir. Bir hakemin çatışma yaşanabileceği belli başlı kişiler vardır. Bible (2011)'e göre hakemin çatışma yaşayabileceği kişiler şu şekildedir:

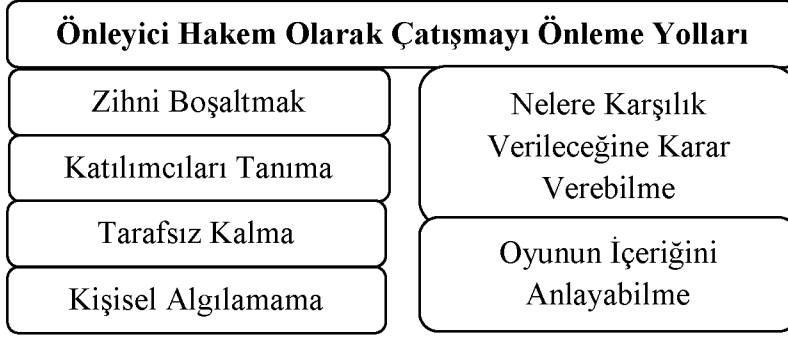
Oyuncuların Velileri ile Çatışma: Hakemler bazen diğer insanların başarısızlığı için suçlanabilir. Bir babanın oğlunu veya kızını izlerken onun başarısızlığına ses çıkaramayıp hakemin üstüne gitmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Ya da bunun tam

tersi olarak iyi bir performans sergileyen bir sporcuya yapılan sert bir müdahaleye karşı hakemin bir yaptırım uygulamaması da çatışma doğurabilmektedir.

Oyuncular ile Çatışma: Oyuncular bazen hakeme karşı olumsuz tavırlar sergileyebilmekteler. Bilinçli oyuncular, hakemlerin stillerini, kişiliklerini ve becerilerini şikayet etmeden kabul ederler ve otoriteye uyarlar. Ancak bazı oyuncular, profesyoneller dahi, hakemleri hatta antrenörlerin ve diğer oyuncuları başarısızlıklarını örtme adına suçlayarak çatışmaya girebilirler. Ancak sahada hakem özellikle genç yaştaki sporcular tarafından polis memuru veya okul yöneticisi gibi algılanabilmektedir. Bu bağlamda hakemin oyuncularla da çok ters düşmemesi gerekir.

Antrenörler ile Çatışma: Antrenörler bazen düşmanca davranabilmektedirler. Antrenörler için kimin yendiği önemli iken hakem için bu önemli değildir. Bu sebepten dolayı sahaya kazanma adına belli bir planla ve taktikle çıkan antrenör her şeyin kendine uygun gelişmesini ister. Bu süreçte hoşuna gitmeyen veya planına uymayan kararlara maruz kalan antrenörler hakemi de bir rakip gibi görerek onunla çatışmaya başlayabilmektedir. Hatta takımlarını hırslandırmak için bile hakeme bağırarak antrenörler bile mevcuttur.

Yöneticiler ile Yaşanan Çatışma: Kulüplerin başarısını ve kazancını ön planda tutan yöneticiler hakemleri yerine göre eleştirebilmektedir. Özellikle Türkiye’de bu durum daha önce belirttiğimiz üzere çok görülmektedir. Ancak hakemler sadece kulüp yöneticileri ile değil kendi yöneticileri ile de çatışma yaşayabilmektedirler. Örneğin gözlemcilerin maç sonrası gelerek hakemin hatalarını yüzüne vurması yapıcı değil yıkıcı tutum sergilemesi bir çatışma örneği olabilir. Ya da bunun tam tersi olarak hakemin ben daha iyi bilirim düşüncesiyle hatasını kabul etmeyerek gözlemciyle zıtlaşması bu çatışma türüne örnek olarak gösterilebilir.

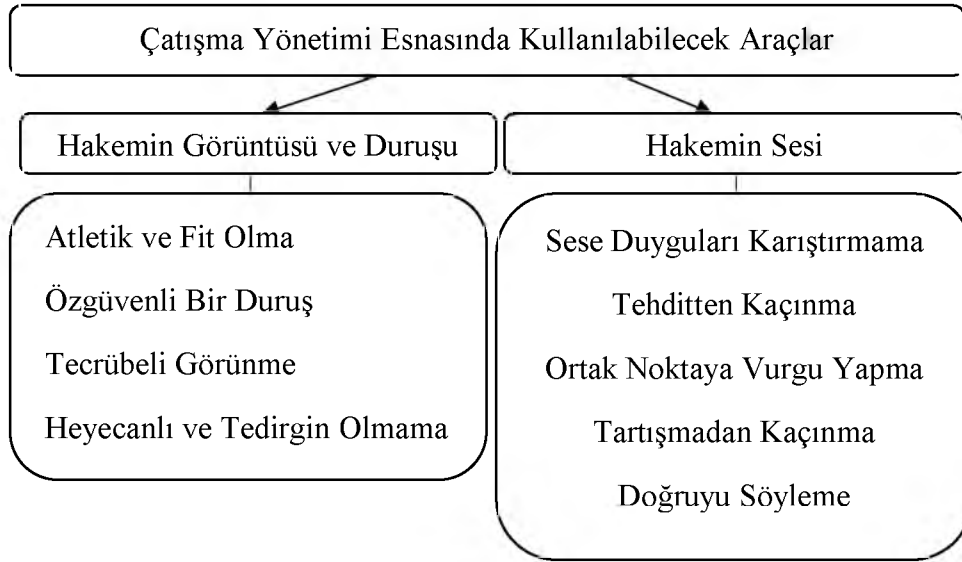

Şekil 1.9.5.1. Önleyici Hakem Olarak Çatışmayı Önleme Yolları

Kaynak: (Bible, 2011)

Hakemlerin çatışmayı olduğu esnada önlemenin yanında olmadan öncede çatışmayı tanıyabilmeleri gerekir. Bible (2011)'e göre çatışma olmadan önce bazı işaretler ve belirtiler vardır. Bu işaretler veya belirtiler daha çok oyuncular ve antrenörler tarafından ortaya çıkmaktadır. İyi oynamayan takımlar genelde çatışma çıkarmaya meğilli olabilmektedirler ya da yıldız oyuncu istediği oyunu oynayamadığı zaman şikayetler başlayabilmektedir. Bunun yanında oyuncuların yüz ifadelerine ve beden dillerine dikkat etmek gerekir bu şekilde oyuncuların duyguları hakkında bilgi sahibi olunabilir. Ayrıca topsuz alanda veya müsabakanın bitiminde oyuncuların nasıl olsa gören yok diyerek sportmenlik dışı hareketler yapmasına engel olma adına da dikkatli olmak gerekmektedir. Bunlara ek olarak sert bir faul sonrası oyuncuların intikam alma düşüncesiyle hareket edebileceklerini de göz önünde bulundurmak olası bir çatışmayı önleme adına önemlidir. Antrenörler çatışma öncesi genelde sözlü olarak kendilerini belli etmektedirler. Çatışmayı önleyebilme adına antrenörlerin ses tonuna, oyuncularına olan yaklaşımına, yardımcı hakemlerle olan diyaloguna ve beden diline dikkat etmek gerekir. Yerine göre bazı antrenörler hakemi seyircinin hedefi haline getirme amacıyla yedek kulübesinde agresif tavırlar sergileyebilmektedirler. Bunları hakemin önceden iyi gözlemleyerek çatışmayı önceden sezmesi gerekmektedir.

Çatışma yönetimi sürecini iyi yönetebilme adına kullanılabilir bazı araçlar vardır. Bunlar hakemin duruşu ve hakemin sesi olarak iki başlık altında değerlendirilebilir.

Şekil 1.9.5.2. Çatışma Yönetimi Esnasında Kullanılabilir Araçlar

Kaynak: (Bible, 2011).

1.9.6. Grandiyöz Kişilik (Grandiose)

Kelime anlamı olarak görkemli, göz alıcı, muhteşem, muazzam gibi anlamlara gelen bu kavram psikoloji terimi olarak sözlükte 'büyüklenmeci' olarak da ifade edilebilmektedir (tureng.com, 2016).

Freud tarafından da tanımlanan narsizm, gelişimin normal bir evresi olarak görülmenin yanında benlik duygusunun etkisi gereği ben merkezli, kendini beğenme ve gerçekçi olmayan ideallerin ortaya çıktığı bir durum olarak ifade edilmiştir. Ancak

Freud narsisizmin konusu üzerine çok fazla eğilemezken takipçilerinden birisi olan Heinz Kohut tarafından 1970'lerde ileri sürülen "Narsistik Kişilik Bozukluğu" benlik psikolojisi alanının önemli konuları arasındadır (Dickinson, 2001).

Psikoloji alanında bir tür davranış bozukluğu olarak tanımlanan grandiyöz alan yazında "grandiose self" "büyüklenmeci kendilik" narsizmi (kendini beğenme) beslediği ve sonuç olarak kişiyi "Ben mükemmelim, ben muhteşemim, bana bir bakın!" Şeklinde övünmeye ve kendini üstün görme gibi davranışlara sevk ettiği vurgulanmıştır (Barone ve Ark. 1998).

Alan yazında kişilik bozuklukları ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Kişilik bozukluğunun çocukluktan yetişkinliğe uzanan sürecin bir etkisi olabileceği gibi genetik olabileceği de vurgulanmıştır. Judd & McGlashan (2005)'e göre bu süreç genetik ve çevresel olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Narsizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan grandiyöz kişilik bir çok bilimsel araştırmaya da konu olmuştur. Öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada farklı narsistik özelliklerin sevilip sevilmemeye dereceleri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda grandiyöz narsizmin en sevilmeyen tür olduğu sonucu elde edilmiştir (Czarna ve Ark. 2014). Narsizmin iş doyumuna üzerine etkisi ile ilgili yapılan bir çalışmada 105 tane yönetici çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmadaki yöneticilerin büyük ölçüde narsistik eğilimlerinin olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar alan yazına ters düşmemesinin yanında narsizm ve iş tatmini boyutlarının arasında güçlü fakat ters yönde ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Bir başka deyimle narsisizm seviyesi arttıkça iş doyumunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Timuroğlu & İşcan, 2008). Bu bağlamda düşünüldüğünde yönetici ve idareci konumunda olan insanların mutlu olabilmeleri ve iş doyumuna ulaşabilmeleri adına narsistik yönlerinin fazla olmaması gerektiği savunulabilir.

Hakemlik açısından grandiyöz kişiliği ele aldığımızda alan yazında direk bu başlık altında bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak hakemlik ile ilgili bazı

çalışmalarda hakemlerin kendini üstün gören kibirli birisi olmaktan ziyade mütevazı ve alçak gönüllü olması gerektiği vurgulanmıştır (Gruncka, 2011). Ayrıca daha önce de hakemlik ve liderlik bölümünde vurgulandığı üzere hokey hakemleri üzerine yapılan bir çalışmada özür dileyen ve hatasını kabul eden hakemlerin daha dönüşümcü ve etik lider olarak görüldükleri sonucuna ulaşılmıştır (Tucker ve Ark. 2006). Bu açıdan bakıldığında da hakemlerin grandiyöz bir kişiliğe sahip olmasından ziyade her şeyi bildiğini iddia etmeyen saha içerisindeki otoritesini fazla abartmadan sınırlarını iyi bilen bir yönetim tarzının olmasının daha faydalı olacağı savunulabilir.

1.9.7. Hakemlik Eğitimi ve Sistem

Uluslararası Futbol Birliği (FIFA) küresel bir oyun futbolu her nerde olursa olsun kurallarının tutarlı bir şekilde uygulanmasını hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda üst düzey hakemlerin gelişimini ve eğitimini yakından takip etmektedir. Bu süreçte FIFA belli aralıklarla farklı ülkelerdeki Futbol Federasyonları aracılığı ile seminerler ve uygulamalı eğitimler vermektedir (FIFA.com, 1994).

Ancak futbol hakemleri FIFA düzeyine gelene kadar kendi ülkelerinde yerel temsilcilikler veya federasyona bağlı yerel örgütler tarafından seçilmekte ve eğitilmektedir. Türkiye’de futbol hakemi olma süreci geçmişten günümüze genel itibariyle Merkez Hakem Kurulunun düzenlediği aday hakem kursları veya daha önce uygulanan Herkes İçin Futbol (HİF) Hakemliği kursları ile gerçekleşmiştir. Ancak gelinen son noktada futbol hakemi olmak için iki yol vardır. Birinci yol, her ildeki hakem kurulları tarafından gerçekleşir. İl kurulları tarafından aday hakem başvuruları toplanır ve başvurular yeterli sayıya ulaştığında Merkez Hakem Kurulu’ndan onay alınarak kurslar açılır. Üç gün süren bu kurslar soncunda yazılı sınav ve 2400 metreyi 12 dakikada koşmak üzere atletik test yapılır. Bu sürecin sonucunda başarılı olan adaylar maçlarda görev almaya başlarlar. İkinci yol ise Hakem Sertifika Programıdır. Bu program TFF ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi arasında yapılan anlaşma gereği

yılda dört defa gerçekleşen bir sertifika programıdır. Bu sertifika programı uzaktan eğitim şeklinde gerçekleşir. Sertifikayı alan adaylar atletik testte başarılı olduktan sonra aday hakem olarak maç almaya başlayabilmektedirler (Kural18.org, 2016).

Hakemler yukarıda bahsedilen süreci bitirdikten sonra MHK'nin il hakem kurulları aracılığıyla aylık eğitim seminerleri vererek hakemleri eğitmeye devam etmektedirler (tff.org, 2016). Bunu yanında hakemler klasmanına göre haftada en az iki gün antrenman yaparak beden eğitiminin yanında kendi illerindeki faal futbol hakemleri derneklerinin resmi internet sitelerinin vermiş olduğu linkler aracılığıyla eğitim amaçlı çeşitli kaynaklara ulaşabilmektedirler (tffhg.org.tr, 2015).

Türkiye'de futbol hakemliğinde sistem Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu (MHK) en üst makam olacak şekilde tasarlanmıştır. MHK TFF Başkanı'nın teklifi ve yönetim kurulunun onay vermesi sonucu atanan bir başkan ve sekiz üyeden oluşur. MHK'nin hakemleri eğitmek, klasman terfilerini gerçekleştirmek, bütün resmi futbol müsabakalarına hakem atamak, bölgesel hakem kurullarını ve il hakem kurullarını atamak veya görevden almak, disiplin soruşturmalarına bakmak, hakemlerin ve gözlemcilerinin gelişimini takip etmek ve onları güvence altına almak gibi sorumlulukları vardır. Kısacası MHK'nin hakemliği geliştirme, sevk ve idaresini yapma adına birçok görev ve yetkileri bulunmaktadır (tff.org, 2016).

MHK futbol hakemliğinde en üst makam olarak Türkiye genelindeki faaliyetleri Türkiye Faal Futbol Hakemleri Derneği Genel Merkezine bağlı 81 ildeki il dernekleri ve İl Hakem Kurulları aracılığı ile yürütmektedir. Bu dernekler ve kurullar MHK'nin talimatları doğrultusunda buldukları şehirdeki futbola yönelik bütün resmi organizasyonlara hakem atamanın yanında hakemlerin eğitilmesi ve klasmana terfi edilmesi gibi birçok faaliyeti gerçekleştirmektedirler (tffhg.org, 2014).

Bu sistem içerisinde yazılı olan kuralların ve yöntemlerin yanında birtakım yazılı olmayan uygulamalara veya geleneklere rastlanabilmektedir. Örneğin belli bir dönem mesleği askerlik olan insanlar Türk hakemliğinde ciddi manada aktif olmuş ve sayıca artmışlardır. Ancak bazı sebeplerden dolayı, ilerleyen zamanlarda mesleği askerlik olanların futbol hakemliği yapması yasaklanmıştır (emekliassubaylar.org, 2006). Buna ek olarak futbol hakemliği yapan birçok kişinin çocuklarının ve akrabalarının da alt klasmanlar ve üst klasmanlarda rastlanmaktadır. Bu isimlerden bazıları aşağıda belirtildiği şekildedir;

- Mustafa Çakar – Ahmet Çakar
- Serdar Çakır – Cüneyt Çakır
- Talat Tokat – Metin Tokat
- Mehmet Çayan – Muhsin Çayan
- Varol Bingöl – Tolga Bingöl
- Yılmaz Önen – Yılınur Önen
- Mustafa Bayrakçı – Necati Emrah Bayrakçı
- Galip Bitigen – Abdülkadir Bitigen
- Onur Sorgu – Kadir Sorgu
- Sadık Deda – Cem Deda
- Ahmet Akçay – Tufan Akçay
- Hasan Ceylan – Hakan Ceylan
- Hakan Akmısır – Mehmet Ali Akmısır
- Ergül Yücedağ – Harun Yücedağ
- Fahir Ersoy – Kerem Ersoy
- Selami Şimşek – Bahattin Şimşek (blog.milliyet.com.tr, 2016).

Futbol hakemliğinde şahısların babaları gibi hakemliğe yönelmeleri her ne kadar insanların en doğal hakkı olsa da özellikle yaşanan bazı olaylardan sonra ciddi eleştiri konusu olabilmektedir. Örneğin hakem atamalarında olan tepkiler, babası hakem olan hakemlerin sürekli maç alması veya ceza almaması gibi durumlar hakemlik camiasında yerine göre basında ciddi oranda tartışmalara sebep olabilmektedir (2eylul.com.tr, 2016). Bu bağlamda düşünüldüğünde hakemlik camiası

içerisindeki eğitimi ve sistemi de saha içi yönetime etki eden faktörler arasında değerlendirmenin faydalı olabileceği düşünülebilir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmada Türkiye'deki futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerine yönelik futbolcuların, antrenörlerin ve futbol kulübü yöneticilerinin görüşleri bütün yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Aşağıdaki bölümde araştırmada kullanılan araştırma desenine, katılımcılara, veri toplama yöntem ve araçlarına, izlenen işlem yoluna ve verilerin analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmanın net bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun sebebi ise nitel araştırmanın bir çatı kavram olmasıdır. Ancak nitel araştırmayı tanımlamak gerekirse gözlem, görüşme ve doküman analizi şeklindeki nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı olayların ve algıların doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konmasına yönelik, yaşanmışlıkları içeren bir sürecin araştırıldığı bir yöntem olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Ayrıca araştırmada durum çalışması (case study) tercih edilmiştir. Durum çalışmasının tercih edilmesindeki sebep, durum çalışmasının 'nasıl' ve 'niçin' sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olguyu veya olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemi olmasıdır (Patton, 1987; Akt; Yıldırım, Şimşek, 2013). Felsefi olarak açıklamak gerekirse bu çalışma öz itibarıyla fenomenolojik bir araştırmadır. Fenomenoloji genel itibarıyla bir olgunun özünde ne olduğunu o şeyin doğasını ve anlamını ortaya koymak için yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Görüşme yöntemiyle veri toplamak genel olarak fenomenolojik araştırmalarda görülmektedir. Görüşmeler vasıtasıyla elde edilen veriler içerik analiziyle kavramsallaştırılır ve olguyu tanımlayabilecek temalar ortaya çıkarılır.

Sonuçlar betimsel bir anlatımla sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu en az 5 yıldır aktif görev yapıyor olmak ve en az amatör 1. kümede mücadele ediyor olmak şartıyla Ankara'nın farklı ilçelerinden 3 profesyonel, 3 amatör futbol kulübü yöneticisi, 3 profesyonel, 3 amatör futbol kulübü antrenörü, 3 profesyonel, 3 amatör futbolcu, toplamda 18 kişiden oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle araştırma grubu 6 futbolcu 6 futbol antrenörü ve 6 futbol kulübü yöneticisinden oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir (Patton, 1987; Akt; Yıldırım, Şimşek, 2013). Bu örneklemin seçilmesindeki amaç küçük bir örneklem oluşturarak çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu amaç doğrultusunda Ankara ilinin sadece merkezindeki kulüplerle değil çevre ilçelerindeki taşra takımlarının yöneticileri, antrenörleri ve futbolcularıyla da görüşülmüştür.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada 2 bölümden oluşan görüşme formu kullanılmıştır. 1. Bölüm demografik bilgilerden oluşurken 2. Bölüm yarı yapılandırılmış 12 adet sorudan oluşmuştur. Kullanılacak olan görüşme formu yazar tarafından alanında uzman kişilerden yardım alınarak oluşturulmuştur. Ancak görüşme esnasında katılımcıların bazı soruları daha iyi anlayabilmesi ve katılımcılardan daha derin bilgiler alabilme

adına aynı soruları farklı şekillerde tekrar sormanın yanında görüşmenin akışına göre ek sorulara yer verilmiştir.

2.4. İşlem Yolu

Araştırmaya alan yazındaki çalışmalar incelenerek başlanmıştır. Ayrıca konu ile ilgili daha iyi bir araştırma yapabilmesi adına yapılacak olan çalışma spor bilimcileri ile yapılan fikir alışverişlerinden sonra futbol antrenörleri, futbol kulübü yöneticileri, futbolcular, futbol hakemleri, futbol hakemi gözlemcileri ve il hakem kurulu yöneticileri ile de görüşülmüştür. Araştırma sürecinde aktif bir rol üstlenilerek amatör ve profesyonel maçlar izlenmiş, gerek saha içindeki futbol paydaşları gerekse tribündeki bireyler ile konuya yönelik görüş alışverişi yapılarak genel bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmacının geçmişinde lisanslı olarak futbol oynamış olması, 3 sene aktif lisanslı olarak futbol hakemliği yapmış olması buna ek olarak amatör düzeyde futbol antrenörlüğü ve yöneticiliği yapmış olmasının vermiş olduğu tecrübe ve bakış açısı ile araştırma deseni ve sorularının belirlenmesinin ardından görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formu hazırlandıktan sonra Ankara Üniversitesi Etik Kurulundan izin alınmıştır.

Katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri ve araştırmayla ilgili temel öğeleri algılayabilmeleri amacıyla bir “Gönüllü Katılım Formu” oluşturulmuştur. Bu form görüşmelerin öncesinde hem katılımcı hem de araştırmacı tarafından imzalanmış; formun bir nüshası araştırmacıda kalırken diğer nüshası katılımcıya takdim edilmiştir.

Görüşmeler katılımcıların rahat olabilmeleri ve gerçek görüşlerini yansıtabilmeleri adına kendi kulüp tesisleri içerisinde resmi olmayan bir dille gerçekleşmiştir. Bunun yanında profesyonel liglerdeki katılımcılara ulaşmanın zor

olduğu noktalarda araştırmacı kişisel ilişkilerini kullanarak, katılımcıların güveni kazanmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler profesyonel ses kayıt cihazı ile yapılarak kayda alınmıştır. Kayıtlar alınır alınmaz katılımcının ismi kullanılmadan rumuz verilerek arşivlenmiştir. En kısa görüşme 8 dakika 44 saniye sürerken en uzun görüşme 27 dakika 8 saniye sürmüştür. Görüşmelerin ortalama uzunluğu 16 dakika tespit edilmiştir. Görüşmelerin ardından ses kayıtları, bilgisayar ortamında yazıya aktarılarak katılımcıların güvenliği ve gizliliği açısından her bir katılımcının kod ve rumuzuna son hali verildikten sonra arşivlenmiştir. Arşivlemenin ardından yazılı olan verilere içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi ile bilgiler çalışmanın analiz kısmında detaylı olarak açıklanmıştır. Son olarak ise içerik analizi sonucu elde edilen veriler raporlaştırılmıştır.

2.5. Analiz

Verilerin analizinde yöntem olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel olarak yapılan işlem, benzer verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde toplamak ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Yıldırım ve Şimşek (2013)'e göre bu süreç verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde 4 aşamada değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda araştırmanın verileri analiz edilirken, öncelikli olarak yazıya geçirilen görüşmeler birkaç defa okunmuştur. Okumalar sırasında aynı zamanda kodlara, temalara ve alt temalara ilişkin bir liste hazırlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise katılımcıların ifadeleri temalar ve alt temalarla ilişkilendirilmiştir. Bu aşamada birkaç kez temaların ve alt temaların tekrar düzenlenmesi ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın verileri analiz edilirken yazılı olan görüşmeler 3 defa okunarak kodlanmıştır. Ardından uzman diğer iki kişi tarafından da tekrar okunulan veriler kodlanarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucu kodlanan veriler araştırmanın konusuyla ilgili olacak şekilde 3 kategori ve 7 ana tema altında değerlendirmeye alınmıştır. Yine uzman kişilerin görüşleri alındıktan sonra bulgular yorumlanmaya başlanmıştır.

Nitel araştırmaların standart bir geçerlik ve güvenilirlik yöntemi yoktur. Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlama adına görüşme formu hazırlanırken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan birisi futbol camiasını yakından tanıyan, içerisinde bulunan ve buna ek olarak spor yönetim bilimleri alanında öğretim üyeliği olan bir bireydir. Aynı zamanda araştırmacının da eski futbolcu, hakem ve antrenör olmasının araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine etki ettiği savunulabilir.

2.6. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı geçmişinde lisanslı olarak futbol oynamış ve bu tecrübesini futbol hakemliği yaparak devam ettirmiştir. Üç sene aktif hakemlik yaptıktan sonra hakemliği bırakan araştırmacı öğretim elemanlığının yanında hafta sonları gönüllü olarak futbol antrenörlüğü de yapmaktadır. Futbolun ana unsurları olan futbolcu, antrenör, kulüp yöneticisi ve hakem gibi grupları tanıyan ve futbol camiasının içinde aktif yer alan araştırmacı, araştırma sürecinde bu yönlerini katılımcılara bildirmeden onların asıl düşünce ve fikirlerine ulaşmaya çalışmıştır. Katılımcıların daha rahat görüşlerinin dile getirmesi ve çalışmanın daha güvenilir olması açısından araştırmacının akademik kimliğinin dışındaki vasıflarının gizli kalmasına önem verilmiştir. Veri toplama sürecinde araştırmacı katılımcılar ile bizzat kendisi görüşerek araştırma sürecinde aktif rol oynamıştır.

3. BULGULAR

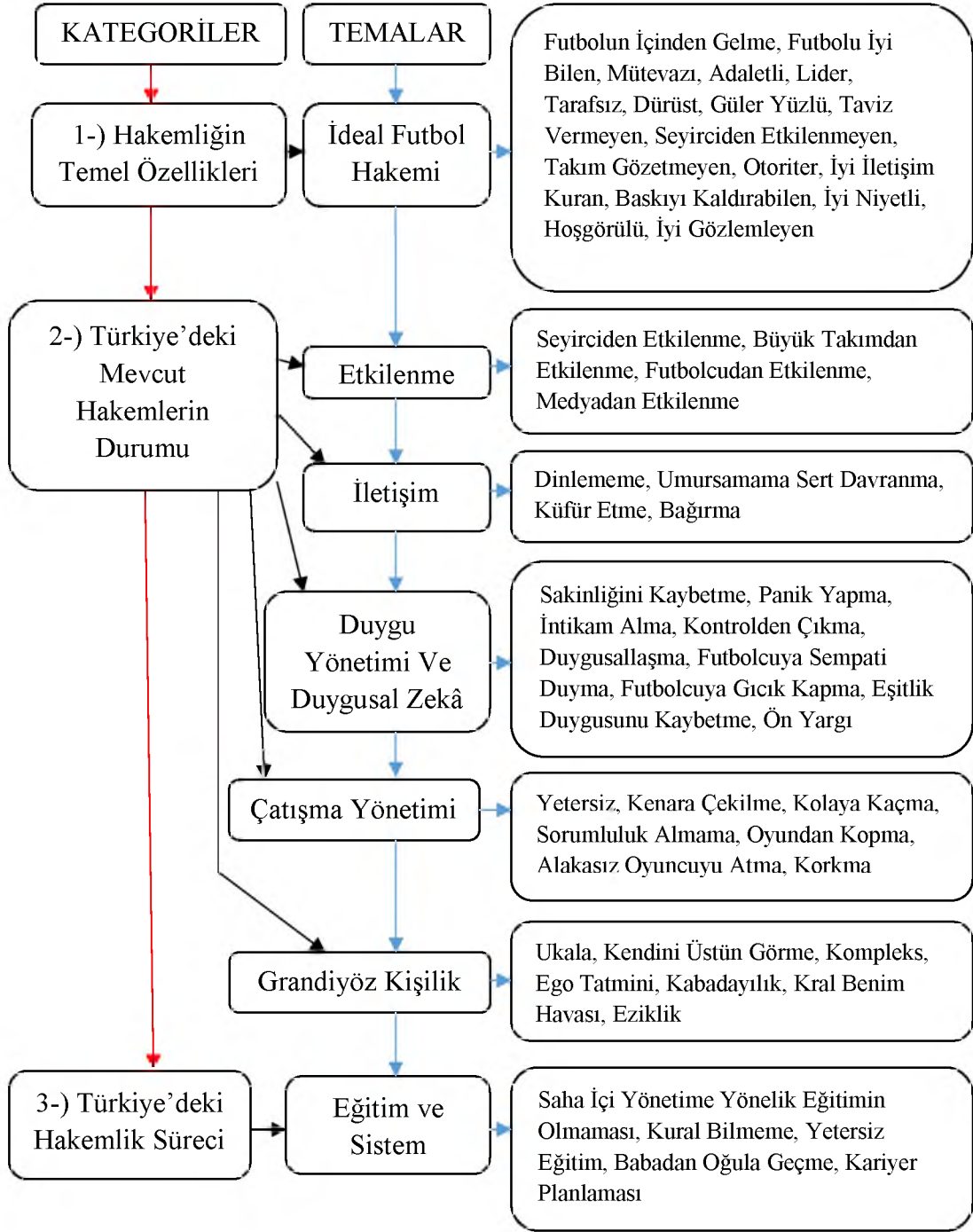
Araştırmanın bu bölümünde toplamda 271 dakika 23 saniye süren görüşmeler sonucunda elde edilen, katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler ile derinlemesine yapılan görüşmelerden içerik analizi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Çizelge 3.1. de demografik bilgilere yer verilirken içerik analizinin sonucu elde edilen bulgular katılımcıların futbol hakemlerinin saha içi yönetimine yönelik görüşleri 3 ayrı kategori ve 7 tema altında toplanmıştır. Bu kategori ve temalar şekil 3.1.'de belirtilmiştir.

Çizelge 3.1. Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgiler

	Katılımcı	Yaş	Aktif Görev Süresi	Kulüp Düzeyi	Kulüpteki Görevi	Eğitim Düzeyi
1	1.K.A.A. Hasan	44	8	Amatör	Antrenör (C)	Lise
2	1.K.A.F.Cenk	18	6	Amatör	Futbolcu	Lise
3	1.K.A.Y.Kartal	63	43	Amatör	Yönetici	Lise
4	S.A.A.Kerim	41	8	Süper Amatör	Antrenör (C)	Üniversite
5	S.A.F.Volkan	37	14	Süper Amatör	Futbolcu	Üniversite
6	S.A.Y.Atakan	39	5	Süper Amatör	Yönetici	Üniversite
7	B.A.A.Fevzi	51	32	Bölgesel Amatör	Antrenör (C)	3.Üniversite
8	B.A.F.Kanarya	25	16	Bölgesel Amatör	Futbolcu	Yüksek Lisans
9	B.A.Y.Salim	52	30	Bölgesel Amatör	Yönetici	Lise
10	3.L.A.Yıldırım	26	6	Profesyonel 3.Lig	Antrenör (B)	Üniversite
11	3.L.F.Çoban	27	15	Profesyonel 3.Lig	Futbolcu	Lise
12	3.L.Y.Rıfat	35	5	Profesyonel 3.Lig	Yönetici	Lise
13	2.L.A.Gökhan	42	25	Profesyonel 2.Lig	Antrenör (A)	Üniversite
14	2.L.F.Aykut	21	9	Profesyonel 2.Lig	Futbolcu	Üniversite
15	2.L.Y.Ender	50	20	Profesyonel 2.Lig	Yönetici	Üniversite
16	S.L.A.Cemal	60	45	Süper Lig	Antrenör (Pro)	Üniversite
17	S.L.F.Arda	19	8	Süper Lig	Futbolcu	Lise
18	S.L.Y.Nevzat	57	45	Süper Lig	Yönetici	Lise

Not: 1.K.A.A.= 1. Küme Amatör Antrenör, 1.K.A.F.= 1. Küme Amatör Futbolcu, 1.K.A.Y.= 1. Küme Amatör Yönetici, S.A.A.= Süper Amatör Antrenör, S.A.F.= Süper Amatör Futbolcu, S.A.Y.= Süper Amatör Yönetici, B.A.A.= Bölgesel Amatör Antrenör, B.A.F.= Bölgesel Amatör Futbolcu, B.A.Y.= Bölgesel Amatör Yönetici, 3.L.A.= 3. Lig Antrenör, 3.L.F.= 3. Lig Futbolcu, 3. L.Y.= 3. Lig Yönetici, 2.L.A.= 2. Lig Antrenör, 2.L.F.= 2. Lig Futbolcu, 2.L.Y.= 2. Lig Yönetici, S.L.A.= Süper Lig Antrenör, S.L.F.= Süper Lig Futbolcu, S.L.Y.= Süper Lig Yönetici.

Çizelge 3.1. de belirtildiği üzere çalışmaya 6 antrenör 6 futbolcu 6 yönetici olacak şekilde toplamda 18 kişi katılmıştır. Çalışmada PTT 1. Ligden kimsenin dâhil edilememesi sebebi ise çalışmanın yapıldığı dönemde bu ligde herhangi bir Ankara takımının olmamasıdır.

Şekil 3.1. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Kategori ve Temalar

Şekil 3.1. belirtilen kategoriler ve temalar ilgili detaylı bilgiye aşağıda yer verilmiştir. Bulgular sonucu oluşturulan temalar daha kolay anlaşılabilmesi adına soru cümleleriyle ifade edilmiştir.

Çizelge 3.2. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Temalara Yönelik Görüş Beyan Eden Katılımcı Sayıları ve Alanyazındaki Karşılıkları

KATEGORİ	TEMA	KATILIMCI SAYISI	ALANYAZINDA KARŞILIĞI
Hakemliğin Temel Özellikleri	İdeal Futbol Hakemi	18	Yararlı ve Etkili Hakem
Türkiye'deki Mevcut Hakemlerin Durumu	Etkilenme	18	Hakeme Etki Eden Faktörler
	İletişim	18	İletişim
	Duygu Yönetimi Ve Duygusal Zeka	18	Duygu Yönetimi ve Duygusal Zekâ
	Çatışma Yönetimi	18	Çatışma ve Kriz Yönetimi
	Grandiyöz Kişilik	18	Narsizm-Grandiyöz Kişilik
Türkiye'deki Hakemlik Süreci	Eğitim ve Sistem	18	Net Bir Karşılık Bulunamadı

Çizelge 3.2. de katılımcıların görüşlerine göre oluşan kategoriler, ortaya çıkan temalar ve bu doğrultuda görüş beyan eden katılımcıların sayısı ve temaların alanyazındaki karşılıkları paylaşılmıştır.

Çizelge 3.3. İçerik Analizi Sonucu Oluşan Temaların Kodlarına Yönelik Görüş Beyan Eden Katılımcı Sayıları ve Alanyazındaki Karşılıkları

TEMA	KODLAR (Bulgular)	KATILIMCI SAYISI	ALANYAZINDA KARŞILIĞI
İdeal Futbol Hakemi	Futbolun İçinden Gelme	18	Net Bir Karşılık Yok
	Futbolu İyi Bilen	15	Oyunun Doğasını Anlama
	Mütevazı	14	Açık Gönüllülük
	Adaletli	17	Adaletli
	Lider	8	Hakemlik ve Liderlik
	Tarafsız	18	Tarafsızlık
	Dürüst	13	Dürüstlük
	Güler Yüzlü	4	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Taviz Vermeyen	7	Tarafsızlık
	Seyirciden Etkilenmeyen	17	Çevresel Faktörlerden Etkilenmeyen
	Takım Gözetmeyen	18	Tarafsızlık
	Otoriter	3	Hakemlik Ve Liderlik
	İyi iletişim Kuran	18	Hakemlikte İletişim
	Baskıyı Kaldırabilen	6	Stresle Başa Çıkma
	İyi Niyetli	10	Net Bir Karşılık Yok
Hoşgörülü	8	İnsan Doğasını Anlama	
İyi Gözlemleyen	6	Maçı Okuyabilme	

TEMA	KODLAR (Bulgular)	KATILIMCI SAYISI	ALANYAZINDA KARŞILIĞI
Etkilenme	Seyirciden Etkilenme	18	Hakemin Seyirciden Etkilenmesi
	Büyük Takımdan Etkilenme	18	Ev Sahibi Takımdan Etkilenme
	Futbolcudan Etkilenme	16	Futbolcudan Etkilenme
	Medyadan Etkilenme	18	Medya Ve Kamuoyu Etkisi
İletişim	Dinlememe	7	İletişimde Dinlemek
	Umursamama Sert Davranma	6	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Küfür Etme	13	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Bağırma	8	Net Bir Karşılık Bulunamadı
Duygu Yönetimi Ve Duygusal Zekâ	Sakinliğini Kaybetme	5	Soğukkanlı
	Panik Yapma	3	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	İntikam Alma	14	Antagonizm
	Kontrolden Çıkma	8	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Duygusallaşma	18	Duygu Yönetimi
	Futbolcuya Sempati Duyma	16	Oyuncudan Etkilenme
	Futbolcuya Gıcık Kapma	7	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Eşitlik Duygusunu Kaybetme	1	Eşitlik
Ön Yargı	4	Net Bir Karşılık Bulunamadı	
Çatışma Yönetimi	Yetersiz	16	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Kenara Çekilme	5	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Kolaya Kaçma	4	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Sorumluluk Almama	3	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Oyundan Kopma	1	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Alakasız Oyuncuyu Atma	7	Net Bir Karşılık Bulunamadı
Korkma	10	Heyecanlı Ve Tedirgin Olma	
Grandiyöz Kişilik	Ukala	15	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Kendini Üstün Görme	18	Kendini Beğenme
	Kompleks	6	Kompleks
	Ego Tatmini	4	Egoist
	Kabadayılık	1	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Kral Benim Havası	2	Net Bir Karşılık Bulunamadı
Eziklik	1	Net Bir Karşılık Bulunamadı	
Eğitim ve Sistem	Saha İçi Yönetime Yönelik	18	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Eğitimin Olmaması		
	Kural Bilmeme	8	Kuralları Özümseme
	Yetersiz Eğitim	18	Net Bir Karşılık Bulunamadı
	Babadan Oğula Geçme	16	Net Bir Karşılık Bulunamadı
Kariyer Planlaması	1	Net Bir Karşılık Bulunamadı	

Çizelge 3.3. te içerik analizi sonucu oluşan temaların kodlarına yönelik görüş beyan eden katılımcı sayıları ve alanyazındaki karşılıkları verilmeye çalışılmıştır. Alanyazında net bir karşılık bulunamayan bulgular da açıklamaları ile verilmiştir. Alanyazında karşılığı olmayan kavramlar alana kazandırılmış yeni kavramlar olarak da yorumlanabilir.

3.1. Kategori 1 (Hakemliğin Temel Özellikleri)

Hakemliğin Temel Özellikleri kategorisinde katılımcıların görüşlerine göre bir futbol hakeminin genel anlamda ne gibi özelliklere sahip olması gerektiğine yönelik bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Buna göre katılımcılara göre ideal bir futbol hakemi aşağıda belirtilmiştir.

3.1.1. İdeal Futbol Hakemi

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre ideal bir futbol hakemi nasıl olmalıdır?

Çalışma sürecinde katılımcıların tamamı ideal bir futbol hakeminin ilk ve en önemli özelliğini “futbolun içinden gelme” olarak ifade etmişlerdir. Buna ek olarak bir futbol hakeminin geçmişinde lisanslı olarak “futbol oynamış olması” ve “futbolu iyi bilmesi” de katılımcıların genel görüşleri arasındadır. Süper Amatör Antrenör Kerim bu noktadaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

S.A.A. Kerim: *“Hakemlerde futbolun içinden gelmeli. Çıkıyor bir iş yerinden kursa katılıyor 15 gün 2 ay her neyse hakem oldum diyor. Futbol oynamıyor musun bilgi birikimin var mı? Deneyimin var mı? Neyin var? Hiç bir şeyin yok. Hakemler en az amatör futbol oynamalı, yalnız lisanslı.”*

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ideal bir futbol hakeminin “mütevazı” olması gerektiğine yönelik görüş bildirmiştir. Bazı katılımcılar bu görüşleri aşağıda belirtildiği şekilde dile getirmişlerdir.

İ.K.A.A. Hasan: *“İdeal bir hakemin mütevazı olması gerekir her şeyden önce, sosyal olması lazım ama tabi biz devamlı onlarla iç içe olduğumuz için çok yaşadığımız şeyler var. Onlarda bir kompleks hakim, sahanın içinde tabi onlara da fazla suç bulmamak lazım, onlarında eğiticileri var. Onları daha olmadan fırında ekmek pişmeden sürmek gibi bir şeydir bu. Kural bilmez futbolu bilmez ama maç yönetiyorlar. Onlarda şimdi sahaya çıktıkları zaman buranın kralı benim havasındalar.”*

Katılımcıların ideal futbol hakemi ile ilgili üzerine vurgu yaptığı önemli özelliklerden bir tanesi de adaletli olmasıdır. Bu bağlamda katılımcılar ideal bir futbol hakemini adil ve adaletli olmasını istemektedirler. Aşağıda bu görüşleri destekleyen örneklere yer verilmiştir.

B.A.F. Kanarya: “Kesinlikle hakemliğin en önemli şartı adalettir. Adaletli olmalı. Kesinlikle vicdanlı ve adaletli olmalıdır. Adalet duygusundan hangi ortamda olursa olsun vazgeçmemeli. Adalet yani en önemli kesin kural benim için adaletli olması.”

3.L.A. Yıldırım: “İdeal bir futbol hakemi için anahtar bir kelime söylemem gerekirse “adil” olması gerekir. Her iki taraf da yardımcı olması gerekir. Kimsenin diğer takıma hakkını geçirmemesi gerekir. Bu şekilde söyleyebilirim.”

Katılımcıların neredeyse yarısı ideal bir futbol hakeminin “lider” olması gerektiğine yönelik görüş bildirmiştir. Katılımcılara göre ideal bir hakem iyi yöneten, organize eden ve liderlik eden kişidir. Aşağıda futbol hakeminin liderlik özelliği ile ilgili bir diyaloga yer verilmiştir:

S.A.A. Kerim: “Hakemde liderlik vasfı olacak bir kere çünkü saha içindeki 22 tane futbolcudan sorumlu artı dışarıdaki yedek kulübesi dahil hocalar dahil nerden bakarsan bir 40 kişilik saha içindeki sporcu camiasından ve dışardaki seyirciden sorumlu. Şimdi liderlik vasfı iyi olmalı oyunu iyi okuyucu olacak artı sporcularla olan diyalogunun üst düzey olması lazım.”

Katılımcıların tamamının aynı görüşü savunduğu özelliklerden bir tanesi ise hakemin “tarafsız” olma özelliğidir. Katılımcılar bu doğrultuda ideal futbol hakemini taraf tutmayan şartlar ne olursa olsun objektif olan kişi olarak nitelendirmişlerdir. Bu görüşe örnek olabilecek bir diyalog aşağıdaki gibidir.

3.L.Y. Rifat: “İdeal bir futbol hakemi tabi ki tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak gördüğünü çalan kendi kişisel performansını da üst düzeyde tutan saha dışı etkenlerden etkilenmeyerek gördüğünü çalan bir hakem olması gerek yani onun haricinde ekstra bir durum yok tabi ki bu benim görmüş olduğum.”

S.L.A. Cemal: “Tabi kişilik olarak ta yani her şeyi objektif görmesi lazım saha içinde adil davranması lazım. Büyük takım küçük takım seyirciden etkilenmeden maçı yönetmesi lazım.”

“Dürüstlük” ise katılımcıların yarısından fazlasının üzerinde görüş beyan ettiği başka bir özelliktir. Bu doğrultuda aşağıda örnek bir diyaloga yer verilmiştir.

2.L.Y. Ender: “Düriüst olmalıdır tek kelime ile ben bunu düşünüyorum. Yani sağdan soldan taraftardan yöneticilerden yönetimden kendinden üstündeki amirlerinden yöneticilerinden etkilenmemelidir. Kararları verirken sadece kendi kararlarının doğru olduğuna inanmalı. Bu kararların yanlış olmasında bile kendisi vermesinden hareketle arkasında durabilmelidir. Ben o düşüncedeyim.”

Katılımcılardan bazıları ideal hakemin “güler yüzlü” olması gerektiğine yönelik görüş beyan etmişlerdir. Bu bağlamda özellikle bazı futbolcular hakemin sert olmaktan ziyade güler yüzlü olmasını daha doğru bulmaktadır. Aşağıda bu görüşlere yönelik örnek diyaloglar verilmiştir.

2.L.F. Aykut: “İdeal bir futbol hakemi ilk önce samimi olmalı bize göre, çok sert değil çok yumuşakta değil bazı hakemler yeterince sert”.

1.K.A.Y Kartal: “Karakter olarak futbol hakeminin sevecen olması lazım. Sporcuyla davranış şekilleri çok önemli, sporcuda ona saygı duysun. Hani güler yüzlü, sert mizaçlı değil sporcuya yaklaşırken ederken onun ruhunu okşayacak. Ona kardeşim bak bunu yapıyorsun ama 2.sini yaparsan senin içinde iyi olmaz sen ekmek parası kazanıyorsun bunları şu şekilde yaparsan daha iyi olur.”

Katılımcılardan bazıları ideal futbol hakemini aşırı sert ve otoriter olmamak kaydıyla “taviz vermeyen” kişi olarak ta tanımlamışlardır.

2.L.Y. Ender: “Kişilikten yola çıkarak öncelikle, sahada böyle aşırı otoriter değil, futbolcularında bu işi bir meslek olarak yaptıklarını dikkate alarak, onların insan olabileceği onlarında hata ve yanlışlarının olabileceğini süzerek bunların üzerine biraz daha anlayışlı biraz daha hoş görülü ama hiçbir zaman taviz vermeden kendi ilkelerinden veya işte bunu sulandırmadan bu şekilde davranmalı.”

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ideal bir futbol hakeminin “seyirciden etkilenmeyen” yapıya sahip olması gerektiğini dile getirmiştir. Süper Amatör Antrenör Kerim ve 2. Lig Yönetici Ender bu doğrultudaki görüşleri şöyledir:

S.A.A. Kerim: “İdeal futbol hakemi sahada adil davranan, gördüğünü yorumlayan, dışarıda seyircinin ve yöneticinin etkisinde kalmayan oyun içindeki baskıyı kaldırabilen 2 tarafa da eşit olup gördüğümü çalan hakemdir. Bana göre.”

2.L.Y. Ender: “Yani sağdan soldan taraftardan yöneticilerden yönetimden kendinden üstündeki amirlerinden yöneticilerinden etkilenmemelidir.”

Katılımcıların tamamı farklı cümlelerle de olsa ideal futbol hakemin "takım gözetmeyen" birisi olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğrultuda örnek bir diyalog aşağıdaki gibidir:

S.L.F. Arda: "Sahada tarafsız olmalı, büyük takım küçük takım gözetmemeli, deplasman ev sahibi gözetmemeli. Oyuncuları iyi anlamalı onları mesela böyle tahrik edici hareketler yapmamalı sahanın içinde böyle gözle görülür taraftarın önünde bağırıp çağırmamalı bence ideali bu."

Katılımcılar genel itibariyle hakemlerin ılımlı ve hoşgörülü güler yüzlü olmasını doğru bulurken az da olsa ideal hakemin otoriter olması gerektiğine yönelik görüşler mevcuttur. Süper Lig Yönetici Nevzat bu görüşü şu şekilde ifade etmiştir:

S.L.Y. Nevzat: "Bir kere otoriter olacak, sahada o 22 tane genç oyuncuya hükmede bilen bir yapısı olacak. Ondan sonra oyun bilgisi olacak ve mesleki bilgisini çok iyi bilecek. Kendi alanında bilgisi donanımı iyi olacak."

Katılımcıların tamamı özellikle saha içinde hakemle en çok diyaloga geçen futbolcular ideal hakemi "iyi iletişim kuran" birisi olarak görmektedirler. Bu doğrultuda Süper Amatör Futbolcu Volkan'a aynı soru sorulduğunda iletişim ve diyaloga vurgu yapmıştır. Bu diyalog şu şekilde gelişmiştir:

Araştırmacı: "O zaman ilk sorudan hemen bir giriş yapalım. Sizce ideal bir futbol hakemi nasıl olmalıdır?"

S.A.F. Volkan: "Kesinlikle futbolcuyla diyalogu üst düzeyde olması gerekir, bence en önemli etkenlerden bir tanesi bu."

Araştırmacı: "Kişilik olarak birkaç kelime ile ne diyebilirsiniz futbol hakemi için?"

S.A.F. Volkan: "Dediğim gibi futbolcuyla iletişimi iyi olması gerekir. Oyuna hâkim olması gerekir. Bunlar daha çok hakemi ön plana çıkaran etkenler bence."

Katılımcıların ideal hakemlerin "baskıyı kaldırabilen" kişiler olması gerektiğine yönelik görüşleri de mevcuttur. Bu doğrultudaki görüşler aşağıdaki gibidir:

Araştırmacı: "Sizce ideal bir futbol hakemi nasıl olmalıdır?"

I.K.A.F. Cenk: "Baskı altında kalmadan adaletli bir şekilde yönetmesi gerekiyor. Oyuncuya, her iki takım oyuncusuna karşı aynı duruşu sergilemesi gerekiyor."

Araştırmacı: “Peki ideal hakemin karakterine ilişkin ne söyleyebilirsin?”

I.K.A.F. Cenk: “Bizden daha sakin olması gerekiyor hakemin saha içinde. Bizim gibi maçın şeyine, baskısına, atmosferine kapılmaması gerekiyor. Yani tribünden gelen bize karşı olan veya karşı tribün veya bizim tribünden gelen sözleri, sempatiyi veya anti sempatiyi kendine uyarlamaması gerekiyor. Kendine yapılan eleştirilere tribüne cevap vermemesi gerekiyor. Gerektiği zaman oyuncuya daha sakin şekilde yaklaşması gerekiyor.”

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu hakemlerin “iyi niyetli” ve “hoşgörülü” olması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Bölgesel Amatör Futbolcu Kanarya bu noktadaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

B.A.F. Kanarya: “Hmm, iyi niyette ararım. Bazı yerlerde iyi niyeti ile adaleti bozmadan bazı olayları futbolun içinde tolere edebilir. İyi niyet, hoşgörü, iletişim kesinlikle iletişim de önemli yani sonuçta bir cümleyi daha da kibarca söylemek hem futbolcunun bunu daha güzelce karşılmasını kolaylaştırabilir. İyi bir iletişim de önemli.”

Katılımcılardan bazıları ideal bir futbol hakeminin “iyi gözlemleyen” bir birey olarak görmektedirler. Süper Lig Yönetici Nevzat bu doğrultudaki görüşleri şu şekildedir:

S.L.Y. Nevzat: “İdeal bir futbol hakemi öncelikle iyi organize eden iyi yöneten iyi gözlemleyen bugünkü futbolun içinde fizik kondisyon olarak yeterliliğe sahip futbolu bilen birisi olmalı diye düşünüyorum.”

3.2. Kategori 2. (Türkiye’deki Mevcut Hakemlerin Durumu)

Futbolcu, antrenör ve Yöneticilere Göre Türkiye’deki Futbol Hakemlerini Etkileyen Faktörler Nelerdir?

Çalışmanın ana bölümünü oluşturan bu kategori antrenörlerin, futbolcuların ve yöneticilerin Türkiye’deki futbol hakemlerinin saha içi yönetimine yönelik görüşlerini yansıtmaktadır. Bu görüşler “Etkilenme”, “İletişim”, “Duygu Yönetimi ve Duygusal Zeka”, “Çatışma Yönetimi” ve “Grandiyöz Kişilik” şeklinde 5 adet tema altında değerlendirilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların neredeyse tamamı Türk

Futbol hakemleri ile ilgili olumsuz görüş beyan etmişlerdir. Bu bölümdeki bulgulara göre katılımcıların mevcut hakemlerin saha içi yönetimlerinden memnun olmadığı saptanmıştır. Katılımcılardan sadece 1 tanesi hakemlerin eskiye nazaran daha iyi olduklarını ve gittikçe daha iyi olacaklarını ifade etmiştir.

3.2.1. Etkilenme

Katılımcıların tamamı futbol hakemlerinin genellikle saha içi yönetimleri esnasında birtakım faktörlerden etkilendiklerini dile getirtmişlerdir. Katılımcılar bu faktörleri genel olarak “Seyirciden Etkilenme”, “Büyük Takımdan Etkilenme,” “Futbolcudan Etkilenme” ve “Medyadan Etkilenme” şeklinde dışsal ve çevresel faktörlere bağlamışlardır.

“Seyirciden Etkilenme”: Katılımcıların tamamı özellikle taraftarın baskın olduğu deplasman maçlarında futbol hakemlerinin seyirciden olumsuz etkilendiğini dile getirmişlerdir. Süper Amatör Antrenör Kerim bu bağlamdaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

S.A.A. Kerim: “Ya ben hakemleri de kendim gibi insan olarak gördüğüm için hata yapma şansları her zaman var. Ama adil oldukları sürece yaptığı hatanın etkisinde kalıp hata üzerine hata yapmadığı sürece hakemleri her zaman destekleyen bir hocayım. Çok hakemler yüzünden şampiyonlukta kaybettim. Ama hiçbir zaman sitemim olmadı. Niye onlarda kendilerini geliştirecek. Ama günümüzde hakemler rakipten etkilenen, seyirciden etkilenen, bir liderlik vasfı olmayan normal insanlar konumundalar. Bunu da hakem tercih yaparken seçerken hakem kuruluna bağlıyorum iyi hakem seçemiyorlar. Şimdi biz nasıl sahada eğitim veriyoruz futbolcu olur mu olmaz mı anlıyoruz. Futbolcu olursa üstüne gidiyoruz futbolcu olmazsa kardeşim git oku diyoruz. Hakemlikte bunu yapmıyorlar yani herkese hakemlik veriyorlar. Seçiyorlar ama izliyorsun bu hakemin maç yönetme şansı yok. Saha içindeki oyuncuları idare edemiyor. Başka mesleğe yönlendireceksin. Bunu ayıbı yok. Ama bunu yapmıyorlar yani 100 tane hakemin olacağına 50 tane elit hakemin olsun. E nohur zorlanırlar 2 şer maç fazla yönetirler.”

“Büyük Takımdan Etkilenme”: Katılımcılar amatör düzeyde de profesyonel düzeyde de hakemlerin büyük takımların etkisinde kaldığını ve bu doğrultuda saha içi yönetimlerini şekillendirdiklerini dile getirmişlerdir. Bölgesel Amatör Yönetici Salim amatör düzeyde bir belediye takımı olarak semt takımlarının kendileri karşısında ezdirildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

B.A.Y. Salim: *“Sahada rezil ediyorlar. Bir tane örnek vereyim ben sana, Beşiktaş maçında Beşiktaş’ın gole ihtiyacı yok ki bana 7 tane atmış 8.ciyi atmayabilir yani. Avantaj niye uyguluyorsun faulse vereceksin. Forma etkisinde kalıyorlar yani canlı yaşıyorsun. Altın Ordu mesela maçında 2 tane benim penaltıyı verecekti istese verir. Altın Ordunun ihtiyacı yok bu takımların ihtiyacı yok yani, ama işte hakem arkadaşımız onun formasından mı camiasından mı neyse etkisinde kalıyor yani. Burada bile amatör kümede ben bile bir semt takımı ile oynadığımda bana karşı bile onları eziyor.”*

Süper Lig Antrenör Cemal ise profesyonel düzeydeki büyük takım etkisini şu cümleler ile ifade etmiştir:

S.L.A. CEMAL: *“Valla şuanda bizim Türkiye’de bakıyorum şöyle yabancılarda da çok yok ama çok eksik yönleri var. Seyirciden etkileniyorlar büyük takımlardan etkileniyorlar, saha içindeki futbolculardan etkileniyorlar. Özellikle böyle kaşarlı dediğimiz© futbolculardan etkileniyorlar.”*

“Futbolcudan Etkilenme”: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu hakemlerin yıldız futbolcu veya kariyerli tecrübeli futbolculardan gerek amatör düzeyde gerek profesyonel seviyede etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Bunun yanında katılımcılardan bazıları Türkiye Futbol Federasyonu’nun yıldız oyuncuyu koruma gibi bir politikasının olduğunu ve bunun yanlış olduğunu ifade etmişlerdir. 2. Lig Yönetici Gökhan bu doğrultudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

2.L.A. Gökhan: *“Ya bazı futbolcular saha içinde hakemi baskı altına alabiliyor. Ama o nadir çıkıyor çok üst düzey bir futbolcu gelip 2.ligde oynadığı zaman veya 3.ligde oynadığı zaman hakemi etkileyebiliyor. Hakemler etkileniyor ondan. Ama çok az. Aşırı değil her pozisyon konuşuyorlar falan hakemlerin onlara karşı daha ılımlı olduğumu gördüm yaşadım yani.”*

Araştırmacı: *“Peki üst düzeyde yıldız oyuncu etki ediyor mu hakemlere?”*

2.L.A. Gökhan: *“Evet kesinlikle. Süper ligde de var işte bir Selçuk bir Emre Belezoglu hakemi %100 etki altına alıyor. O yıldızın altında*

eziliyorlar yani çoğu kez şahit oluyoruz. Emre istediği şekilde hakemi etkiliyor.”

Bunun yanında 2. Lig Yönetici Önder Türkiye Futbol Federasyonunun yıldız oyunculara yönelik bir yaklaşımının olduğunu ifade etmiş ve bu yaklaşımı şu cümleler ile eleştirmiştir:

2.L.Y. Ender: *“Mesela TFF'nin genç yıldızların korunmasına yönelik tavsiyeleri var hakemlere mesela ben buna karşıyım çünkü sahadaki herkes eşittir. Yıldız adamda eşittir 35 yaşındaki adamda futbolcudur 18 yaşındaki adamda futbolcudur. Ne 18 yaşındaki çocuğu ez ne de 18 yaşındaki sporcuya 35 yaşındaki sporcuyu ezdir pozisyonda neyse o faulse faul sarıysa sarı kırmızıysa kırmızı işte yıldız oyuncuya tekme çok atılıyormuş atılır dünyanın her tarafında yıldız oyuncular tekme yiyor yani bu o oyunun içindeki karakterden kaynaklanan bir özellik bunu yıldız oyuncuyu koruyacağım diye de oradaki diğer oyuncuları rencide etmenin bence çok fazla mantığı yok bence eşit davranılırsa karar uygulamalarında bu sefer saha içinde herkesin hakeme olan saygısı yükselir diye düşünüyorum.”*

“Medyadan Etkilenme”: Katılımcıların tamamı Türkiye'deki futbol hakemlerinin medyadan olumsuz etkilendiğini ve bu durumun saha içi yönetimlerine etki ettiğini dile getirmiştir. Medyanın silahtan daha tehlikeli olduğunu savunan 2. Lig Antrenör Gökhan düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

2.L.A. Gökhan: *“Bunu, valla profesyonel hakemliğe geçtiler maaş alıyorlar maçlardan önce ne kadar desende gazetelere bakma televizyon izleme desende sosyal medya telefonun varsa her şeye ulaşabiliyorsun. Etkileniyorlar bunun ancak ve ancak psikolojik destek almak zorundalar. Psikolojik destek alacaklar. Maçlara öyle çıkacaklar. Onun dışında etkilenmeme ihtimalleri yok hakemlerin. Yani insan Aziz Yıldırım tek başına etkiliyor. İstedğin kadar konuş maçı yanlış yönettiysen geçmiş olsun. Hakemliğini bitiriyor adam senin. Kim ne derse desin. Odaya iniyor adam şuan da yok ama eskiden bizim zamanımızda soyunma odasına silahla girenler vardı. Canlı yaşadık bunu. Şimdiki silahla inmiyor ama sosyal medya silahtan daha tehlikeli.”*

Süper Lig Yönetici Nevzat ise medyadaki spor programlarının gereksiz olduğunu hakemi etkilediğini taraftarı kışkırttığını dolaylı yoldan yine hakeme etki ettiğini vurgulayarak bu durumu şu ifadelerle eleştirmiştir:

S.L.Y. NEVZAT: *“Yansır tabi bozulursun. Geldin geldin 70. dakikaya kadar geldin 15 dakika bozar bozulabilirsin. Yanlış bir kara vermişindir*

olabilir ama düşünsene 35 bin kişi devamlı o kararın üzerine gidiyor yani bozulabilir. Spor programları medya çok büyük etkisi var yani. Direk hakeme olmasa da bakın hakeme %30 varsa %70 taraftar üzerindeki etkiyle hakeme baskı var. %30'da çıkmışsınız bir maç oynamışsınız, yorumcular çıkıyor diyor ki öbür hafta dinlendiririm onu bilmem ne yaparım gereksiz şimdi oturdun kazara seyrediyorsan etkileniyorsun ondan sonraki haftaya yansır o haftaya değil de. Umursamayacak adam azdır diye düşünüyorum.”

3.2.2. İletişim

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre Türkiye'deki futbol hakemlerin iletişimi nasıldır?

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların hakemlerin saha içinde oyuncular, antrenörler ve yöneticilerle olan iletişimlerine yönelik katılımcıların görüşleri alınmıştır. Görüşmeler sonucu katılımcılar özellikle amatör seviyedeki maçlarda hakemlerin iletişimlerinin kötü olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu doğrultuda katılımcılarla olan görüşme sonucu hakemlerin iletişimi ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır: *“dinlememe”, “Umursamama”, “Sert Davranma”, “Küfür Etme”, “Bağırma”*. Süper Lig Futbolcu Arda bu noktada hakemlerin iletişimlerini genel anlamda şu şekilde yorumlamıştır:

S.L.F. Arda: *“Bir iki hakem var sahada futbolcularla iyi iletişim kurabilen ama genelini söylersek hoş bulmuyorum tarzlarını sürekli böyle hani bağırma çağırma otoriteyi sadece bağırıp çağırarak zannediyorlar.”*

Süper Amatör Yönetici Atakan ise amatör maçlardaki hakemlerin iletişim noktasında şu şekilde değerlendirmiştir:

S.A. Y. Atakan: *“Kötü, kötü gene ben kendi ligimizle alakalı konuşuyorum. Üst tarafları konuşmak bizim şeyimize değil haddimize e kötü çünkü bizim hakemlerimizin gerekli eğitimi aldığını düşünmüyorum. Bir psikoloji eğitimi aldığını düşünmüyorum. Çocukların sahadaki davranışları hakkında bir fikir sahibi olduklarını düşünmüyorum. Sadece maça çıkarken dostluk barış Allah yardımcınız olsun deyip bu şeyi kurtarmaz yani 22 tane çocuk burada ki bizim oynayan çocuklarımız 18 ile 25-26 yaş arasında 28 30 yaşında oynayan çocuklar var arasında. Şunu da söylemek lazım bizim çocuklarımızda minimum onlar kadar eğitim düzeyi de düşük. Yani lise mezunu üniversite mezunu topçu sayısı ve ortaokul mezunu topçu*

sayısını değerlendirmeye katacak olursak bu seviye düşük bu çocuk doğal olarak kendini başka şekilde ifade etmeye çalışıyor ifade tarzı değişiyor. Bu da etkiliyor hakeme karşı olan davranışını etkiliyor. Hakemlerinde ama bir o kadar da hakemlerinde eğitimi düşük. O da hakemde kendini ispatlamaya çalışıyor o da ters tepiyor. Yani çok başarılı değiller o anlamda.”

“*Dinlememe ve Umursamama*”: Katılımcılardan bazıları hakemlerin kendilerine bir şey söylendiği zaman veya itiraz edildiği zaman dinlemediklerini ve umursamadıklarını bu durumun ise rahatsız edici olduğunu dile getirmişlerdir. 1. Küme Amatör Futbolcu Cenk bu doğrultudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

1.K.A.F. Cenk: “İletişim. Genelde her zamanki gibi maçın başında merhaba merhaba, güzel bir iletişim kuruyoruz takım kaptanı olarak gidiyoruz iletişim kuruyoruz ondan sonra pozisyonlarda geliyor itiraz ettiniz ya da bir şey dile getirdiniz, tamamen artık sizi umursamıyor. Dinlemiyor bile. Verdiği karar ona göre doğru ise hocam böyle olmalıydı bence, ben fikrimi söyleyeceğim zaman benim fikrim onun umurunda olmuyor artık. İletişim tamamen kopuyor. Maçın başında var olan iletişim 5 dakika sonra yok.”

“*Sert Davranma*”: Katılımcılardan hakemlerin kendilerine sert davrandığını söyleyenler olmuştur. Katılımcılar bu durumu yanlış ve etkisiz bir otorite kurma yöntemi olarak görmektedirler. Bu doğrultuda Süper Amatör Antrenör Kerim’in görüşleri şu şekildedir:

S.A.A_Kerim: “Ya şimdi bunu bu otorite kurmayı çok yanlış anlayan hakemlerde var. Neticesinde karşıdaki de insan sende insansın, insanlıkta ne vardır diyalog karşılıklı iletişim insanlar birbirinden elektrik alırlarsa bir birlerine daha iyi yaklaşırlar. Bazıları otoriteyi sağlayım diye çok sert davranıyor futbolcu üzerinde teknik heyet üzerinde otorite sağlayım diye, yani ayağa kalkıyorsun yanlışlıkla insanlık hali gol heyecanı yaşıyorsun hemen geliyor otur atarım. Yani bu normal futbolun doğası nedir zevk heyecan yanlışlıkla sınırı da ihlal etmiş olabilirim bilerek değil bir sevinç yaşamışım o an pozisyona kendimi kaptırmışım otorite sağlayım diye hemen komiseri çağırıyor oturacaksın kalkmayacaksın robot muyuz? Saha içinde futbolcuya da aynı yani aradaki şeyi ayarlayamıyorlar. Buda bir kişilik kendini geliştirme psikolojik olarak kendisini hazırlama kendini ifade etme. Konuşma tarzı bile etkiliyor yani konuşmada ki futbolcu o samimiyeti hissederse ona göre hareket ediyor ama konuşmadığında samimiyeti hissetmezse sıkıntı. Hakemlerimiz bunu

iyi ayarlayamıyor yani otoriteyi ya çok sert koyuyorlar ya da çok dağılıyorlar yani bunu için ayrı bir çalışma yapmaları lazım yani. Eğitim olabilir orada baskı altındayken zor şartlarda olayları çözümlene bunlar önemli.”

“*Küfür Etme*”: Katılımcıların büyük bir kısmı özellikle alt liglerde bazı hakemlerin sert bir üslup kullandıklarını belirtmesinin yanında hakemlerin saha içi yönetimleri esnasında küfür ettiklerine şahit olan katılımcılarda mevcuttur. Süper Amatör Antrenör Kerim bu noktadaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

S.A.A. Kerim: *“Ya bu bakın deminde dediğim gibi, birkaç şeye bağlanıyor. Kültür düzeyine, eğitim düzeyine, sosyal çevresine bağlı, ya şimdi adam kimseyle konuşmaz etmez aile sorunu vardır, gelir sana orada hükmeder bağırır, çağırır hakem lan diyor lun diyor. Çocuklara söven hakemler var. Yani kabadayılık yapanlar var. Ama kimi de babacan, bakın babacan olanlar kazanıyor. Diyaloğa giren kazanıyor. Sahada bizde bir hastalık var. İki sertlik sut put sarı kart. Hemen kartlara müracaat ediyoruz ya bir çağır, konuş bir barıştır, oyunda tutma isteği olsun. Sahada tutma isteği olmayan kişi ilk başta kartlara saldırıyor.”*

“*Bağırma*”: Katılımcılar futbol hakemlerin yer yer otorite sağlama adına üsluplarını bozarak bağırduklarını bu durumun ise hakeme yakışmadığını ve rahatsız edici bir davranış olduğunu dile getirmişlerdir. Süper Amatör Yönetici Kerim yaşadığı bir olayda bu doğrultudaki görüşleri şu şekildedir:

S.A. Y. Atakan: *“Yaşadığımız bir olay var sabah 09:00’da bir maçımız var hakem geldi hissettim hakemdeki sinirliliği bir pozisyon oldu hocam dedim faul değil miydi üstüme geldi otur yerine dedi bağırıldı bana bende dedim ki hocam bak dedim ben antrenörüm sen hakemsin aramızda bir fark yok konuşma üslubuna dikkat et dedim. Atın bunu dedi valla dedim şu konuşma tarzın bile yanlış hani dedim sen burada kabadayı değilsin sen burada hakemsin bende antrenörüm üslubuna dikkat et. Beni attı dışarı gözlemciyi çağırıldı çıktık o arada seyirciler tribünden hakeme laf söylüyor ya hoca dedi antrenörün ne suçu var da attın sen hakemliği bilmiyor musun falan döndü seyircilere dışarı gelin maçtan sonra amatörde yaşadığımız olay ya sen hakemsin böyle diyaloglara girmeyeceksin.”*

3.2.3. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zekâ

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre Türkiye'deki futbol hakemleri duygularını yönetebilme ve duygularına hakim olabilme noktasında nasıldır?

Bu tema altında futbol hakemlerinin duygularına hâkim olma, duygularını yönetebilme ve duygusal zekâlarına yönelik olarak katılımcıların görüşleri alınmıştır. Bu görüşlere göre katılımcıların tamamı Türkiye'deki hakemlerin duygu yönetimi ve duygusal zekâ noktasında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı futbol hakemlerinin duygularını yerine göre olumlu yerine göre olumsuz olarak saha içi yönetimlerine yansıttıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine göre bu noktadaki bulgular şu şekildedir; *“Sakinliğini Kaybetme”*, *“Panik Yapma”*, *“İntikam Alma”*, *“Kontrolden Çıkma”*, *“Duygusallaşma”*, *“Futbolcuya Sempati Duyma”*, *“Futbolcuya Gıcık Kapma”*, *“Eşitlik Duygusunu Kaybetme”*, *“Ön Yargı”*.

“Sakinliğini Kaybetme”: Katılımcılar futbol hakemlerinin birçoğunun özellikle baskı altındayken duygularına yenik düştüğünü ve sakinliğini kaybettiğini dile getirmiştir. Bu doğrultudaki görüşlerini Amatör Futbolcu Cenk şu şekilde ifade etmiştir;

1.K.A.F. Cenk: “Memnun değilim tamamen tribün baskısına dayalı, deplasmana gittiğimiz zaman örneğin karşı tarafın yarattığı baskıyı tamamen üzerine alıyor, sakinliğini kaybediyor. Eşitlik duygusunu kaybediyor. Kişisel görüşünü kullandığı yerlerde tamamen karşı tarafa oynuyor çünkü taraftar baskısından dolayı.”

“Panik Yapma”: Katılımcılardan hakemlerin saha içi yönetimleri sırasında panik yaptıklarına dair görüş bildirenler de olmuştur. 1. Küme Amatör Yönetici Kartal bu doğrultudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

1.K.A.Y. Kartal: “Tamamen panik yaratıyorlar. Tamamen panik yapıyorlar. Ama eski hakemlerde o panik yoktu. 2 kaptanı çağırır bakın der bu seyircinizi siz tahrik ediyoruz. Seyircinize karşı üstünlük kurmaya çalışıyorsunuz. Siz bunları şey yapmayın, eğer ki aynı olaylar devam ederse oradaki elebaşı hakemlerin tık bunu anlaması lazım. Saha içindeki her 2 takımın şeylerini bulur yani. Onlara bir ikaz sarı kartla baktı çok ileriye gidecek kırmızıyı bir çıkartır. Tak olay durulur bu kadar basit.”

“İntikam Alma”: Katılımcıların önemli bir çoğunluğu futbol hakemlerinin oyuncularla veya teknik heyetle ters düşme durumlarında ve kendilerine karşı olumsuz davranışlar sergileyenlere karşı intikam alma girişimlerinin olabildiğini ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili Bölgesel Amatör Futbolcu Kanarya şunları söylemiştir:

B.A.F. Kanarya: *“1.si hakem şunu yapıyor kesinlikle eğer oyuncu ona bir antipatik davranışlar sergiliyorsa hakem bunu bir şekilde rövanşını intikamını almaya kesinlikle çalışıyor. Ya bunu bir şekilde alıyor. Küçük ya da büyük önemli değil sonucu etkilesin ve ya etkilemesin fakat diğer oyuncular antipatik olmayan bir baskı uyguladıkların da sürekli hakeme hissettirdiklerinde bu maçın onlar için çok önemli olduğunu hakem böyle durumlarda ufak kararlarda maçın sonucunu etkilemeyecek kararlarda kesinlikle bundan etkileniyor buna göre karar veriyor ama sonucu etkileyebilecek kararlarda çok etkilenmediğini düşünüyorum. Orda hani birazda vicdan devreye giriyor sanırım.”*

“Kontrolden Çıkma”: Katılımcılardan bazıları hakemlerin yer yer çeşitli sebeplerden dolayı duygusal anlamda kontrolden çıktıklarını vurgulamışlardır. Bölgesel Amatör Futbolcu Kanarya bu doğrultuda şunları dile getirmiştir:

B.A.F. Kanarya: *“Bunda da yine genelleme yapayım 10 hakemden 7’si 8’i kesinlikle kontrolü kaybediyor. Bu hoş olmuyor hata yaptıkları zaman hele bu hata maç sonucunu etkileyen bir hataysa bazen küçük hatalardan bile etkileniyorlar ama maç sonucunu etkileyen bir hataysa kontrolü kesinlikle kaybediyorlar. Ondan sonra duygularına esir düşmeye başlıyorlar. Bir tarafa kin duyuyor bir tarafa vicdan yapıyor ve buda maçın sonucunu iyice etkilemeye başlıyor bu durum iyice olayı kaosa sürüklemeye başlıyor.”*

“Duygusallaşma”: Daha önce de belirttiğimiz gibi katılımcıların tamamı futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerine duygularını karıştırdığını düşünmektedir. 3. Lig Antrenör Yıldırım futbol hakemlerinin maç yönetimlerinde duygusallaştığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

3.L.A. Yıldırım: *“Kesinlikle çok kötü buluyorum çünkü bu işlerin altından kalkabilen çok az hakemimiz var ne yazık ki. FIFA hakemlerimiz var şuan gelişmekte olan gelişime çok açık bir ülkeyiz hakem olarak da ama yani ülkenin gidip orada temsil edildiği maçlar ayrı bizim kendi ülkemizdeki duygusallık ayrı biz millet olarak çok farklı ve duygusal insanlarız yani o yaratılan baskıda hakemde bir yanda hakemliğini bir kenara bırakıyor insanlık gözüyle bakmaya başlıyor. Ben kendimi kurtarayım moduna*

geçiyor ister istemez. E buna geçtiği zamanda kötü yönetim etkiliyor. Duygusallık karıştırdıklarını düşünüyorum.”

“Futbolcuya Sempati Duyma”: Katılımcıların yarısından fazlası futbol hakemlerinin özellikle iyi oynayan, kendisine iyi davranan veya yıldız futbolculara olumlu duygularla yaklaşabildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı futbolcular hakemi etkilenmenin kendi ellerinde olan bir şey olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultudaki görüşler şu şekildedir:

2.L.F. Aykut: *“Neden olabilir bu? Topçuyla olan samimiyeti olabilir. Mesela saha içinde benimle tartışmış olabilir. Bana o pozisyonu vermeyebilir ama diğer topçuya sempatisi olduğu için belki de verebilir. O biraz bizim elimizde de olan bir şey yani.”*

Araştırmacı: *“Evet yani futbolcu hakemi etki altına mı alıyor?”*

2.L.F. Aykut: *“Alabilir tabi ki. Mesela bir topçu çok agresif olduğu zaman hakem ister istemez gıcık kapabiliyor. Ve o pozisyonda vermek istemeyebilir. Sonuçta o da bir insan.”*

“Futbolcuya Gıcık Kapma”: Katılımcılar özellikle futbolcular hakemler ile ters düştikleri zaman hakemlerin kendilerine karşı içlerinde birtakım şeyleri biriktirdiklerini ve bunun hakemin davranışlarına yansıdığını dile getirmişlerdir. Bu noktada Bölgesel Amatör Futbolcu Kanarya Şunları dile getirmiştir:

B.A.F. Kanarya: *“Bazılarını içten pazarlıklı buluyorum. Mesela pozisyona göre biriktiriyor içinde futbolcu bunları anlayabiliyor. Aslında iyi bir adalet bunları gerektirmez. Çünkü orada ne olursa olsun 70’inci dakika yaşanan bir olay 60’ıncı dakikadan etkilenilmemeli. Davranışsal olarak diyorum hani. Kart anlamında falan demiyorum. Hani ben bu oyuncuya gıcık oldum ama genellikle ben bu içten pazarlık olayına tanık oluyorum ve böyle hakemler iyi bir hakem değil diye niteliendiriyorum.”*

“Eşitlik Duygusunu Kaybetme”: Katılımcılardan 1. Küme Amatör Futbolcu Cenk futbol hakemlerinin özellikle baskı altında ve deplasman maçlarında eşitlik duygularını yitirdiklerini ve kişisel düşüncelerin saha içi yönetime yansıdığını dile getirmiştir. Bu doğrultuda 1.K.A.F. Cenk görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

1.K.A.F. Cenk: *“Deplasmana gittiğimiz zaman örneğin karşı tarafın yarattığı baskıyı tamamen üzerine alıyor, sakinliğini kaybediyor. Eşitlik*

duygusunu kaybediyor. Kişisel görüşünü kullandığı yerlerde tamamen karşı tarafa oynamıyor çünkü taraftar baskısından dolayı.”

“Ön Yargı” Katılımcılardan bazıları futbol hakemlerinin yer yer ön yargıyla yaklaştıklarını dile getirmiştir. 1. Küme Amatör Yönetici Kartal bu durumu tek cümle ile şu şekilde ifade etmiştir.

1.K.A.Y. Kartal: *“Tüm hakemlerde olmasa da çoğu hakemde yüzde yüz ön yargı var.”*

3.2.4. Çatışma Yönetimi

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre Türkiye’deki futbol hakemleri çatışma yönetiminde nasıl davranmaktadırlar?

Çalışmanın bu kısmında Çatışma Yönetimi teması altında futbol hakemlerinin maç sırasında yaşanan krizler ve çatışmalar karşısında nasıl bir tutum sergiledikleri futbolcu, antrenör ve yöneticilerin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Görüşlerden çıkan bulgular şu şekildedir: *“Yetersiz”, “Kenara Çekilme”, “Kolaya Kaçma”, “Sorumluluk Almama”, “Oyundan Kopma”, “Alakasız Oyuncuyu Atma”, “Korkma””.*

“Yetersiz”: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu tecrübeli hakemler hariç birçok hakemi kriz yönetimi ve çatışma yönetimi esnasında yetersiz ve etkisiz bulmaktadır. Bu bağlamda Süper Lig Futbolcu Arda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Araştırmacı: *“Anladım. “Maçlarımızda görev alan hakemlerin taraftar baskısının yüksek olduğu ve futbolcuların gerildiği olaylı maçlardaki yönetimini nasıl buluyorsunuz?”*

S.L.F. Arda: *“Birkaç hakem hariç iyi bulmuyorum vasatın altında buluyorum. O kriz yönetimini iyi yapmıyorlar. Mesela taraftarı yüksek potansiyeli olan takımlarda taraftar bir an önce etkisini gösteriyor hakem üstünde yani ona göre düdük çalıyor ona göre veriyor ona göre temposunu ayarlıyor.”*

“*Kenara Çekilme*”: Bazı katılımcılar hakemlerin kriz esnasında olaylara çok müdahil olmayarak kenara çekildiklerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Süper Amatör Antrenör Kerim görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Araştırmacı: “*Peki kriz çıktığı andaki, onunla başa çıkma yöntemlerini nasıl buluyorsunuz?*”

S.A.A. Kerim: “*Şimdi başa çıkma yöntemleri, hakemlerimiz hemen bir kenara çekiliyor, gözlem yapıyor, seyrettik işte süper ligde alakası olmayan iki tane adamı attı mesela, nasıl gözlemliyorsun yan hakemlerin ne iş yapıyor. Aslında o skor boardlar var ya orada canlı yayınlanıyor ya bazı yerlerde hakem tutup seyredecek kim ne yapmış, kararını ver bir dk içinde.*”

“*Kolaya Kaçma ve Sorumluluk Almama:*” Katılımcılardan bazıları farklı cümlelerle de olsa futbol hakemlerinin yer yer kolaya kaçtığını ve sorumluluk almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda 2. Lig Futbolcu Aykut’un görüşleri şu şekildedir;

Araştırmacı: “*Maçlarınızda görev alan hakemlerin taraftar baskısının yüksek olduğu ve futbolcuların gerildiği olaylı maçlardaki yönetimini kısacası kriz yönetimlerini nasıl buluyorsunuz?*”

2.L.F. Aykut: “*Zayıf Yaa, kolaya kaçıyor diyebiliriz. Sorumluluk almak istemiyorlar.*”

“*Oyundan Kopma :*” Katılımcılardan bir tanesi futbol hakemlerinin özellikle Türkiye’nin doğu bölgesinde olaylardan daha çok etkilendiklerini ve çatışma yönetimi sonucu oyundan kopabildiklerini ifade etmiştir. Bu doğrultudaki düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

3.L.F. Çoban: “*Ya şimdi örneğin doğu tarafında olduğu zaman baya etkileniyorlar. O taraftar baskısının altında kaldığı zaman daha öncede bir sürü hakemler olaylar yaşadı. Hem kavga hem dayak yeme falan. Onların etkisinde kalıyor yani doğuda özellikle daha fazla*”.

Araştırmacı: “*Peki o esnadaki yönetimleri yaklaşımları ondan sonraki maç yönetimleri nasıldı?*”

3.L.F. Çoban: “*Mesela ya kendileri oyundan kopuyorlar mesela*”.

“Alakasız Oyuncuyu Atma”: Katılımcıların belli bir kısmı futbol hakemlerinin çatışma anlarında bazen olayları süzemeyerek yanlış kararlar verebildiklerini hatta yanlış oyuncuyu oyundan atmaya kadar ciddi yanlışlıkların yapıldığını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda Süper Amatör Antrenör Kerim şunları söylemiştir:

S.A.A. Kerim: “Ya şimdi hakemin verdiği hatalı kararlarda kendileri de farkına varıyor ama neticede bir şey değiştirmiyor çok yaşadık da bunu mesela bir kafa takımıyla maç yaptık sarı kartı olan arkadaşımız faul yaptı 2. sarıdan atması gerekirken hiç alakasız arkadaşımızı attı. Oyuncuda geldi karamboldeydi olay hocam ben yaptım yani rakipte dedi bana vuran bu çıkarmış oldum dedi. Olayı süzemedi maçtan sonra geldi özür diledi ama ya onlar da pişman oluyor bazıları ama oyun içinde bunu telafi etmeye hata üzerine hata yapan hakemde var.”

“Korkma”: Katılımcılar özellikle genç hakemlerin çatışma durumlarında yer yer korktuklarını ve cesaretsiz davranabildiklerine vurgu yapmışlardır. Bölgesel Amatör Yönetici Salim bu doğrultuda şunları söylemiştir:

B.A.Y. Salim: “Var tabi müthiş derecede. Kartlarını gösteremiyorlar kart çıkartmadan korkuyorlar. Korktukları için daha sonra daha büyük olaylara sertliklere sebep oluyorlar. Yani cesaretsizler. %80’i cesaretsiz.”

1. Küme Amatör Yönetici Kartal ise futbol hakemlerinin korkak davranması durumuna olan tepkisini şu şekilde ifade etmiştir:

I.K.A.Y. Kartal: “İşte orada hakemlik becerisine sahip değil o adam. Yani korkan adam korkan insan hiçbir zaman hakem olamaz. Hakem dediğin futbol hakemi özellikle cesaretli insan olur. Ama kuralların içerisinde cesaretli olur. Kuralsızlık cesareti değil.”

3.2.5. Grandiyöz Kişilik

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre Türkiye’deki futbol hakemleri narsist kişilik bozukluğu doğrultusunda değerlendirildiğinde nasıl algılanmaktadır?

İkinci kategorinin son teması olan bu bölümde futbol hakemleri saha içi yönetimleri esnasında narsist kişilik bozukluğu doğrultusunda değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamı her hakemde olmasa da futbol hakemlerinin çoğunda kendi beğenme ve üstün görme gibi olumsuz davranışlara şahit olduklarını ve bu durumdan çok şikâyetçi olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların görüşleri sonucu ortaya çıkan bulgular şu şekildedir: *“Ukala”, “Kendini Üstün Görme”, “Kompleks”, “Ego Tatmini”, “Kabadayılık”, “Kral Benim Havası”, “Eziklik”*.

“Ukala”: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu özellikle genç yaştaki hakemlerin ukala tavırlar sergilediklerini ve bunu saha içi yönetimlerine yansıttıklarını dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda 1 Küme Amatör Yönetici Kartal ile araştırmacı arasında şu şekilde bir diyalog geçmiştir:

Araştırmacı: *“Peki, maçlarınıza çıkan hakemleri kişilik karakter olarak nasıl değerlendirirsiniz?”*

1.K.A.Y. Kartal: *“Yani şimdilik içlerinden iyi niyetli insanlarda var. Tabi ben sahaların içine girip fazla diyalog kuramıyorum. Yani genç nesil, çok genç olunca ukalalıkta yapıyorlar. Özür diliyorum yani.”*

Araştırmacı: *“Yo çok rahat konuşabilirsiniz.”*

1.K.A.Y. Kartal: *“Yani davranış bilimi hakemlerdeki davranış bilimi çok önemli, tribün ayrı, saha içindeki kulübedeki insanlarda ayrı. Şimdi oradan ben kalkıyorum bağırtıyorum mesela oğlum şunu yap şunu bunu yap, ya hocam niye böyle yaptın öyle şey olur mu falan, hoca koşarak geliyor çok konuşuyorsun bağırmayın ya kardeşim ben özgürüm ya. Ben sana hakaret edersem eyvallah o değil. Hakaret yok ama ben sporcuma müdahale etmek zorundayım. Senin kararına da itiraz edeceğim o hak var bende. Ama sen gelip bağırtırsan ben seni dışarı atarım bilmem ne yaparım dersin bu iş olmaz. Sen benim özgürlüğümü elimden alıyorsun ya. Müdahale etmeyelim mi orada kukla gibi oturup bakacak halin yok. Ben bir şeylere müdahale edeceğim burada.”*

“Kendini Üstün Görme”: Katılımcıların tamamı hakemlerin yer yer kendini üstün gören tavırlar içerisinde olduklarını dile getirmişlerdir. Bölgesel Amatör Futbolcu Kanarya özellikle de hakemlerin kendileri ile diyalog kurmadıkları zaman hakemler hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir;

Araştırmacı: *“Yani hakemin sizi umursamaması sizi nasıl hissettiriyor?”*

B.A.F. Kanarya: “Hoş değil. Kesinlikle hoş değil.”

Araştırmacı: “Biraz diyalog kursun istiyorsunuz?”

B.A.F. Kanarya: “Evet, yoksa hakem kendini üstün görmüş gibi hissediyorsun o da hakeme karşı düşünceni de etkiliyor.”

Araştırmacı: “O üstte görmenin nedeni ne olabilir sizce?”

B.A.F. Kanarya: “Ya işte buranın hâkimi benim o algısını yaratma olabilir. Kral benim burada hani.”

1. Küme Amatör Futbolcu Cenk ise hakemlerin hata yaptıklarında bunu kabullenmeyerek kendilerini üstün gördüklerini dile getirmiştir. Düşünceleriniz ise şu şekilde ifade etmiştir:

1. K.A.F. Cenk: “Hata yaptıktan sonra birazcık daha düzeltmeye çalışıyor ama hatanın arkasından gelen doldurma amaçlı hata daha fazla hata yapıyor farkında olmadan. Yaptığı hataya biz itiraz ettikten sonra hatasını anlayınca bize daha da sert yaklaşıyor.”

Araştırmacı: “Yani kabullenmiyor mu?”

1. K.A.F. Cenk: “Yani çoğu zaman kabullenmiyorlar. Kendilerini daha üstün görüyorlar. Kuralları daha üstün bildiklerini zannediyorlar.”

“Kompleks”: Bazı katılımcılar hakemlerin yerine göre kompleksli olabildiklerini dile getirmiştir. Bu doğrultuda 1. Küme Amatör Antrenör Hasan şunları söylemiştir:

1.K.A.A.Hasan: “Onlarda bir kompleks hakim, sahanın içinde tabi onlara da fazla suç bulmamak lazım, onlarında eğiticileri var. Onları daha olmadan fırında ekmek pişmeden sürmek gibi bir şeydir bu. Kural bilmez futbolu bilmez ama maç yönetiyorlar. Onlarda şimdi sahaya çıktıkları zaman buranın kralı benim havasındalar.”

“Ego Tatmini”: Katılımcılardan bazıları hakemlerin hakemliği bir ego tatmin aracı kullandıklarını dile getirmişlerdir. Süper Amatör Futbolcu Volkan’ın bu noktadaki düşünceleri şu şekildedir:

S.A.F. Volkan: “Ya ben o işin şöyle söyleyeyim bence egosunu tatmin etmeyen hakemler var. Yani ben bunu oynadığım maçlarda saha içinde çok gördüm. Yani maçı çok alakasız yerde oyunu durdurması gibi ya da ne biliyim hiç olmadık bir yerde oyunu durdurup saha dışında birisine

ikaz etmesi gibi oyunu soğutması ne biliyim oyunu durdurması yani olmaması gerek. Maçın önüne çıkması çok saçma bence.”

2. Lig Antrenör Hasan ise Türkiye’deki hakemlerin ulusal maçlarda egolarının yüksek olduğunu ancak bunu uluslararası maçlarda yapamadıklarını şu cümleler ile dile getirmiştir:

2.L.A. Gökhan: *“Dışarda çok daha iyiler. İçeride ama biraz önce söylediğim gibi içeride hakemlerin egosunun yüksek olması mesela Cüneyt Çakır dışarıda yönettiği maçla içeride yönettiği maçla dağlar kadar fark var. Dışarı da yapamayacağı birçok şeyi içeride santradan maç yöneterek yapıyor görüyoruz.”*

“Kabadayılık”: Katılımcıların tamamı hakemlerin sert davranışlar sergilediğini dile getirirken Süper Amatör Antrenör Kerim bu durumu hakemlerin kabadayılığı olarak şu şekilde ifade etmiştir:

S.A.A. Kerim: *“Ya bu bakın deminde dediğim gibi, birkaç şeye bağlantıyor. Kültür düzeyine, eğitim düzeyine, sosyal çevresine bağlı, ya şimdi adam kimseyle konuşmaz etmez aile sorunu vardır, gelir sana orada hükmeder bağırır, çağırır hakem lan diyor lun diyor. Çocuklara söven hakemler var. Yani kabadayılık yapanlar var. Ama kimi de babacan, bakın babacan olanlar kazanıyor. Diyaloğa giren kazanıyor. Sahada bizde bir hastalık var. İki sertlik sut put sarı kart. Hemen kartlara müracaat ediyoruz ya bir çağır, konuş bir barıştır, oyunda tutma isteği olsun. Sahada tutma isteği olmayan kişi ilk başta kartlara saldırıyor. Ama yani dediğim gibi. Bu tabi birçok şeye bağlı, bilgi, görgü, deneyim, tecrübe, eğitim durumu vesaire yani. Eee ailenle aran çok kötü geliyorsun maça çıkıyorsun çok basit ya hepimiz insanız.”*

“Kral Benim Havası”: Katılımcıların tamamı hakemlerin maç içinde yer yer kendini üstün gören tavır sergilediğini dile getirmiştir. 1. Küme Amatör Antrenör Hasan bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

1.K.A.A. Hasan: *“İdeal bir hakemin mütevazı olması gerekir her şeyden önce, sosyal olması lazım ama tabi biz devamlı onlarla iç içe olduğumuz için çok yaşadığımız şeyler var. Onlarda bir kompleks hakim, sahanın içinde tabi onlara da fazla suç bulmamak lazım,*

onlarında eğiticileri var. Onları daha olmadan fırında ekmek pişmeden sürmek gibi bir şeydir bu. Kural bilmez futbolu bilmez ama maç yönetiyorlar. Onlarda şimdi sahaya çıktıkları zaman buranın kralı benim havasındalar.”

Araştırmacı: “Yani hafif bir egodan bahsedebilir miyiz?”

1.K.A.A. Hasan: “Tabi yüzde yüz kompleks var ego var yüzde yüz.”

“Eziklik”: Katılımcıların tamamı futbolun içinden gelmeyen futbol oynamamış olan hakemlerin mevcut olduğunu dile getirmiştir. Katılımcılardan Süper Amatör Yönetici Salim bu durumun hakemlerde ezikliğe sebep olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

Araştırmacı: “Hocam benim söyleyeceklerim bu kadar sizin eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?”

S.A.Y. Atakan: “Yo hayır ama bu bilgileri hakemlere iletmenizi isterim, onların sayesinde çok puan aldığımız oldu verdiğimiz oldu ama hoş olamadı. Türk futbolu adına kötü oluyor. Şimdi hakemlerin çoğu top oynamamışlar benim burada oynatmadığım topçular gittiler hakem oldular, şimdi içinde kalmış ezikliği var bu ezikliği senden benden çıkarmak isteyebilirler. En tehlikeli insan ezik insandır. Düşmanım olsun ama ezik olmasın.”

Araştırmacı: “Hocam çok güzel özetlediniz teşekkürler iyi çalışmalar.”

3.3. Kategori 3 (Türkiye’de Hakemlik Süreci)

3.3.1. Eğitim ve Sistem

Futbolcu, antrenör ve yöneticilere göre Türkiye’de futbol hakemliği süreci, eğitim ve sistem açısından nasıldır?

Çalışmanın bu bölümünde 3. Kategori olan Türkiye’deki Hakemlik Süreci, Eğitim ve Sistem Teması altında değerlendirilmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre

elde edilen bulgular şu şekildedir: “Saha İçi Yönetime Yönelik Eğitimin Olmaması”, “Kural Bilmeme”, “Yetersiz Eğitim”, “Babadan Oğula Geçme”, “Kariyer Planlaması”.

“Saha İçi Yönetime Yönelik Eğitimin Olmaması”: Katılımcıların tamamı futbol hakemlerinin yeterli ve uygun eğitimi almadığını dile getirmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların en çok eleştirdiği konular arasında olan hakemlerin saha içi yönetime yönelik uygulama eğitimi olmaması durumunu 1. Küme Amatör Yönetici Kartal şu şekilde eleştirmiştir:

1.K.A.Y. Kartal: “Maalesef yani eğitim yok diyorum bakın söylemiştim. Yani eğitimden ziyade hakemin saha içinde yönetimine yönelik eğitim yok. Otoriter diyorsun kendi kendine çıkıyor orada kardeşimiz sanki orada tamam hâkimsin ama orada tüm hakları gasp edecek bir durumda da değilsin yani. Sen maç yöneteceksin. Bazıları bu olayı yanlış anlıyor. Atarım keserim lüzumsuz sarı kartlar çıkıyor ondan sonra kırmızı kartlara kadar gelince ortalık birbirine giriyor ondan sonra ne maç kalıyor ne şey kalıyor. Darplar oluyor bilmem şeyler oluyor olmaması lazım.”

“Kural Bilmeme”: Katılımcılardan bazıları özellikle amatör seviyedeki maçlarda kural bilmeyen hakemlerin mevcut olduğunu dile getirmişlerdir. Bu doğrultuda 1. Küme Amatör Antrenör Hasan görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

1.K.A.A. Hasan: “İdeal bir hakemin mütevazı olması gerekir her şeyden önce, sosyal olması lazım ama tabii biz devamlı onlarla iç içe olduğumuz için çok yaşadığımız şeyler var. Onlarda bir kompleks hakim, sahanın içinde tabii onlara da fazla suç bulmamak lazım, onlarında eğitimcileri var. Onları daha olmadan fırında ekmek pişmeden sürmek gibi bir şeydir bu. Kural bilmez futbolu bilmez ama maç yönetiyorlar.”

“Yetersiz Eğitim”: Katılımcıların tamamı hakemlerin aldığı veya alamadığı eğitimi eleştirmektedir. Katılımcılar gerek teorik gerekse uygulamalı eğitim noktasında görüş beyan etmişlerdir. 2. Lig Yönetici Ender hakemler psikolojik eğitim noktasında yetersiz olduklarını şu şekilde ifade etmiştir:

2.L.Y. Ender: “Ama yeni hakemliğe başlamış veya alt liglerde genç yaşta hakemlik yapmaya başlamış bunu yukarıya taşıma hevesinde olanlar bundan biraz daha fazla etkileniyorlar yani taraftar yukardan

baskı yaptığında çok fazla sayıca olmamakla beraber gördüm yani. 3-5 maçta taraftarın bağırmasından etkilenip bir sonraki kararını ona göre düzenleme ihtiyacı içinde hisseden hakem gördüm. Yani bu doğal bir refleks mi bence eğitim eksikliği bence eğitimle bunun düzeltilmesi gerekir yani bu durum o adamın art niyetli veya dürüst olmadığını göstermiyor ama sadece bu tür olaylara karşı nasıl davranması gerektiğinin psikolojik eğitiminin yetersiz olduğunu gösteriyor.”

Süper Amatör Yönetici Kerim ise hakemlerinde futbolcular gibi temel eğitim noktasında eğitim düzeylerinin düşük olduğunu bu sebepten dolayı saha içinde sorunlar yaşandığını vurgulamıştır:

S.A.Y. Atakan: *“Kötü, kötü gene ben kendi ligimizle alakalı konuşuyorum. Üst tarafları konuşmak bizim şeyimize değil haddimize e kötü çünkü bizim hakemlerimizin gerekli eğitimi aldığını düşünmüyorum. Bir psikoloji eğitimi aldığını düşünmüyorum. Çocukların sahadaki davranışları hakkında bir fikir sahibi olduklarını düşünmüyorum. Sadece maça çıkarken dostluk barış Allah yardımcınız olsun deyip bu şeyi kurtarmaz yani 22 tane çocuk burada ki bizim oynayan çocuklarımız 18 ile 25-26 yaş arasında 28 30 yaşında oynayan çocuklar var arasında. Şunu da söylemek lazım bizim çocuklarımızda minimum onlar kadar eğitim düzeyi de düşük. Yani lise mezunu üniversite mezunu topçu sayısı ve ortaokul mezunu topçu sayısını değerlendirmeye katacak olursak bu seviye düşük bu çocuk doğal olarak kendini başka şekilde ifade etmeye çalışıyor ifade tarzı değişiyor. Bu da etkiliyor hakeme karşı olan davranışını etkiliyor. Hakemlerinde ama bir o kadar da hakemlerinde eğitimi düşük. O da hakemde kendini ispatlamaya çalışıyor o da ters tepiyor. Yani çok başarılı değiller o anlamda.”*

“Babadan Oğula Geçme”: Katılımcıların büyük bir çoğunluğu hakemlikte birçok hakemin çocuklarının da hakemlik yapmasını eleştirirken durumun gereğinden fazla görüldüğünü görüşlerinde dile getirmişlerdir. 2. Lig Yönetici Ender bu durum hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

2.L.Y. Ender: *“Var, bir şey daha var; ben hakemlikte babadan oğula geçme saltanat gibi bir şeyi kabul etmiyorum. İşte örnek vereyim isimleri rencide ederek söylemeyelim Talat Tokat, Metin Tokat, Serdar Çakır, Cüneyt Çakır böyle bir şey yok. Yani baba hakemse oğlu da hakem olmak zorunda değil. Olabilir belki baba tecrübelerini oğluna aktarmıştır. Ama gerçekten hak ediyorsa gelsinler hak etmiyorlarsa sırf isimleri ve etiketleri kullanarak üst klasmanda yer bulmaya*

çalışmasınlar. Çünkü aşağıda çok yetenekli ama bir o kadar da arkası olmayan sesini duyuramayan veya kendini öne atamayan insanlar var. Onların önü kapanıyor. Sonrada diyorlar ki biz hakem ithal etmek istiyoruz ne gerek var. Abi aşağıda gencecik çocuklar var görüyoruz çok yetenekli insanlar var. Sen onların önünü aç ha senin oğlun da hakem olsun ama başarısız bu işi kıvıramıyorsa senin kafandaki ideale senin kafandaki fikre veya düşünceye yanaşamıyorsa onu yapamıyorsa o zaman sen kendi oğluna diyeceksin oğlum bu iş sana göre değilmiş sen şöyle bir kenara çekil falan diye. Bu böyle olmalı bence ama bundan mustaribim kişi olarak çok rahatsızım. Ben sanatçıyım oğlumda sanatçı mesela Türkiye 'de böyle bir uygulama var niye belki benim sesim kötü. Baba futbolcu oğlu da futbolcu baba 10 numara yetenekli ama oğlu değil, Juan Crouf oğlu Jordi Crouf işte az bir itelemeye nereye kadar gitti Barselona 'ya kadar gitti yarım sezon anca oynadı işte. Çünkü yok. Bir yerde insanın kendisine bakar her şey.”

“Kariyer Planlaması”: Katılımcılardan bir tanesi hakemlere düzgün bir kariyer planlaması yapılmadığını yapan kişiler ve kurumların ise bu işi daha nesnel ve objektif yapmaları gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

S.A.Y. Atakan: *“Valla, sizin kaçırmış olduğumuz, bu önemli olan nokta kişilerin ağızından çıkartmak lazım. Hem hakemlik kurumunun hem futbolun hem sporun daha iyi olabilmesi için daha akıllı daha uslu daha profesyonel daha başarılı olmak için, insanların ağızından çıkacak iki kelimeye göre çocukların veya hakemlerin, topçuların kariyerlerini gelecekte kazanacakları parayı hayatlarını devam ettirmeleri söz konusuysa o çocuklarda doğal olarak hata yapacaklardır. Bunlardan onları birebir suçlamıyorum niye böyle diyoruz elbet te kızıyoruz ama çokta haksız da bulmuyorum. Evet böyle yapıyorlar doğru mu değil yanlış mı sonuna kadar yanlış ama bu çocukları ona muhtaç ediyorsunuz siz. Yani sen bir çocuğa sonraki hafta maça verilecek 300-500 lira para kazandıracakım diye takım katlettiriyorsan bu çocuğun suçu değil hakemin suçu değil yani o hakem burada en masum adamdır yani. Onun dışında bu sistemin düzelmesi lazım. Ölçme değerlendirme ve kariyerin kariyerde ilerlemenin daha nesnel daha objektif daha genel geçer belirli kıstaslara göre olması ki herkes bu işi götürsün.”*

4. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde içerik analizi ile elde edilen bulguların tartışılması ve yorumlanmasına yer verilmiştir. Tartışma ve yorum, bulguların sunulduğu sıra ile paralellik göstermektedir. Ancak tartışma bölümünde, bulguların birbiriyle ilişkili olması sebebiyle, bulgular her biri ayrı bir başlık altında değerlendirilmemiş, kategorilerin altındaki ilgili temalar ile bir bütün olarak ele alınmıştır.

4.1. Hakemliğin Temel Özellikleri (1. Kategori)

4.1.1. İdeal Hakem

Alan yazında ideal hakemin nasıl olması gerektiğine yönelik birçok çalışma mevcuttur. Guillen ve Feltz (2011)'e göre ideal bir futbol hakemi futbol kurallarını iyi bilmenin yanında tutarlı, kararlı, eşit, dürüst, sakin, güven veren ve fiziksel kondisyonu yüksek olmalıdır. Bu özellikler ışığında alanyazına baktığımızda Kruger ve Ark. (2012)' ye göre hakemlerin stres faktörleri olarak en yüksek oranda fiziksel kondisyon bulunurken, devamında rol-kültür çatışmaları, başarısızlık korkusu, kişilerarası çatışmalar, zaman baskısı ve fiziki zarar görme en yüksek oranlı stres faktörleri olarak bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında hakemlerin stres yaşadığı hususlar aslına bakıldığında ideal bir hakemin olmazsa olmazları olarak ta düşünülebilir. Grunski (2011)'e göre ise ideal bir hakeminin özellikleri dürüstlük, cesaret, özgüven, kararlılık, tutarlılık, soğukkanlılık, alçak gönüllülük, insan doğasını anlama ve olayları kontrol edebilme becerisi olarak ifade edilirken Türkçe 'ye çevrilen başka bir çalışmada tutarlılık, uyum, kararlılık, denge, dürüstlük, yargılama, güven ve motivasyon / haz şeklinde ifade edilmektedir (Ekmekçi, 2011). İyi bir hakemin nasıl olması gerektiği doğrultusunda alan yazın incelendiğinde araştırmanın bulguları ile ilgili bir çelişkiye

rastlanmamaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusundaki ideal hakem algısı başka kaynaklarla benzerdir. Kaynaklardan tek farklı olarak değerlendirebileceğimiz konu katılımcıların futbol hakemlerini futbol oynamış olması gerektiğini savunurken alinyazında bu konuyla ilgili bir sınırlama yoktur. Her ne kadar alan yazın hakemler ilgili branşı daha önce yapmış olmalı gibi bir bilgi vermese de yapılan bazı çalışmalar bunun aksinin savunulmasına sebep olabilir. Farklı branşlardaki hakemlerin kaygı düzeylerini inceleyen bir çalışmada geçmişinde spor yapmış ve ilgili branşta sporcu olarak aktif olmuş hakemlerin kaygı düzeyleri daha önce sporcu olmayan hakemlere göre daha düşük çıkmıştır (Taşmektepligil ve Ark. 2004).

Çalışmadaki 18 katılımcının tamamının hakemlerin futbol oynamış olması gerektiğini savunması dikkate alındığında yukarıdaki elde edilen kaygı ile ilgili sonuca göre mantıklı ve geçerli bir görüş olduğu savunulabilir. Bunun yanında yapılan çalışmada katılımcıların tamamı ideal bir hakemin mütevazi olması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda da alan yazında bir takım bilgilere rastlanmaktadır. Yine Grunski (2011)'e göre elit bir hakemin bulunduğu seviyeyi koruyabilme adına mütevazi olması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda katılımcıların mütevazilik doğrultusunda görüşleri alan yazınla ters düşmemektedir. Bunu dışında katılımcıların dile getirmiş oldukları adaletli, lider, tarafsız, dürüst, güler yüzlü, taviz vermeyen, seyirciden etkilenmeyen, takım gözetmeyen, otoriter, iyi iletişim kuran, baskıyı kaldırabilen, iyi niyetli, hoşgörülü, iyi gözlemleyen gibi özellikler alan yazında farklı şekillerde ifade edilse de karşılık bulmaktadır. Özellikle hakemlerden beklenen en önemli özelliklerden birisi olan iyi iletişim alan yazında geniş bir yer bulmaktadır. Alan yazında hakemin kelimeleri iyi seçmesi yapıcı bir iletişim stiline olması gerektiği vurgulanırken en çok üzerinde durulan konulardan birisi ise hakemin sözsüz iletişim becerisidir (Eroğlu, 2013). Genel olarak değerlendirilecek olursa katılımcıların algısındaki ideal hakem profili ise alanyazındaki hakem profili çelişmemektedir. Bu bağlamda katılımcıların görüşlerinin makul ve kabul edilebilir olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2. Türkiye’deki Mevcut Hakemlerin Durumu (2. Kategori)

4.2.1. Etkilenme

Hakemleri etkileyen birçok faktör vardır. Alan yazında bu faktörler genel itibariyle kişisel ve sosyal faktörler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kişisel faktörler kişilik özellikleri, reaksiyon zamanı, deneyim, kaygı, dikkat gibi kavramları kapsarken sosyal faktörler seyirciden, futbolcudan, ev sahibinden ve medyadan etkilenmeyi kapsamaktadır (Bayar Koruç, 2013). Katılımcıların tamamı hakemlerin bu faktörlerden etkilendiklerini dile getirmiştir. Özellikle Türkiye’de taraftar kitlesinin hakem üzerindeki etkisinin aşırı derece olduğu katılımcıların görüşleri arasındadır. Katılımcıların bu noktadaki görüşlerinin alan yazın desteklemektedir. Lane ve Ark. (2006) ‘da yapmış oldukları nitel bir çalışmada hakemlerin görüşlerini almışlardır. Araştırmaya dahil edilen bütün hakemler taraftardan etkilendiklerini dile getirmiştir. Basketbol hakemleri üzerine yapılan bir başka çalışmada ise hakemlerin seyircinin sadece baskısından değil sayısının azlığından veya çokluğundan da etkilendikleri ortaya çıkmıştır (Aktaş ve Ark. 2011). Basketbol hakemleri üzerine yapılan başka bir çalışmada ise 6 hakem ile yapılan görüşmeler sonucu hakemleri strese sokan, onları etkileyen faktörler olarak motivasyon, tecrübe eksikliği, bireysel hazır bulunuşluk, bireysel gelişmişlik düzeyi, hata yapma korkusu, hakemin psikolojik durumu, kendine güven eksikliği, fiziksel durum ve müsabakanın zorluk dercesi, çevresel faktörler, seyirci baskısı, partner, fiziksel ve sözel saldırı, medya, antrenör, oyuncu ve idareci baskısı, güvenlik ve sağlık önlemlerinin olmaması, salonun fiziksel durumu son olarak başarı değerlendirmesi ve adil olmama durumları ortaya çıkmıştır (Ekmekçi 2008).

Futbol hakemleri üzerine yapılan bir çalışmada ise seyirci sesinin hakemlerin kararları üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma iki farklı hakem grubu üzerinde gerçekleşirken birinci gruba sesli maç görüntüleri izletilmiştir. Diğer gruba ise aynı pozisyonlar sessiz olarak izletilmiştir. Sonuç olarak sesli görüntü izletilen hakem

gurubunun kararlarını sessiz izleyen gruba göre daha fazla ev sahibinden yana kullandığı ortaya çıkmıştır (Nevill ve Ark. 2002). Bu çalışmanın aksine Satman (2014) 149 hakem üzerinde yapmış olduğu bir çalışmada taraftar sesinin hakem kararlarına etkisi noktasında iki gurup arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Pozisyonlar tek tek incelendiğinde bazı pozisyonlarda görüntüleri sesli izleyen hakemlerin kararları ile sessiz izleyen hakemlerin kararları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ancak alan yazındaki bilgiler ve bulgular dikkate alındığında futbol antrenörü, yönetici ve futbolcuların hakemlerin seyirciden etkilendiği hakkında görüşleri genel olarak karşılık bulmaktadır. Hakemler seyirciden etkilenmenin yanında ev sahibi takımdan da etkilenmektedir. Çalışmamızda katılımcıların hepsi özellikle zorlu deplasmanlarda hakemlerin ev sahibinden etkilendiğini vurgulamıştır. Alan yazında bu doğrultu yapılan çalışmalar bulguları desteklemektedir. Nevill ve Holder (1999)'a göre ev sahibi olmanın ciddi avantajı vardır bu avantaj ise yapılan çalışmaya göre en çok futbolda görülmektedir. İncelenen 40493 futbol maçına göre ev sahibi takımların galip gelme yüzdeleri 68.3'tür. Türkiye'de 10 sezonda oynanmış olan 3060 maç incelendiğinde ise ev sahibi olma avantajı % 60,07 olarak bulunmuştur (Göral, 2015). Benzer bir çalışmada yine Süper Lig'deki 1996-2009 yılları toplamda 13 sezon ev sahibi ve deplasman takımları toplamda attıkları goller, aldıkları sarı ve kırmızı kartlar aynı zamanda verilen penaltılar açısından incelenmiştir. Buna göre ev sahibi takımların maçlarının %63'ünü kazandığı, daha fazla gol attığı, daha az sarı kart gördüğü, daha az kırmızı kart gördüğü ve daha az penaltı cezası aldığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Esenyel, 2010). Bu bilgiler dikkate alındığında katılımcıların hakemlerin ev sahibi takımdan etkilenmesine yönelik görüşleri alan yazını desteklemektedir.

Hakemin futbolcudan etkilenmesi ise hakemi etkileyen sosyal faktörler arasındadır. Katılımcılar hakemlerin gerek amatör düzeyde gerekse profesyonel seviyede futbolcudan etkilendiklerini dile getirirken alan yazında da bu doğrultuda bilgilere rastlanmaktadır. Hakemler oyunculardan olumsuz etkilenip oyuncuyla ters düşmenin yanı sıra aksi bir şekilde oyuncuya sempati duyarak oyuncu lehine hareket edebilmektedirler. Yapılan nitel bir çalışmada hakemler sözlü mülakat esnasında oyuncuların baskısı ve davranışlarından dolayı olumsuz etkilendiklerini dile getirmişlerdir (Zekioğlu ve Ark. 2011). Bunun tam tersi olarak ise Lehman & Reifman

(1987)'ye göre hakemler yıldız oyuncu ve yıldız olmayan oyunculara yönelik verdikleri kararlar açısından incelenmiştir. Çalışmanın souncunda hakemler yıldız oyuncuların aleyhine daha az faul çalarken yıldız olamayan oyuncuların aleyhine daha fazla faul çalmışlardır. Bu durum hakemlerin yıldız oyunculardan etkilenecek onların lehine hareket etmesi olarak yorumlanmıştır. Görüldüğü üzere alan yazın ve çalışmanın bulguları incelendiğinde hakemin sporcudan etkilenmesi olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Yapmış olduğumuz çalışmadaki bulgularda da katılımcılar futbol hakemlerinin yıldız veya tecrübeli oyunculardan etkilenecek onların lehine hareket ettiklerini veya oyunculara sinirlenip onlara karşı olumsuz tutumlar sergilediklerini dile getirmişlerdir.

Hakemler her spor branşında medyanın konusu olabilmektedirler. Özellikle futbolun popülerliği göz önüne alındığında futbol hakemleri de medyanın önemli konuları arasında yer alabilmektedir. Özellikle Türkiye'de hakemler önemli maçlar öncesinde günler öncesinden bile tartışma konusu olmaktadır. Hakemler sadece futbol açısından değil siyaset açısından bile tartışılabilirler (Kızılyalı, 2015). Futbol hakemlerinin bu kadar tartışıldığı bir ortamda hakemlerin medyadan etkilenmelerini kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim çalışmadaki bulgularda hakemlerin medyadan kesinlikle etkilendiği doğrultusundadır. Ayrıca araştırmanın bulguları alan yazında da destek görmektedir. Futbol hakemlerinin tehtide ve fiziksel saldırılara bakış açılarını inceleyen nitel bir çalışmada üst klasman hakemi olan bir katılımcı medyanın hakem kararlarını etkilemeye çalıştığını dile getirirken gazete okumama kararı aldığını yöneticilerin açıklamalarının kendisini etkileyeceğini ve daha önce bu sebepten dolayı ciddi yanlışlar yaptığını dile getirmiştir (Zekioğlu ve Ark. 2011). Friman ve Ark. (2004)'e göre ise hakemler maçların medyanın takibi altında olmasının sürekli pozisyonlar üzerine tartışma yapılmasının hakemlere yönelik rahatsız edici bir durum olduğu görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse futbol hakemleri seyirciden, ev sahibi takımdan, futbolcudan ve medyadan olumlu veya olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Katılımcıların bu doğrultudaki görüşleri alanyazında da destek bulmaktadır.

4.2.2. İletişim

Hakemlerin en önemli silahlarından birisi olan iletişim bir hakemde bulunması gereken en önemli özelliklerden birtanesidir. Özellikle futbol hakemleri saha içerisinde çok az konuşmasına rağmen çevresindekilerle fazlasıyla iletişim halindedir. İyi bir hakemin etkili iletişim yöntemlerini iyi bilmesi saha içi yönetiminde etkili olabilmesi açısından önemlidir. Alan yazında hakemlerin iletişim becerileriyle ilgili çeşitli bilgiler mevcuttur. İyi bir hakemde bütün iletişim becerilerinin yanı sıra dinleme beceresi, sözlü iletişim özellikle sössüz iletişim ve beden dili çok önemlidir (Steffen, 2011). Ancak araştırmanın bulgularına göre Türkiye'deki hakemlerin iletişim noktasında özellikle amatör seviyede ve televizyonların vermediği maçlarda ciddi eksikliklerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların görüşlerine göre Türkiye'de karşısındaki kişiyi dinlemeyen hatta muhattap olmayan hakemler vardır ki iletişimin en önemli özelliği dinlemektir (Van der Molen & Gramsbergen-Hoogland, 2005). Bunun yanı sıra katılımcılar Türkiye'deki hakemlerin sert davranabildiklerini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak oyunculara küfür eden hakemlerin olduğu vurgulanmıştır. Bu durum ise hiçbir şekilde gerek insani gerekse hukuki açıdan kabullenemeyecek bir durumdur. Bu tür olumsuz davranışlara ek olarak Türkiye'deki futbol hakemlerinin çevresindekileri umursamadığı ve bağırarak otorite sağlamaya çalıştığı da katılımcılar tarafından bildirilmiştir. Bu bağlamda alanyazın dikkate alındığında katılımcıların görüşlerine göre futbol hakemleri amatör seviyedeki ve televizyonda yayınlanmayan maçlarda etkili iletişim yöntemlerine göre kesinlikle yanlış olan davranışları sergiledikleri ortaya çıkmaktadır.

4.2.3. Duygu Yönetimi ve Duygusal Zeka

Duygusal zeka ve ve duygu yönetimi üzerine birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan birinde duyguların, duygusal zekanın ve duygu yönetiminin liderliğe etkisi ve organizasyonlarda etkileri araştırılmış hatta organizasyonların dahi

duygularının olabileceği ileri sürülmüştür (Bolton, 2005). Duyusal zeka ve yönetimi iyi bir yöneticide bulunması gereken önemli bir özelliktir. Tolegenova, ve Ark. (2015)'te yapmış olduğu duygusal zekanın, lider olarak yönetime, kişilerarası ilişkiye ve iletişime olan etkisi ve arasındaki ilişkiye yönelik bir çalışmada ise duygusal zeka ne kadar yüksek ise organizasyonel becerilerin, iletişim becerilerinin ve empati becerisinin o derece iyi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak katılımcıların görüşlerine göre bu noktada Türkiye'deki hakemlerin çok da başarılı olduğu söylenemez. Katılımcıların tamamı Türkiye'deki futbol hakemlerinin duygusal zekâsı ve duygu yönetimleri noktasında olumsuz görüşler beyan etmişlerdir. Katılımcılar özellikle bazı hakemlerin duygularını saha içi yönetimlerine yansıtıklarını ve bu doğrultuda karar verdiklerini dile getirmişlerdir. Birçok antrenör ve futbolcu hakemlerin maç içinde konuşmaları sevmediğini ve bu kişilere sert davrandığını dile getirmiştir. Hatta futbolculardan bir tanesi isterse hakemi etkileyerek kendi tarafına çekebildiğini itiraf etmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların hakemlerde sakinliğini kaybetme, panik yaratma, intikam alma, kontrolden çıkma, duygusallaşma, futbolcuya sempati duyma, futbolcuya gıcık kapma, eşitlik duygusunu kaybetme ve ön yargı gibi durumların ortaya çıktığını vurgulamışlardır. Başka bir ifadeyle katılımcıların görüşlerine göre Türkiye'deki futbol hakemleri duygu yönetimi noktasında başarılı değillerdir.

4.2.4. Çatışma Yönetimi

Tarihsel gelişim açısından bakıldığında geleneksel, davranışçı ve etkileşimci olmak üzere üç yaklaşım altında incelenebilen çatışma yönetimi insanlar arasında çıkan çatışmaların yarattığı sonuçları en aza indirme olumsuzlukları olumluya çevirme ortaya çıkan problemleri çözümlüyerek doğruya ve daha iyiye ulaşma çabası olarak da tanımlanabilir (Sunay, 2016). Futbol branşında doğası gereği sürekli çatışmaya müsait olması sebebiyle bütün futbol maçları her an bir çatışmanın olabileceği alanlardır. Futbol maçı esnasında çatışma kimlerin arasında olursa olsun hakemi direk etkilemektedir. Bu açıdan bir futbol hakemi sürekli çatışmanın içinde olmak

durumundadır. Futbol hakemi görevi gereğide bu çatışmaları yönetmek durumundadır. Ancak yapılan çalışmada katılımcılar hakemlerin çatışma yönetimleriyle ilgili genel olarak olumsuz görüş beyan etmişlerdir. Bu görüşler Türkiye'deki hakemlerin çatışma yönetimi noktasında yetersiz, kenara çekilme, kolayca kaçma, sorumluluk almama, oyundan kopma, alakasız oyuncuyu atma ve korkma şeklinde ortaya çıkmıştır.

Alan yazında hakemlerin çatışma durumlarını iyi yönetebilmeleri adına önemli bilgiler vardır. Bible (2011)'e göre hakemin çatışma yaşayabileceği kişiler şu şekildedir: Oyuncuların velileri ile çatışma, oyuncular ile çatışma, antrenörler ile çatışma ve yöneticiler ile yaşanan çatışma. İyi bir futbol hakeminin bu grupları tanınması ve ona göre davranması gerekmektedir. Çatışmalarda çatışmayı kötü sanarak kaçmak, benim isteklerim ve dediklerim daha önemli ve yalnızca bir kişi kazanabilir düşüncesiyle hareket etmek çatışmayı kavgaya dönüştürebilir. Örneğin hakemin yalnızca bir kişi kazanabilir oda benim demesi yerine ikimizde kazanabiliriz demesi daha faydalı olabilir (Koruç, 2013). Bu açıdan bakıldığında futbol hakemlerin her çatışma esnasında kenara çekilmesinin ve sorumluluk almamasının yanlış olduğu savunulabilir. Buna ek olarak iyi bir hakemin maç esnasında kolayca kaçmaması ve korkmaması gerekir. Katılımcılar özellikle alt liglerdeki maçlarda bu tür durumların çok görüldüğünü savunmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'deki hakemlerin çatışma yönetimlerinde yetersiz kalmalarının sebepleri arasında cesaret faktörü gösterilebilir.

Aslına bakıldığında çatışmanın önlenmesi veya yönetilmesi çok zor bir şey değildir. Sadece uygun yönetimi uygun zamanda uygun yerde uygun şekilde yapmak gerekir. Bible (2001)'e göre çatışmayı önlemenin yolları zihni boşaltmak, katılımcıları tanımak, tarafsız kalmak, kişisel algılamamak, nelere karşılık verebileceğine karar vermek ve oyunu içeriğini anlayabilmektir. Ancak alanyazın da dikkate alındığında Türkiye'deki hakemlerin bu noktada yer yer ciddi sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Bu duruma örnek olabilecek bir durum Galatasaray Trabzonspor maçında yaşanmıştır. Hakem hataları ve yanlış yönetimi maçın önüne geçerek futbol dışında birçok olayın meydana gelmesine ve haftalarca tartışmalara sebep olmuştur. Maç damgasını vuran

hareket Trabzonsporlu bir futbolcunun hakemin çatışma anında elindeki kırmızı kartı olarak hakeme göstermesi olmuştur (haberturk.com, 2016). Kısaca özetlemek gerekirse katılımcılara göre Türkiye’deki futbol hakemlerinin çatışma yönetimlerinde yer yer ciddi sıkıntıları vardır.

4.2.5. Grandiyöz Kişilik

Çalışma sürecinde katılımcıların tamamının en çok şikayetçi olduğu ve olumsuz görüş beyan ettiği noktalardan birisi Türkiye’de futbol hakemlerinin saha içinde kendini üstün gören tavırlar sergilemesi olmuştur. Bu noktadaki görüşler doğrultusunda narsismin bir türü olan grandiyöz kişilik adlı tema altında değerlendirme yapılmıştır. Katılımcıların görüşlerine göre Türkiye’de futbol hakemleri ukala, kendini üstün gören, kompleksli, egosunu tatmin eden, kabadayılık yapan, kral benim havasında hareket eden insanlardır. Hatta yerine göre bazı hakemlerin ezik bir kişiliğe sahip olduğuda katılımcılar tarafından düşünülmektedir. Hakemlerin otorite sağlama adına sahanın mutlak hakimi olma gibi özelliği vardır. Ancak bu yetki ve gücün insanı farklı duygulara sevk ettiği düşünülebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde daha önce belirtildiği gibi iyi bir hakemin en büyük özelliklerinden birisinin mütevazı olmasıdır. Aslına bakıldığında hakemliğinde bir örgüt ve organizasyon olduğunu düşünürsek bu durumu örgütsel davranışta kişilik başlığı altında değerlendirmek daha açıklayıcı olabilir. Bu doğrultuda yapılan birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan birtanesinde kişiliğin karanlık yönünün üretkenlik karşıtı davranışlara etkisi araştırılmış ve sonuç olarak narsistik kişilik özelliğinin üretkenlik karşıtı davranışları negatif yönde etkilediği ortaya çıkmıştır (Kanten ve Ark. 2015).

Buna ek olarak hatasını kabul eden ve özür dileyen hakemlere yönelik bakış açılarının incelendiği bir çalışmada hatasının kabul eden ve özür dileyen hakemler daha transformasyonel ve gelişime açık bulunmuştur. (Tucker ve Ark. 2006). Buna ek

olarak zirvedeki bir hakemin bulunduğu konumu koruyabilme adına dikkat etmesi gereken en önemli hususlar Grunski (2011)'e göre aşırı özgüvenli olmamak, inatçı olmamak ve antagonist olmamaktır. Narsismin iş doyumuna üzerine de etkisi vardır. Bu doğrultuda yapılan bir çalışmada 105 yönetici çalışmaya dahil edilmiştir. Yöneticilerin büyük bir çoğunluğunun narsistik eğilimlerinin olduğu saptanmış ve bu tür yöneticilerin iş doyum düzeyleri düşük çıkmıştır (Timuroğlu & İşcan, 2008). Futbol hakemlerinin de yönetici olduğu göz önünde bulundurulduğunda saha içi yönetimlerinde sorun yaşamama ve işlerinden zevk alabilme adına narsistik tavırlar sergilememeleri gerektiği savunulabilir.

4.3. Türkiye'deki Hakemlik Süreci (Kategori 3)

4.3.1. Eğitim ve Sistem

Yapılan çalışma daha çok futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerine yöneliktir. Ancak katılımcıların tamamının Türkiye'deki hakemlik sürecinin gerek eğitim gerekse organizasyon olarak eksik ve sorunlu olduğuna dair görüşler beyan etmesi böyle bir kategori ve tema oluşmasına sebep olmuştur. Kavramsal çerçevede daha önce bildirildiği üzere Türkiye'de hakem olma süreci kurslar aracılığı ile olmaktadır. Ancak bu kursların niceliği ve niteliği tartışma konusudur. Örneğin hakemlik başvurusu alınırken futbol oynamış olma şartı koşulmamaktadır. Ancak katılımcıların en çok şikâyetçi oldukları konular arasında birçok hakemin daha önce futbol oynamamış olması gelmektedir.

Katılımcılar görüşmeler esnasında sık sık birçok hakemin futbolu bilmediğini ve futbolcuların psikolojini anlamadıklarını dile getirmiştir. Katılımcıların şikâyetçi olduğu bir diğer konu ise hakemliğe yeni başlayan kişilere saha içi uygulama eğitimi

verilmeden direk ma verilmesidir. Futbolcular, antrenörler ve yöneticiler futbol hakemlerini eğiten kurumlar ile bu noktada ters düşmektedirler bunun sebebi ise hakemliği yöneten kurumlara göre amatör seviyedeki maçlar acemi hakemlerin uygulama ve kendini geliştirme alanı iken futbolun diğer paydaşları kendilerinin bir deneme veya eğitim aracı olmadıklarını düşünmektedirler. Uygulama eğitiminin olmamasının yanında hakemlere yetersiz eğitim verildiği de görüşler arasındadır. Bunun yanında katılımcıların hakemlerin iyi ynlendirilmediğine ve kariyer planlaması yapılmadığına yönelikte görüşleri vardır. Ankara ilindeki hakemler üzerine yapılan bir çalışmada hakemlerin yabancı dil seviyelerinin yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkarken hakemlerin birçoğunun terfi beklediğini ve bunun genellikle gerçekleşmediğini dile getirmişlerdir. Yine aynı çalışmada hakemlerin hakemliğe yönelmelerinde tanıdıklarının teşviklerinin de etken olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Sunay 1995). Sunay'ın çalışmasından yola çıkarak hakemlik eğitimi ve sisteminde geçmişten günümüze gelen bir takım eksikliklerin hala devam ettiği savunulabilir.

Son olarak her ne kadar futbol hakemlerinden başkasını ilgilendirmiyor gibi gözükse de aslında herkes tarafından tepki gören bir durum vardır ki o da katılımcılara göre hakemliğin babadan oğula geçmesi gibi bir durumun olmasıdır. (blog.milliyet.com.tr, 2016). Katılımcılar bu durumun hakemlik eğitim ve sistemine zarar verdiğini ve hakemlerin yükselmesi noktasında lme ve değerlendirmeyi sübjektif hale getirdiğine yönelik görüşlerin yanı sıra, bu durumun saha içi yönetime kadar etki ettiğine yönelik görüşler mevcuttur. Katılımcıların bu doğrultudaki haklı olduğu savunulabilir. Bu duruma örnek olarak gelişmiş ülkelerdeki hakemlik eğitim sistemleri gösterilebilir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde futbol hakemlerinin eğitimine ciddi önem verilmektedir. Gerek yazılı gerek görsel olarak hakemlerin gelişimi açısından birçok kaynak ve imkn mevcuttur (ussoccer.com, 2016). Buna ek olarak Avustralya Futbol Federasyonu'nun da resmi internet sitesinde hakem kaynakları (referee resources) adlı bölümde futbol hakemlerinin kişisel gelişimi açısından birçok kaynak mevcuttur. Ayrıca bu sitedeki "hakemlik eğitimi ve koçluk kaynakları" isimli bölüm hakemin sadece yöneten bir kişi değil rehberlik eden bir kişi olarak grldğine dair ipuçları bulunmaktadır (footbballaustralia.com.au, 2015). Kısaca özetlemek gerekirse katılımcıların görüşleri doğrultusunda

değerlendirildiğinde Türkiye'deki hakemlik sürecinin verimsiz işlediği düşünülebilir. Bunun sonucu olarak ise saha içi yönetimlerde yanlışlar olmakta ve ciddi tartışmaların ortaya çıkacağı olaylar meydana gelebilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgu ve yorumlara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve bu doğrultudaki ilgili kişilere yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu araştırmada futbolcu, futbol antrenörü ve futbol kulübü yöneticilerinin görüşleri doğrultusunda Türkiye'deki futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerine yönelik görüşleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcılar Ankara ili ile sınırlı olmasına rağmen Türkiye'deki diğer futbol hakemleri içinde geçerli olabilecek sonuçlara ulaşıldığı savunulabilir.

Katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda katılımcıların zihinlerinde ideal hakem profili alan yazındaki ideal hakem ile örtüşürken Türkiye'deki mevcut hakem profili ile örtüşmemektedir. Bunun aksine Türkiye'deki futbol hakemleri katılımcıların görüşlerine göre kişisel ve sosyal faktörlerden aşırı etkilenmekte, iletişim konusunda çevresindekilerle sorunlar yaşamakta hatta yerine göre iletişime bile geçmemekte, duygu yönetimini iyi yapamayarak saha içi yönetimlerine duygularını karıştırmakta, çatışma yönetiminde yetersiz kalmakta ve sorumluluk almamak hatta yer yer korkmakta ve çevresindekilere tepeden bakarak kendini üstün gören tavırlar sergilemektedirler. Son olarak ise katılımcılara göre Türkiye'de hakemlik süreci iyi yönetilmemekte, yanlış uygulamalara rastlanılmaktadır. Hakemlerin birçoğunun futbol oynamamış olmaması, yeterli uygulama eğitim ve teorik eğitim almamaları buna ek olarak hakemliğin babadan oğula geçme gibi bir gerçeğin olması katılımcılara hakemlik eğitim ve sistemdeki işleyiş ve camiada ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmakta ve güven sarsmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu kısımda hakemler ile ilgili konulara ilgi duyan ve bu alanda başka bir çalışma yapmak isteyen meslek elemanları, uzmanlar, akademisyenlere, hakemlere, ilgili kişilere ve kurumlara yönelik bir takım önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Türkiye’deki futbol kültürüne uygun bir ideal hakem profili çizerek bu doğrultuda hakemliği baştan sona her yönü ile ele alan bir kitap yazılabilir.
- Türkiye’deki mevcut hakemlerin durumu etkilenme, iletişim, duygusal zekâ, duygu yönetimi, çatışma yönetimi, kişilik ve karakter gibi birçok açıdan incelenerek Türkiye’deki genel hakem profili ortaya koyulmaya çalışılabilir.
- Bu çalışmadan çıkan bulgular doğrultusunda hakemlerin karakterini, yönetim anlayışlarını ve yönetim stillerini ortaya koymaya yönelik ve daha genellenebilir veriler elde etme adına nicel bir çalışma yapılabilir.
- Türkiye’deki hakemlik süreci organizasyonel anlamda incelenerek aksaklıkları ortaya konulabilir.
- Bu araştırma sadece Ankara’daki kişiler üzerinde yapılmıştır. Türkiye’deki bütün şehirlerde yapılarak daha genel sonuçlara ulaşılabilir.

5.2.2. Türkiye Futbol Federasyonu ve Yerel Temsilciliklere Yönelik Öneriler

- Hakem alımı yapılırken değerlendirme kriterleri ve şartlar tekrar gözden geçirilerek hakemliğe daha uygun karakterdeki insanların alımı sağlanabilir.
- Yeni başlayan futbol hakemlerini uygulama eğitimi vermeden direk maç vermek yerine uygulamalı eğitim vererek ve özel maçlar ayarlayarak deneyim kazandırdıktan sonra resmi müsabakalarda görevlendirilebilir.
- Hakemlerin eğitimleri gözden geçilerek uzaktan eğitim veya kısa süreli kurslar yerine üniversiteler ile koordineli çalışarak daha bilimsel ve uzun vadeli bir eğitim sistemine geçiş yapılabilir.
- Hakemlerin performanslarını değerlendirme ve klasman terfilerini daha tarafsız ve adil yapabilme adına daha nesnel bir ölçme ve değerlendirme sistemine geçiş yapılabilir.

5.2.3. Futbol Hakemlerine Yönelik Öneriler

- Futbol federasyonun mevcut vermiş olduğu eğitimlerle yetinmeyip özellikle yabancı kaynaklara ulaşarak ideal hakemlik noktasında kişisel gelişim amaçlanabilir.
- Kişisel, sosyal ve çevresel faktörlerden etkilenmeme adına psikolojik destek almanın yanında psikolojik performansı artırma adına zihinsel antrenmanlar yapılabilir.
- Futbol kültürünü algılayabilme ve futbolcuların dilinde anlayabilme adına sosyal hayatta hakem kimliğini bir kenara bırakarak gerek maç izleyerek gerekse ilgili organizasyonlara katılarak futbol kültürü

edinilmeye ve futbolcuların bakış açısını anlayabilmeye yönelik aktivitelerde bulunulabilir.

- Futbolun paydaşları ile daha iyi iletişim kurabilme adına özel iletişim dersleri alınabilir.
- Duygu yönetimini daha iyi yapabilme ve duygusal zekâyı geliştirebilme adına profesyonel destek alınabilir.
- Çatışma ve kriz yönetimlerinde daha başarılı olabilme adına daha cesur ve sorumluluk gerektiren yöntemlere başvurulabilir.

ÖZET

Futbol Kulübü Yöneticilerinin Antrenörlerinin ve Futbolcuların Futbol Hakemlerinin Saha İçi Yönetimine İlişkin Görüşleri

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda futbol kulübü yöneticilerinin, antrenörlerinin ve futbolcuların, futbol hakemlerinin saha içi yönetimine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmada derinlemesine bilgilere ulaşabilme adına nitel araştırma deseni tercih edilmiştir. Araştırma grubu 2015-2016 sezonda Ankara ilindeki 6 futbol antrenörü, 6 futbolcu ve 6 futbol kulübü yöneticisinden oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir (Patton, 1987; Akt; Yıldırım, Şimşek, 2013). Bu örnekleme türlerinden yola çıkarak Ankara’da bulunan en az 5 yıldır aktif görev yapıyor olmak ve en az 1. Amatör Kümede mücadele ediyor olmak şartıyla 3 amatör 3 profesyonel futbol antrenörü, 3 amatör, 3 profesyonel futbolcu ve 3 amatör 3 profesyonel futbol kulübü yöneticisiyle görüşülmüştür. Amatör 1. Küme, Süper Amatör, Bölgesel Amatör, 3. Lig, 2. Lig ve Süper Ligden futbolcu antrenör ve yöneticilerle de görüşülürken elde edilen verileri daha genellenebilir kılma adına Ankara ilindeki taşra takımlarıyla da görüşme sağlanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler sonucu ses kaydı yaparak elde edilen veriler daha sonra bilgisayar ortamında yazıya aktarılarak içerik analizi yapılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular 3 kategori ve 6 tema altında değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucuna göre futbol antrenörlerinin, futbolcuların ve futbol kulübü yöneticilerinin zihinlerindeki ideal hakem profili ile Türkiye’deki mevcut hakemlerin

profilinin örtüşmediği bunun yanında Türkiye'deki mevcut hakemlerin sosyal ve çevresel faktörlerden aşırı etkilendiği, duygu yönetimi ve duygusal zeka noktasında sıkıntı yaşadıkları, çatışma yönetimlerini başarılı yapamadıkları ve grandiyöz kişilik özellikleri yansıttıklarına dair sonuçlar ortaya çıkmıştır. Son olarak ise hakemlik eğitimi ve sistemi ile alakalı aksaklıkların olduğu katılımcıların görüşleri arasındadır.

Anahtar Sözcükleri: Futbol Hakemi, İdeal Hakem, Saha İçi Yönetim

SUMMARY

According to the objective of this study soccer coaches, footballers and soccer club manager's thoughts were examined towards soccer referees in field management. Qualitative research design was chosen for the purpose of getting detailed information. The research group consists of 3 professional 3 amateur football club manager, 3 professional 3 amateur football coach and 3 professional 3 amateur footballers (18 participants in total) who have at least compete in 1. Amateur League and have been active in football for 5 years. Criterion sampling and maximum variation sampling method was used. In order to generalize the results, interviews were made with all soccer league divisions' players, coaches and managers 1. Amateur League, Super Amateur League, Regional Amateur League, 3. League, 2. League and Super League. During period of the study there weren't any Ankara teams in 1. League. For that reason, 1. League wasn't included in the study.

Semi-structured questionnaire was used to collect data. The interviews were recorded with professional voice recording machine. Then, the data was transferred to PC storage. After converting the voice recordings to text content, analysis were made. After analyzing the data, results were evaluated under 3 categories and 6 themes. According to results the ideal referee profile in football coaches, footballers and managers mind doesn't match with the profile of the current referees. Results are that current soccer referees in Turkey have problems about social and personal effects, emotional management and intelligence, conflict management. In addition and it is a widespread thought that Turkish soccer referees show grandiose personality signs. Another result is that the Turkish soccer referees education and the system has lots of problems which need consideration.

Keywords: Football Referee, Ideal Referee, Infield Management

KAYNAKLAR

- AKŞAR T (2005). ENDÜSTRİYEL FUTBOL. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- AKTAŞ Z, ZEKİOĞLU A, YAZICILAR İ, ER N (2011). Basketbol Hakemlerinin Verdikleri Kararlara Etki Eden Faktörlerle İlgili Algıların Değerlendirilmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, **1(2)**, 251-259.
- BARONE D F HERSEN M & VAN HASSELT V B(1998). *Advanced Personality*. New York: Springer Science+Business Media.
- BAYAR KORUÇ P (2013). Hakemliğin Sosyal Psikolojisi. G. Sevil içinde, *Hakemlikte Psiko Sosyal Yaklaşımlar* (s. 29-42). Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi.
- BİBLE J (2011). Conflict Management. *Successful Sports Officiating* (s. 93-99). içinde USA: American Sports Education Program.
- BOLTON SC (2005). *Emotion Management in The Work Place* . New York: Pagrave Macmillan.
- CALERO HH (2005). THE POWER OF NONVERBAL COMMUNİCAİTON. Los Angeles: Silver Lake Publishing.
- COTE S, MİNERS CT, MOON S (2006). Emotional Intelligence and Wise Emotion Regulation In the Workplace. W. J. Zerbe, N. M. Ash Kanasy, & C. E. Hartel içinde, *Research on Emotion in Organizations* (s. 1-24). Elsevier.
- CREMER DD (2006). Affective and motivational consequences of leader self-sacrifice: The moderating effect of aoutocratic leadership. *The Leadership Quarterly*, 79-93.
- CZARNA AZ, DUFNER M, CLİFTON AD (2014). The Effects of Vulnerable and Grandiose Narcissism on Liking-Based and Disliking-Based Centrality in Social Networks. *Journal of Research in Personality*, 42-45.
- ÇELİK VO (2013). Müsabaka Yönetimi ve Liderlik. G. Sevil içinde, *Hakemlikte Psikososyal Yaklaşımlar* (s. 3-9). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- DICKINSON KA (2001). Interpersonal Analysis of Grandiose and Vulnerable Narcissim. *The Pennsylvania State University The Graduate School Department of Psychology* . Ann Arbor: Bell & Howell Information and Learning Company.
- DONUK B (2007). LİDERLİK VE SPOR. İstanbul, Türkiye: Ötüken Neşriyat.
- DUVİNAGE C (2012). The Role of Referees in Sports Contest. C. Duvinage içinde, *Referees in Sports Contests* (s. 20-26). Heideberg, Almanya: Gabler Verlag | Springer Fachmedien Wiesbaden .
- EKMEKÇİ R (2008). Basketbol Hakemlerinin Stres Kaynakları İle Stresle Başa Çıkma Yöntemlerinin Tespiti Ve Önleyici Yönetmel Uygulamaların

Geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı Doktora Tezi*. Ankara, Türkiye

- EKMEKÇİ R (2011). İyi Bir Hakemin Özellikleri. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, **2(1)**, 1-5.
- EREN E (2011). YÖNETİM VE ORGANİZASYON (11 b.). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- ERİŞ E (2013). Futbolun ve Hakemliğin Tarihçesi. F. Heper, & O. Sarvan içinde, *Futbol Oyun Kuralları* (s. 3-7). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- EROĞLU E (2013). İletişim Becerileri ve Yönetimi. G. Sevil içinde, *Hakemlikte Psikososyal Yaklaşımlar* (s. 106-136). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- ESENYEL C (2010). Türkiye Profesyonel Süper Liginde Evsahibi Olma Avantajı. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri ve Teknolojisi Programı Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Türkiye.
- EYGÜ H (2009). Spor Psikolojisi ve Türkiye'deki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Psikolojileri Üzerine Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı*. Erzurum.
- FIFA (2015). *Futbol Oyun Kuralları*. Zürih, İsviçre: Uluslararası Futbol Birliği.
- FIFA. (2016). *Futbol Oyun Kuralları*. Zürih: Uluslar Arası Futbol Birliği.
- FRİMAN M, NYBERG C, NORLANDER T (2004). Threats and Aggression Directed at Soccer Referees: An Empirical Phenomenological Psychological Study. *The Qualitative Report*, **4(9)**, 651-672.
- GEZER B (2008). Bünyamin Gezer "Türk Futbolcusu Otorite İstiyor". (M. Uluç, Röportaj Yapan) <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=286&ftxtID=5306>
Erişim Tarihi: 22/02/2016
- GİNİ A, M GREEN R (2013). *10 Virtues of Outstanding Leaders*. West Sussex, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- GOLEMAN D (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- GÖRAL K (2015). Türkiye Futbol Süper Liginde Evsahibi Olma Avantajı. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, **5(14)**, 72-82.
- GRENBERG J (2005). *Kant and the Ethics of Humility*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GRUNSKA J (2011). Officiating as a Lifetime Career. *Successful Sports Officiating* (s. 19-26). içinde USA: American Sports Education Program.
- GRUNSKA J (2011). Officiating Style. *Successful Sports Officiating* (s. 39-42). içinde USA: American Sports Education Program.
- GUİLLEN F, FELTZ DL (2011). A Conceptual Model of Referee Efficacy. *Hypothesis and Theory Article*, 1-5. doi:10.3389

- GUNKEL M, SCHLAEGEL C, TARAS V (2016). Cultural values, emotional intelligence, and conflict handling styles: A global study. *Journal of World Business*, 1-18.
- HEIDER F (1958). *THE PSYCHOLOGY OF INTERPERSONAL RELATIONS*. New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- HİÇYILMAZ E (1995). *TÜRKİYE'DE FUTBOL*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı.
- HUGHES M, PATTERSON BL, TERRELL J B (2005). *Emotional Intelligence in Action: Training and Coaching Activities for Leaders and Managers*. San Francisco: Preiffer.
- HUXLEY A (2005). Consistency In Human Affairs. I. Ajzen içinde, *Attitudes, Personality and Behavior* (s. 24-28). NY, USA: Open University Press.
- ILGAZ M (2013). HİF Hakemliği Kursu. Ankara, Türkiye.
- JUDD PH, MCGLASHAN TH (2005). *A Developmental Model of Borderline Personality Disorder*. Washington: American Psychiatric Publishing.
- KANTEN P, YEŞİLTAŞ M, ARSLAN R (2015). Kişiliğin Karanlık Yönünün Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlarına Etkisinde Psikolojik Sözleşmenin Düzenleyici Rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **29(2)**, 365-391
- KARAGÖZ İ (2005). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- KASHANI MZ (2013). Stressors And Coping Strategies Of Referees In The United States Soccer Federation Leagues. *Doctor of Education Seattle University*. UMI Dissertation Publishing.
- KAŞANI A (2004). *Tasavvuf Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- KILIÇ E (2003). *Kirli Kramponlar Futbol Mafya Siyaset*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- KILLINGER B (2010). *Integrity*. Londra, Kanada: McGill-Queen's University Press.
- KIZILET A (2013). Özel Antrenman Bilgisi. Metin Argan, & Oğuz Sarvan içinde, *Hakemlikte Performans ve İşbirliği* (s. 37-64). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- KOLLER C, BRANDLE F (2015). *A Cultural And Social History of Modern Football*. (D. S. Bachrach, Çev.) Washington D.C.: The Catholic University of America Press.
- KORUÇ Z (2013). Çatışma ve Stres Yönetimi. G. Sevil içinde, *Hakemlikte Psikososyal Yaklaşımlar* (s. 83-100). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- KORUÇ Z (2013). Hakemlik Psikolojisi. G. Sevil içinde, *Hakemlikte Psikososyal Yaklaşımlar* (s. 49-54). Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi.
- KRUGER A, EKMEKÇİ R, STRYDOM G, SURIA E (2012) Stressors Among South African Soccer Officials: A Profile Analysis. *South African Journal for Research in Sport*, **34(2)**, 53-62

- LANE AM, NEVİLL AM, AHMAD NS, BALMER N (2006). Soccer Referee Decision-Making: 'Shall I Blow the Whistle?'. *Journal of Sports Science and Medicine*, 243-253.
- LEHMAN DR, REIFMAN A (1987). Spectator Enfluence on Basketball Officiating. *The Journal of Social Psychology*, 673-675.
- MACIONIS JJ (2013). SOSYOLOJİ (13 b.). (V. Akan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yatıncılık Eğitim Danışmanlık TİC. LTD. ŞTİ.
- MHK (2015). *Hakem ve Gözlemci El Kitabı*. İstanbul, Türkiye: Türkiye Futbol Federasyonu.
- MHK (2015). *Hakem ve Yardımcı Hakem El Kitabı*. Türkiye Futbol Federasyonu.
- NEVİLL AM, HOLDER RL (1999). Home Advantage in Sport. *Sports Med*, 28(4), 221-236.
- NEVILL AM, BALMER NJ, WILLIAM MA (2002). The İnfluence of Crowd Noise and Experience Upon Refereeing Decisions in Football. *Psychology of Sport and Exercise* , 261-272.
- OSKAY Ü (1992). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: İstanbul: Simavi Yayınları.
- PERT C B (1997). *Molecules of Emotion*. New Caledonia, USA: Scribner.
- PETER D, DOBSON S (2010). The İnfluence of Social Pressure and Nationality on Individual Decisions: Evidence from the Behaviour of Referees. *Journal of Economic Psychology*, 181-191.
- PRESTON DL (2007). *365 Steps to Self Coffidence*. Oxford, United Kingdom: How To Books Ltd.
- READHEAD S (2003). *Post-Fandom and The Millennial Blues The Transformation of Soccer Culture* . New York: Taylor & Francis .
- SATMAN C (2014). Futbol Maçlarındaki Seyirci Topluluklarının Sesinin Hakemlerin Kararları Üzerine Etkisi. *Spormetre*, **12(2)** 147-154
- SATMAN C (2015). Futbolda Hakim Olma Sanatı. T. Çağlar içinde, *Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Akın Ataksoy Armağamı* (s. 659). Ankara, Türkiye: Ankara Barosu Başkanlığı.
- SCOTT D (2014). *Contemporary Leadership in Sports Organizations*. USA: Humen Kinetics.
- SHARMA T, SEHRAWAT A (2014). *Emotional Intelligence, Leadership and Conflict Management*. Saarbrücken, Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- SHELLY E, TAYLOR LETITIA ANNE PEPLAU & DAVID O SEARS(2006). *Social Psychology*. New Jersey, USA: Pearson Education.
- STEFFEN KR (2011). Communication Skills. *Successful Sports Officiating* (s. 57-67). içinde USA: American Sports Education Program.
- SUHAIMI WA, MARZUKI NA, MUSTAFFA CS (2014). The Relationship between Emotional Intelligence and Interpersonal Communication Skills in Disaster

- Management Context: A Proposed Framework . *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 110-114.
- SUNAY H (1995). Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki Eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma. *Bilim ve Teknoloji Dergisi* **2(2)** 18-23
- SUNAY H (2016). *Spor Yönetimi, (Geliştirilmiş 2. Baskı)* Ankara, Türkiye: Gazi Kitabevi.
- TAŞMEKTEPLİĞİL MY, AYDIN İ, AĞAOĞLU SA, ÖĞRETEN N (2004). Farklı Branşlarda Görüv Yapan Faal Hakemlerin Maç Öncesi Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Bazı Değişkenlerin Durumluluk Kaygılarına Etkileri . *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* , 25-40.
- TIERNEY E (1997). *30 Minutes To Boss Your Communication Skills*. London: Clays Ltd, St Ives plc.
- TİMURÖĞLU K, İŞCAN FÖ (2008). İşyerinde Narsisizm ve İş Tatmini İlişkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, **22(2)**, 241-264.
- TOLEGENOVA A, MADALİYEVA Z, JAKUPOV M, NAURZALİNA D, AHTAYEVA N, TAUMYSHEVA R (2015). Management and understanding features in communication depending on level of emotional intelligence. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 401-405.
- TUCKER S, TURNER N, BARLING J, REID EM, ELVIN C (2006). Apologies and Transformational. *Journal of Business Ethics*, 195-207. doi:10.1007/s10551-005-3571-0
- TUNCEL F (2007). *Antrenörlük ve Antrenman*. Ankara, Türkiye: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- VAN DER MOLEN HT, GRAMSBERGEN-HOOGLAND YH (2005). *Communication in Organizations*. East Sussex: Psychology Press.
- WALLACE HM, BAUMEISTER RF, VOHS KD (2007). Audience Support and Choking Under Pressure: A Home Advantage. *Journal of Sports Sciences*, **4(23)**, 429-438.
- WEBER M (1978). *Economy and Society*. (G ROTH & C WITTICH DÜ) Los Angeles, USA: University of California Press.
- WEINBERG R (2011). Mental Training Strategies. *Successful Sports Officiating* (s. 79-90). içinde USA: American Sport Education Program.
- WEINBERG RS, PEGGY A, RİCARDSON (1990). *Psychology of Officiating*. IL, USA: Leisure Press.
- WHITE D (2006). *Coaching Leaders*. San Francisco, USA: Jossey Bass.
- YILDIRIM A, ŞİMŞEK H (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ZEKİÖĞLU A ER N AKTAŞ Z & ŞAHAN Ç(2011). Futbol Hakemlerinin Tehtid ve Fiziksel Saldırlara Bakış Açılı-Aritel Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, **1(13)**, 7-13

<http://www.fifa.com/development/education-and-technical/referees/index.html>
Erişim Tarihi: 03/24/ 2016

<http://www.emekliassubaylar.org/haberler/item/422-turkiyede-futbola-hayatveren-hakem/assubaylar-1> Erişim Tarihi: 03/24/2016

<http://www.theguardian.com/football/2012/dec/04/dutch-assistant-referee-dies-attack-teenagers> Erişim Tarihi: 01/22/2016

http://tffhg.org.tr/?page_id=79 Erişim Tarihi: 03/24/2016

<http://www.ankara-tffhg.org.tr/index.php> Erişim Tarihi: 03/24/2016

<http://www.tff.org.tr/default.aspx?pageID=285&ftxtID=23423> Erişim Tarihi: 01/22/2016)

<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1039967-hakem-bulent-yildirimi-aradim> Erişim Tarihi: 01/22/2016

<http://www.milliyet.com.tr/daha-gucluyum-imaji--fenerbahce-2169651-skorerhaber/>
Erişim Tarihi : 13/06/2016

<http://www.goal.com/tr/news/232/spor-toto-super-lig/2015/10/26/16703492/iste-frat-aydinusun-hakem-notu> Erişim Tarihi: 03/25/2016

<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1162581-turk-oyuncuya-5-mac-ayrimcilik-cezasi> Erişim Tarihi: 03/25/2016

<http://www.footballaustralia.com.au/misc/refereeresources/zc7bxc69a3cq1lzfl713myr88> Erişim Tarihi: 05/10/2016

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/antagonism> Erişim Tarihi: 24/02/2016

<http://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/grandiose> Erişim Tarihi: 23/03/2016

http://www.kural18.org/nasil-futbol-hakemi-olunur-hakemlik-basvurulari-nasil-yapilir_haber.html Erişim Tarihi: 24/03/2016

<http://www.tff.org/default.aspx?pageID=309> Erişim Tarihi: 24/03/2016

<http://blog.milliyet.com.tr/baba-ogul-hakemler/Blog/?BlogNo=287668> 24/03/2016

<http://www.2eylul.com.tr/hakemogula-baba-kiyagi-s247.html> Erişim Tarihi: 24/03/2016

<http://www.ligtv.com.tr/haber/lig-tvde-tarihi-anlar-canli-yayinda-ozur-diledi> Erişim Tarihi: 19/02/2016

<http://www.paulekman.com/product-category/facs/> Erişim Tarihi: 03/06/2016

<http://www.football365.com/news/portrait-of-an-icon-pierluigi-collina> Erişim Tarihi: 25/03/2016

<http://www.sporx.com/cuneyt-cakir-rizeli-ama-SXHBO441834SXQ> Erişim Tarihi: 25/03/2016

<http://www.haberturk.com/spor/futbol/haber/1198999-galatasaray-trabzonspor-macinin-hakemine-tepki-yagdi> Erişim Tarihi: 09/05/2016

<http://www.usoccer.com/referees/resource-center> Erişim Tarihi: 10/05/2016

<http://expo2015.ayso.org/wpcontent/uploads/2015/02/referee/lesson%20plans/Proactive%20Refereeing.pdf> Erişim Tarihi: 23/02/2016

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/futbol/486788/Derbi_onesi_deprem..._Cakir_gorevi_reddetti_iddiasi.html Erişim Tarihi: 24/02/2016

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/futbol/321407/Tartismali_hakem_artik_en_tepe_de.html Erişim Tarihi: 09/05/2016

EKLER

EK-1

Etik Kurul Raporu

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 14/01/2016

Toplantı Sayısı : 2

Karar Sayısı : 2

2- Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi araştırma görevlilerinden **Hamza Kaya Beşler**'in Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerin ve Futbolcuların Hakemlerinin Sahaîçi Yönetimine İlişkin Görüşler" başlıklı çalışması ile ilgili 17/12/2015 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi araştırma görevlilerinden **Hamza Kaya Beşler**'in Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerin ve Futbolcuların Hakemlerinin Sahaîçi Yönetimine İlişkin Görüşler" başlıklı çalışmasının, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
14/01/2016

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

GİZLİ

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : 85434274-050.04.04 / 2878
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

19 Ocak 2016

Sayın Hamza Kaya Beşler
Spor Bilimleri Fakültesi

İlgi: 17/09/2015 tarihli başvurunuz.

“Futbol Kulübü Yöneticilerinin Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin Sahaiçi Yönetimine İlişkin Görüşleri” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulununun 14/01/2016 tarihli toplantısında alınan 2/2 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Erkan İbiş
Rektör

EKLER:
Karar Örneği (1 adet)

GİZLİ

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan/ANKARA
Telefon : 0 (312) 60 40 / 2101
Faks : 0 (312) 212 60 49

Ayrıntılı Bilgi İçin

EK-2

Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Konusu

Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin **Saha İçi Yönetimine** İlişkin Görüşleri

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde Spor Yönetim Bilimi alanında yüksek lisans öğrencisiyim. "Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin **Saha İçi Yönetimine** İlişkin Görüşlerinin incelenmesine yönelik bir tez çalışması yürütüyorum. Bu nedenle bu konudaki görüşleriniz çalışmam için oldukça önemlidir.

Görüşme esnasında vereceğiniz cevaplar kesinlikle gizli kalacaktır. Bu bilgilerin araştırmacının dışında kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, sonuçlar değerlendirilirken görüşme yapılan kişilerin isimleri kesinlikle belirtilmeyecektir. Bilgiler sadece araştırma için kullanılacak başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

Hamza Kaya Beşler

KİŞİSEL BİLGİLER

Türk Futbolunu Yakından Takip Ediyor musunuz?..... Yaşınız:.....

Kaç Yıldır Futbolun İçinde Aktif Görevdesiniz :.....

Kulübünüz: Amatör Profesyonel

Kulüpteki Göreviniz: Futbolcu Antrenör Seviye Yönetici

Eğitim Düzeyi: İlkokul Ortaokul Lise Lisans Lisansüstü

FUTBOL KULÜBÜ YÖNETİCİLERİNİN, ANTRENÖRLERİNİN VE FUTBOLCULARIN, FUTBOL HAKEMLERİNİN SAHA İÇİ YÖNETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK SORULAR

1-) Sizce İdeal Bir Futbol Hakemi Nasıl olmalıdır? kişilik

2-) Maçlarınıza çıkan futbol hakemlerinin saha içi yönetimini nasıl buluyorsunuz?

3-) Maçlarınızda görev alan hakemlerin taraftar baskısının yüksek olduğu ve futbolcuların gerildiği, olaylı maçlarda yönetimini nasıl buluyorsunuz?

4-) Hakemlerin benzer pozisyonlarda farklı kararlar verdiklerine şahit oluyor musunuz? Evet, ise bu durumu nasıl değerlendirirsiniz?

5-) Maçlarındaki hakemlerin oyun kurallarını bütün oyunculara aynı derecede uygulama konusunda nasıl değerlendiriyorsunuz?

6-) Maçlarındaki hakemlerin hatalı karar verdiklerini anladıkları zaman maç yönetimi sırasındaki davranışlarını nasıl değerlendirirsiniz?

7-) Mevcut hakemlerin saha içi yönetimini ulusal ve uluslararası maçları ile kıyasladığınızda nitelik açısından nasıl değerlendirirsiniz?

8-) Futbol hakemlerinin saha içi yönetimlerinde büyük takımların (*son 3 sene içinde liginde ilk 5'e girmiş*) ve medyanın etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Evcil ise bu durum saha içi yönetimine nasıl yansımaktadır?

9-) Hakemlerin saha içinde otorite kurma ve iletişim stillerini nasıl yorumlarsınız?

10-) Hakemlerin yer yer maçın önüne geçerek kendilerini ön planı çıkardıklarını hissediyor musunuz? Evet ise bu durumu nasıl yorumlarsınız?

11-) Yaşamış olduğunuz olumlu olumsuz bütün maçları düşünmeden objektif olarak hakemleri genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?

12-)Ekleme istediğiniz başka bir şey var mı?

Teşekkür ederim

EK-3

Gönüllü Onam Formu

GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Çalışmanın Adı: Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin Saha içi Yönetimine İlişkin Görüşleri

Sorumlu Araştırmacı: Hamza Kaya BEŞLER. Lisans Eğitimi Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümünde tamamladım ve ardından 2014 yılı itibarıyla başladığım akademik çalışma hayatıma yaklaşık iki yıldır Ankara Üniversitesinde devam etmekteyim. Çalışma alanlarım; örgütsel davranış, spor psikolojisi ve futboldur.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler

Sizden Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Bilimleri/Spor Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan "Futbol Kulübü Yöneticilerinin, Antrenörlerinin ve Futbolcuların, Futbol Hakemlerinin Saha içi Yönetimine İlişkin Görüşleri" adlı Yüksek lisans çalışmasına katılmamız istenmektedir.

Bu çalışmanın amacı Ankara'daki futbol kulüplerinde çalışan yönetici, teknik direktör ve futbolcuların, futbol hakemlerin saha içi yönetimine ilişkin görüşlerini incelemektir. Görüşlerinizin alınması doğrultusunda size 12 adet soru sorulacaktır görüşmeye katılmada gönüllülük esastır. Dilediğiniz soruyu cevaplayarak dilediğiniz soruyu cevaplamama hürriyetine sahipsiniz. Görüşmeler sizin cevaplarınız doğrultusunda 10 ile 20 dakika arasında sürebilir. Görüşmeler sadece Ankaradaki futbol kulübü yöneticileri, antrenörleri ve futbolcular ile yapılacaktır.

2. Çalışmaya Katılım Onayı

Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Kişisel Bilgi Formuna Katılan Öğrencinin:

Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

Sorumlu Araştırmacının:

Adı Soyadı: Hamza Kaya BEŞLER

Tarih:

İmza:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

Özgeçmiş Sayfası

I- Bireysel Bilgiler

Ad : Hamza Kaya
Soyadı : BEŞLER
Doğum Yeri :Frederisleberg
Doğum Tarihi : 16.12.87
Uyruğu : T.C.
Medeni Durumu : Bekâr
Askerlik Durumu : Bedelli
Adress : Şentepe Pamuklar Mh. Kızılcahamam cad.
96/13 Yenimahalle/ANKARA 06210
E-posta : hamzakayabesler@gmail.com
Cep Telefonu : +905455481612

II- Eğitimi

Ankara Üniversitesi Spor Yönetim Bilimleri (Yüksek Lisans)
2011-2012 Eğitim Yılı 2.Dönem POLONYA Joseph Podolski
Universitesi (ERASMUS)
Ankara Üniversitesi Spor Yöneticiliği 2008-2013 (Bölüm ve
Yüksekokul 1.si)
Kızılcahamam Lisesi 2003-2007
Chester Hill High School 2000-2002
Auburn West Public School 1998-2000

III- Ünvan

Araştırma Görevlisi

IV- Mesleki Deneyimi

Walt Disney World ESPN Wide World Of Sports Complex
Orlando/Florida/ABD 2010

Müsabaka Koordinatörü

Türkiye Voleybol Federasyonu CEV Kızlar ve Erkekler Gençler
Voleybol Şampiyonası 2011
Ankara/TÜRKİYE 2011

Hakem ve Delege Rehberi

Walt Disney World Magic Kingdom Adventureland
Orlando/Florida/ABD 2011

Rekreasyon

Keçiören Bağlum Spor - Yaz ve Kış Futbol Okulları
Ankara/TÜRKİYE 2012

Futbol Antrenörü

Ankara Üniversitesi AB Ofisi ERASMUS Koordinatörlüğü
Ankara/Türkiye 2012-2013

Koordinatör Yardımcılığı

Gençlerbirliği SK Altyapısı (Stajyer)
Ankara/Türkiye 2013

Futbolcu Eğitimi ve Rehberlik

Gençlerbirliği SK Kış ve Yaz Futbol Okulları
Ankara/Türkiye 2013

Futbol Antrenörü

Ankara Üniversitesi Yaz Spor Okulları
Ankara/Türkiye 2013

İngilizce Eğitimliği (Konuşma İngilizcesi)

Galatasaray Çayyolu ve Keçiören Futbol Okulları
Ankara/Türkiye 201-2016

Gönüllü Antrenör

V- Bilimsel İlgi Alanları

Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Hasan Aydın Tansu Armağanı, Kitap Bölümü, *Avustralya Spor Yönetiminin İncelenmesi Ve Türkiye İle Karşılaştırılması (2016) ISBN 978-605-9050-79-1*

Serbest Zaman Kavramına Dini Yaklaşımlar (Henüz Yayınlanmamış Makale)

VI- Bilimsel Etkinlikleri

Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi (Konya)

TFF Futbol Hakemliği Kursu

TFF C Grassroots Antrenörlük Kursu